

URZĄD STATYSTYCZNY W ŁODZI

**Ludność w województwie łódzkim.
Stan i struktura demograficzno-społeczna**

**Narodowy Spis Powszechny
Ludności i Mieszkań 2011**

ŁÓDŹ 2013

**ZESPÓŁ REDAKCYJNY
URZĘDU STATYSTYCZNEGO W ŁODZI**

PRZEWODNICZĄCY

Piotr Ryszard Cmela

CZŁONKOWIE:

Edward Bedlechowicz, Mariola Chrobot, Ewelina Herman, Anna Jaeschke,
Stanisław Kaniewicz, Sławomir Konczak, Włodzimierz Obraniak, Elżbieta Ossowska,
Tomasz Piasecki, Jolanta Włodarczyk, Lilianna Wójcik

**REDAKCJA MERYTORYCZNA
I SKŁAD KOMPUTEROWY**

Łódzki Ośrodek Badań Regionalnych

pod kierunkiem

Anny Jaeschke

KONSULTACJA

Stanisław Kaniewicz
Włodzimierz Obraniak

PROJEKT OKŁADKI

Lidia Motrenko-Makuch

Publikacja dostępna w Internecie:
www.stat.gov.pl/lodz

ISBN 978-83-60002-47-6

Druk: Zakład Wydawnictw Statystycznych, al. Niepodległości 208, 00-925 Warszawa

Nakład 95 egz

Cena zł 20,00

PRZEDMOWA

Przekazuję Państwu opracowanie z cyklu prezentującego wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, przeprowadzonego w dniach 1 kwietnia – 30 czerwca 2011 r.

Niniejsza publikacja charakteryzuje sytuację demograficzną w województwie łódzkim, tj. stan i strukturę ludności według płci i wieku, stanu cywilnego prawnego oraz faktycznego, a także według poziomu i kierunków wykształcenia. Ponadto zamieszczono w niej wybrane informacje o obywatelstwie, identyfikacji narodowo-etnicznej i wyznaniowej mieszkańców, o osobach przebywających w obiektach zbiorowego zakwaterowania oraz osobach bezdomnych.

Opracowanie składa się z części analitycznej, stanowiącej syntezę prezentowanych w publikacji danych, wzbogaconej prezentacją graficzną w postaci map i wykresów oraz obszernego aneksu tabelarycznego. Aneks podzielony został na trzy części, z których pierwsza zawiera tablice przeglądowe – porównujące wyniki dwóch kolejnych spisów zagregowane na poziomie województwa, druga to tablice wynikowe – prezentujące dane z NSP 2011 w ujęciu przestrzennym, trzecia zaś to tablice precyzji – zawierające wskaźniki precyzji estymacji danych uzyskanych w badaniu reprezentacyjnym, wyniki którego zostały uogólnione na podstawie przebadanej próby. Całość poprzedzają uwagi ogólne oraz szczegółowy opis zastosowanej metodologii.

Niniejsza publikacja, tak jak wszystkie wydawnictwa prezentujące wyniki NSP 2011, dostępna jest w wersji elektronicznej oraz na stronie internetowej Urzędu.

Zapraszając Państwa do lektury publikacji *Ludność w województwie łódzkim. Stan i struktura demograficzno-społeczna*, mam nadzieję, że będzie ona źródłem wiedzy o sytuacji demograficzno-społecznej w naszym regionie.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego w Łodzi

dr Piotr Ryszard Cmela

Łódź, 2013 r.

PREFACE

This publication presents the results of the National Census of Population and Housing which was conducted on 1 April – 30 June 2011.

This title presents demographic characteristic of population of Łódzkie Voivodship, i.e. demographic status and structure of population by sex and age, de jure and de facto marital status and by educational level and speciality of education. Moreover publication contains selected data about the origin and citizenship, national and ethnic identity, religious denomination, as well as information on population in the collective accommodation and homeless persons..

The publication consists of an analytic part, which is the synthesis of presented data, and tabular part. Analytical chapter has been enriched with graphical presentation in the form of a set of maps and charts. Tabular part has been divided into three parts, the first part featuring review tables – the companion of the 2002 and 2011 Census aggregated on voivodship level, the second part includes result tables – containing data from 2011 Census presented in spatial breakdown, the third part features precision tables – comprising estimation accuracy rate of data obtained in the sample survey, the results of which have been generalized on the basis of the examined trials. The whole is preceded by general and methodological notes describing definition and concepts used in census.

This publication as well as other publications containing results of 2011 Census is available in an electronical version and on the Internet on the Statistical Office site.

Presenting you publication Population in Łódzkie Voivodship. Size and social-demographic structure I hope it would be a source of knowledge on the socio-demographic situation of our region.

*Director
of the Statistical Office in Łódź*

Piotr Ryszard Cmela, Ph.D

SPIS TREŚCI

Strona

PRZEDMOWA	3
Rozdział I. UWAGI OGÓLNE	13
Rozdział II. METODOLOGIA SPISU LUDNOŚCI I MIESZKAŃ 2011 – wybrane aspekty	23
2.1. Definicje i pojęcia spisowe	23
2.2. Jakość wyników w spisie pełnym oraz w badaniu reprezentacyjnym	32
2.3. Schemat losowania próby oraz alokacja jednostek w powiatach	35
2.4. Łączenie danych pozyskanych z różnych źródeł	38
2.5. Uogólnianie wyników badania reprezentacyjnego	40
2.6. Precyzja estymacji wartości globalnych	43
Rozdział III. STAN I STRUKTURA DEMOGRAFICZNA LUDNOŚCI	46
3.1. Stan ludności	46
3.2. Ludność według płci i wieku	47
3.3. Ludność według stanu cywilnego	55
Rozdział IV. KRAJ URODZENIA I OBYWATELSTWO	61
4.1. Ludność według kraju urodzenia	61
4.2. Ludność według obywatelstwa	62
Rozdział V. PRZYNALEŻNOŚĆ NARODOWO-ETNICZNA, JĘZYK I WYZNANIE	65
5.1. Przynależność narodowo-etniczna	65
5.2. Język używany w domu	67
5.3. Język ojczysty	68
5.4. Przynależność wyznaniowa	68
Rozdział VI. WYKSZTAŁCENIE LUDNOŚCI	69
6.1. Poziom wykształcenia	69
6.2. Kontynuacja nauki	73
6.3. Dziedziny i kierunki wykształcenia oraz zawód wyuczony	75
Rozdział VII. OSOBY W OBIEKTACH ZBIOROWEGO ZAKWATEROWANIA ORAZ OSOBY BEZDOMNE	78
7.1. Osoby w obiektach zbiorowego zakwaterowania	78
7.2. Osoby bezdomne	80
ANEKS TABELARYCZNY	85
Tablice przeglądowe – NSP 2002 i 2011	86
Tablice wynikowe	91
Tablice precyzji	246
SPIS TABLIC	
3.1. Ludność według płci i miejsca zamieszkania w latach 2002 i 2011	46
3.2. Stan i struktura ludności według wieku w latach 2002 i 2011	50
3.3. Stan i struktura ludności według ekonomicznych grup wieku w latach 2002 i 2011	51

SPIS TABLIC (cd.)

3.4.	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym według płci i miejsca zamieszkania w latach 2002 i 2011	52
3.5.	Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego, płci i wieku w 2011 r.....	56
3.6.	Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego i faktycznego oraz płci w 2011 r.	58
4.7.	Ludność według kraju urodzenia w latach 2002 i 2011	60
4.8.	Ludność według płci, miejsca zamieszkania i obywatelstwa w 2011 r.	63
5.9.	Ludność według identyfikacji narodowo-etnicznej w 2011 r.	65
5.10.	Ludność według identyfikacji narodowo-etnicznej według płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.	65
5.11.	Ludność według języka używanego w domu w 2011 r.	66
5.12.	Ludność według języka używanego w domu, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.	67
5.13.	Ludność według języka ojczystego, płci oraz miejsca zamieszkania w 2011 r.	67
5.14.	Ludność według deklarowanej przynależności do wyznania religijnego w 2011 r.	68
6.15.	Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia w latach 2002 i 2011	69
6.16.	Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia i płci w latach 2002 i 2011	70
6.17.	Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia i miejsca zamieszkania w latach 2002 i 2011	72
6.18.	Ludność w wieku 13 lat i więcej kontynuująca naukę według płci i miejsca zamieszkania w latach 2002 i 2011	73
6.19.	Ludność w wieku 13 lat i więcej kontynuująca naukę według poziomu wykształcenia i trybu kontynuacji nauki w 2011 r.	74
6.20.	Ludność w wieku 13 lat i więcej kontynuująca naukę według miejsca zamieszkania i rodzaju szkoły w 2011 r.	75
6.21.	Ludność posiadająca wykształcenie policealne, dyplom ukończenia kolegium, średnie zawodowe lub zasadnicze zawodowe według zawodu wyuczonego w 2011 r.	76
6.22.	Ludność z wykształceniem wyższym z tytułem magistra lub licencjata/inżyniera według kierunku wykształcenia w 2011 roku ..	77
6.23.	Ludność z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora według dziedziny wykształcenia w 2011 roku	78
7.24.	Ludność w obiektach zbiorowego zakwaterowania według typu obiektu, płci i miejsca zamieszkania w 2011 roku	79
7.25.	Osoby bezdomne I i II kategorii według płci w 2011 r.	80
7.26.	Osoby bezdomne I kategorii według wieku i płci w 2011 r.	81
7.27.	Osoby bezdomne I kategorii według okresu bezdomności i wieku w 2011 r.	82
7.28.	Osoby bezdomne I kategorii według przyczyny bezdomności i płci w 2011 r.	83

TABLICE PRZEGLĄDOWE – NSP 2002 I 2011

Tabl. I.	Stan ludności oraz struktura demograficzno-społeczna	86
Tabl. II.	Ludność według podregionów i powiatów	87
Tabl. III.	Ludność w wieku 15 lat i więcej według płci i stanu cywilnego prawnego	88
Tabl. IV.	Ludność w wieku 15 lat i więcej według płci i stanu cywilnego faktycznego.....	89
Tabl. V.	Ludność w wieku 13 lat i więcej według miejsca zamieszkania, płci i poziomu wykształcenia.....	90

SPIS TABLIC (cd.)**TABLICE WYNIKOWE**

Tabl. 1.	Ludność według grup wieku i płci w 2011 r.	92
Tabl. 2.	Ludność według wieku i płci w 2011 r.	94
Tabl. 3.	Ludność według podregionów, powiatów i gmin w 2011 r.	100
Tabl. 4.	Ludność według grup wieku i płci oraz powiatów w 2011 r.	110
Tabl. 5.	Mediana wieku ludności według podregionów i powiatów w 2011 r.	128
Tabl. 6.	Ludność według biologicznych i edukacyjnych grup wieku oraz podregionów, powiatów i gmin w 2011 r.	129
Tabl. 7.	Ludność według ekonomicznych grup wieku oraz podregionów, powiatów i gmin w 2011 r.	134
Tabl. 8.	Ludność w wieku 15 lat i więcej według płci i stanu cywilnego prawnego w 2011 r.	139
Tabl. 9.	Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego, wieku i płci w 2011 r.	140
Tabl. 10.	Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego i płci oraz podregionów i powiatów w 2011 r.	146
Tabl. 11.	Ludność w wieku 15 lat i więcej według płci i stanu cywilnego prawnego oraz poziomu wykształcenia w 2011 r.	164
Tabl. 12.	Ludność w wieku 15 lat i więcej według płci i stanu cywilnego faktycznego w 2011 r.	166
Tabl. 13.	Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego faktycznego, wieku i płci w 2011 r.	167
Tabl. 14.	Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego faktycznego i płci oraz podregionów i powiatów w 2011 r.	170
Tabl. 15.	Ludność w wieku 15 lat i więcej według płci i stanu cywilnego faktycznego oraz poziomu wykształcenia w 2011 r.	188
Tabl. 16.	Osoby pozostające w związkach partnerskich według stanu cywilnego prawnego w 2011 r.	192
Tabl. 17.	Ludność według płci, miejsca zamieszkania i kraju urodzenia w 2011 r.	193
Tabl. 18.	Ludność według wieku i miejsca urodzenia w 2011 r.	193
Tabl. 19.	Ludność według płci, miejsca urodzenia i powiatów w 2011 r.	194
Tabl. 20.	Ludność według płci, miejsca urodzenia i obywatelstwa w 2011 r.	195
Tabl. 21.	Ludność według płci, miejsca zamieszkania i obywatelstwa w 2011 r.	196
Tabl. 22.	Ludność według obywatelstwa oraz płci i grup wieku w 2011 r.	197
Tabl. 23.	Ludność według płci i kraju obywatelstwa w 2011 r.	198
Tabl. 24.	Ludność według obywatelstwa oraz płci i powiatów w 2011 r.	199
Tabl. 25.	Ludność według rodzaju i złożoności identyfikacji narodowo-etnicznych w 2011 r.	200
Tabl. 26.	Ludność w wieku 13 lat i więcej według płci, miejsca zamieszkania oraz poziomu wykształcenia w 2011 r.	201
Tabl. 27.	Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia, płci i grup wieku w 2011 r.	202
Tabl. 28.	Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia, płci i powiatów w 2011 r.	208
Tabl. 29.	Ludność w wieku 13 lat i więcej kontynuująca naukę według płci, miejsca zamieszkania, rodzaju szkoły oraz trybu w jakim kontynuowana była nauka w 2011 r.	226
Tabl. 30.	Ludność w wieku 13 lat i więcej kontynuująca naukę według poziomu wykształcenia, płci, miejsca zamieszkania oraz trybu kontynuowania nauki w 2011 r.	228
Tabl. 31.	Ludność w wieku 13 lat i więcej kontynuująca naukę według poziomu wykształcenia, płci i powiatów w 2011 r.	229
Tabl. 32.	Ludność posiadająca wykształcenie policealne, dyplom ukończenia kolegium, średnie zawodowe lub zasadnicze zawodowe według zawodu wyuczonego w 2011 r.	232

SPIS TABLIC (dok.)

TABLICE WYNIKOWE (dok.)

Tabl. 33.	Ludność posiadająca wykształcenie wyższe z tytułem magistra lub licencjata/inżyniera według grup wieku, płci i kierunku wykształcenia w 2011 r.	233
Tabl. 34.	Ludność posiadająca wykształcenie wyższe ze stopniem naukowym co najmniej doktora według płci, miejsca zamieszkania i dziedziny kształcenia w 2011 r.	234
Tabl. 35.	Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia, płci i grup wieku w miastach na prawach powiatu w 2011 r.	235
Tabl. 36.	Ludność w obiektach zbiorowego zakwaterowania według typu obiektu w 2011 r.	238
Tabl. 37.	Ludność w obiektach zbiorowego zakwaterowania według typu obiektu i miejsca urodzenia w 2011 r.	239
Tabl. 38.	Ludność w obiektach zbiorowego zakwaterowania według typu obiektu i obywatelstwa w 2011 r.	240
Tabl. 39.	Ludność w wieku 15 lat i więcej według typu obiektu zbiorowego zakwaterowania i stanu cywilnego prawnego w 2011 r.	241
Tabl. 40.	Osoby bezdomne "I" kategorii według okresu bezdomności, wieku i płci w 2011 r.	242
Tabl. 41.	Osoby bezdomne "I" kategorii według wieku, przyczyny bezdomności i płci w 2011 r.	243
Tabl. 42.	Przyczyny bezdomności według liczby i rodzaju przyczyn oraz płci osób bezdomnych "I" kategorii w 2011 r.	244

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1.	Ludność według wieku i płci	48
Wykres 2.	Struktura ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.	57
Wykres 3.	Struktura ludności w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego i faktycznego w 2011 r.	59
Wykres 4.	Struktura ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego faktycznego, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.	59
Wykres 5.	Struktura ludności w wieku 15 lat i więcej według miejsca urodzenia i stanu cywilnego prawnego w 2011 r.	62
Wykres 6.	Struktura ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia i obywatelstwa w 2011 r.	64
Wykres 7.	Struktura ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia i płci	71
Wykres 8.	Struktura osób bezdomnych I kategorii według wieku na tle struktury ludności w 2011 r.	81
Wykres 9.	Przyczyny bezdomności osób bezdomnych I kategorii według płci w 2011 r.....	84

SPIS MAP

Mapa 1.	Dynamika zmian w liczbie ludności według powiatów w 2011 r.	53
Mapa 2.	Gęstość zaludnienia według powiatów w 2011 r.	53
Mapa 3.	Współczynnik feminizacji według powiatów w 2011 r.	54
Mapa 4.	Współczynnik obciążenia demograficznego według powiatów w 2011 r.	54

CONTENTS

	<i>Page</i>
PREFACE	4
Chapter I. GENERAL COMMENTS	13
Chapter II. THE METHODOLOGY OF THE 2011 CENSUS OF POPULATION AND HOUSING – selected aspects	23
2.1. <i>Important definitions and census terms</i>	23
2.2. <i>Quality of the results in the complete and sample survey</i>	32
2.3. <i>Sampling scheme and allocation units in powiats</i>	35
2.4. <i>Combining data collected from various sources</i>	38
2.5. <i>Generalization of the sampling survey results</i>	40
2.6. <i>Precision of an estimates of the global value</i>	43
Chapter III. SIZE AND DEMOGRAPHIC STRUCTURES OF POPULATION	46
3.1. <i>Size of population</i>	46
3.2. <i>Population by sex and age</i>	47
3.3. <i>Population by marital status</i>	55
Chapter IV. POPULATION BY COUNTRY OF BIRTH AND CITIZENSHIP	61
4.1. <i>Population by country of birth</i>	61
4.2. <i>Population by citizenship</i>	62
Chapter V. NATIONAL OR ETHNIC IDENTITY, LANGUAGE AND RELIGIOUS DENOMINATION	65
5.1. <i>National or ethnic identity</i>	65
5.2. <i>Language used at home</i>	67
5.3. <i>Mother tongue</i>	68
5.4. <i>Composition by religious denomination of population</i>	68
Chapter VI. EDUCATION OF POPULATION	69
6.1. <i>Level of education</i>	69
6.2. <i>Continuing education</i>	73
6.3. <i>Field of education, speciality of education and trained occupation</i>	75
Chapter VII. POPULATION IN THE COLLECTIVE LIVING QUARTERS AND HOMELESS PERSONS	78
7.1. <i>Population in the collective living quarters</i>	78
7.2. <i>Homeless persons</i>	80
TABULAR APPENDIX	85
<i>Review tables – Population and Housing Census 2002 and 2011</i>	86
<i>Results tables</i>	91
<i>Precision tables</i>	246
TABULARS	
3.1. <i>Population by sex and place of residence in 2002 and 2011</i>	46
3.2. <i>Size and structure of population by age in 2002 and 2011</i>	50
3.3. <i>Size and structure of population by economical age groups in 2002 and 2011</i>	51

TABULARS (cont.)

3.4.	Population at non-working age per 100 persons at working age by sex and place of residence in 2002 and 2011.....	52
3.5.	Population aged 15 and more by de jure marital status, sex and age in 2011.....	56
3.6.	Population aged 15 and more by de jure and de facto marital status and sex in 2011.....	58
4.7.	Population by country of birth in 2002 and 2011.....	60
4.8.	Population by sex, place of residence and citizenship in 2011.....	63
5.9.	Population by the national-ethnic identities in 2011.....	65
5.10.	Population by the national-ethnic identities, sex and place of residence in 2011.....	65
5.11.	Population by language used at home in 2011.....	66
5.12.	Population by language used at home, sex and place of residence in 2011.....	67
5.13.	Population by mother language, sex and place of residence in 2011.....	67
5.14.	Population by declared religious denominations in 2011.....	68
6.15.	Population aged 13 and more by education level in 2002 and 2011.....	69
6.16.	Population aged 13 and more by education level and sex in 2002 and 2011.....	70
6.17.	Population aged 13 and more by education level and place of residence in 2002 and 2011.....	72
6.18.	Population aged 13 and more continuing education by sex and place of residence in 2002 and 2011.....	73
6.19.	Population aged 13 and more continuing education by education level and mode of education in 2011.....	74
6.20.	Population aged 13 and more continuing education by place of residence and type of school in 2011.....	75
6.21.	Population with college diploma, post-secondary education, secondary vocational or basic vocational by trained occupation in 2011.....	76
6.22.	Population with a degree of Master (MA, MSc), equivalent or degree of Engineer, Bachelor by specialty of education in 2011.....	77
6.23.	Population with a degree of Doctor's (PhD) by age and fields of education in 2011.....	78
7.24.	Population in the collective living quarters by type of living quarters, sex and place of residence in 2011.....	79
7.25.	Homeless persons (I and II category) by sex in 2011.....	80
7.26.	Homeless persons (I category) by age and sex in 2011.....	81
7.27.	Homeless persons (I category) by duration of homelessness and age in 2011.....	82
7.28.	Homeless persons (I category) by reason of homelessness and sex in 2011.....	83

REVIEW TABLES – POPULATION AND HOUSING CENSUS 2002 AND 2011

Tabl. I.	Size, demographic and social structure of population.....	86
Tabl. II.	Population by subregions and powiats.....	87
Tabl. III.	Population aged 15 and more by sex and de jure marital status.....	88
Tabl. IV.	Population aged 15 and more by sex and de facto marital status.....	89
Tabl. V.	Population aged 13 and more by place of residence, sex and educational level.....	90

RESULTS TABLES

Tabl. 1.	Population by age groups and sex in 2011.....	92
Tabl. 2.	Population by sex and age in 2011.....	94
Tabl. 3.	Population by subregions, powiats and gminas in 2011.....	100

TABULARS (cont.)**RESULTS TABLES (cont.)**

Tabl. 4.	Population by age groups, sex and powiats in 2011	110
Tabl. 5.	Median age of population by subregions and powiats in 2011	128
Tabl. 6.	Population by biological and educational age groups and subregions, powiats and gminas in 2011.....	129
Tabl. 7.	Population by economical age groups and subregions, powiats and gminas in 2011	134
Tabl. 8.	Population aged 15 and more by de jure marital status and sex in 2011.....	139
Tabl. 9.	Population aged 15 and more by de jure marital status, age and sex in 2011	140
Tabl. 10.	Population aged 15 and more by de jure marital status, sex, subregions and powiats in 2011.....	146
Tabl. 11.	Population aged 15 and more by de jure marital status, sex and educational level in 2011	164
Tabl. 12.	Population aged 15 and more by sex and de facto marital status in 2011	166
Tabl. 13.	Population aged 15 and more by de facto marital status, age and sex in 2011	167
Tabl. 14.	Population aged 15 and more by de facto marital status, sex, subregions and powiats in 2011.....	170
Tabl. 15.	Population aged 15 and more by de facto marital status, sex and educational level in 2011	188
Tabl. 16.	Cohabitants by de jure marital status in 2011.....	192
Tabl. 17.	Population by sex, place of residence and country of birth in 2011.....	193
Tabl. 18.	Population by age groups and place of birth in 2011	193
Tabl. 19.	Population by place of birth, sex and powiats in 2011.....	194
Tabl. 20.	Population by sex, place of birth and citizenship in 2011	195
Tabl. 21.	Population by sex, place of residence and citizenship in 2011.....	196
Tabl. 22.	Population by citizenship, sex and age groups in 2011	197
Tabl. 23.	Population by sex and country of citizenship in 2011	198
Tabl. 24.	Population by citizenship, sex and powiats in 2011	199
Tabl. 25.	Population by type and complexity of the national-ethnic identities in 2011	200
Tabl. 26.	Population aged 13 and more by sex, place of residence and educational level in 2011	201
Tabl. 27.	Population aged 13 and more by educational level, sex and age groups in 2011.....	202
Tabl. 28.	Population aged 13 and more by educational level, sex and powiats in 2011	208
Tabl. 29.	Population aged 13 and more continuing education by sex, place of residence, type and mode of school in 2011	226
Tabl. 30.	Population aged 13 and more continuing education by educational level, sex, place of residence and mode of school in 2011	228
Tabl. 31.	Population aged 13 and more continuing education by educational level, sex and powiats in 2011	229
Tabl. 32.	Population with college diploma, post-secondary education, secondary vocational or basic vocational by group of trained occupation in 2011	232
Tabl. 33.	Population with a degree of Master (MA MSc), Medical Doctor, equivalent or degree of Engineer, Bachelor, certified economist by speciality of age groups, sex, place of residence and education in 2011	233
Tabl. 34.	Population with a degree of Doctor's (PhD) by fields of education, place of residence and sex in 2011	234
Tabl. 35.	Population aged 13 and more by educational level, sex and age groups in city with powiat status in 2011	235
Tabl. 36.	Population aged 15 and more by type of the collective living quarters in 2011.....	238
Tabl. 37.	Population in the collective living quarters by type of living quarters and place of birth in 2011	239

TABULARS (cont.)**RESULTS TABLES (cont.)**

Tabl. 38.	Population in the collective living quarters by type of living quarters and citizenship in 2011	240
Tabl. 39.	Population aged 15 and more by de jure marital status and type of the collective living quarters in 2011.....	241
Tabl. 40.	Homeless persons „I” category by duration of homelessness, sex and age in 2011.....	242
Tabl. 41.	Homeless persons „I” category by age, sex and reason of homelessness in 2011	243
Tabl. 42.	Reasons of homelessness by number and type of reasons and sex of homeless persons „I” category in 2011	244

LIST OF CHARTS

Chart 1.	Population by age and sex.....	48
Chart 2.	Structure of population aged 15 and more by de jure marital status, sex and place of residence in 2011	57
Chart 3.	Structure of population aged 15 and more by de jure and de facto marital status in 2011	59
Chart 4.	Structure of population aged 15 and more by de facto marital status, sex and place of residence in 2011	59
Chart 5.	Structure of population aged 15 and more by place of birth and de jure marital status in 2011	62
Chart 6.	Structure of population aged 13 and more by educational level and citizenship in 2011	64
Chart 7.	Structure of population aged 13 and more by educational level and sex	71
Chart 8.	Age structure of the I category people compared to age structure of population in 2011	81
Chart 9.	Causes of the homelessness of the I category homeless people by sex in 2011	84

LIST OF MAP

Map 1.	Dynamic of changes in number of population by powiats in 2011w 2011 r.	53
Map 1.	Density by powiats in 2011.....	53
Map 1.	Sex ratio powiats in 2011	54
Map 1.	Age dependency ratio powiats in 2011	54

Rozdział I. UWAGI OGÓLNE

1.1. Podstawa prawna, termin i zakres spisu ludności i mieszkań 2011

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań w Polsce w 2011 roku był pierwszym spisem realizowanym od czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej i przeprowadzony został na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej **w okresie od 1 kwietnia do 30 czerwca 2011 r. według stanu w dniu 31 marca 2011 r., o godz. 24.00.**

Ramy tematyki spisu ludności i mieszkań w 2011 r., zakres, formę, tryb, granice obowiązków statystycznych i dobrowolności udziału w badaniach określiła Ustawa z dnia 4 marca 2010 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2011 r. (Dz.U. z 26 marca 2010 r. nr 47, poz. 277) wraz z aktami wykonawczymi do ustawy oraz Rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 763/2008 z dnia 9 lipca 2008 r. w sprawie spisów powszechnych ludności i mieszkań (Dz. U. UE. L. z dnia 13.08.2008 r. Nr 218).

Spis ludności 2011 obejmował osoby stale zamieszkałe (zameldowane) na obszarze Polski bez względu na fakt, czy te osoby przebywały w kraju w czasie spisu, czy też były za granicą oraz osoby przebywające czasowo. Spis był przeprowadzony w budynkach, mieszkaniach, obiektach zbiorowego zakwaterowania i innych zamieszkałych pomieszczeniach niebędących mieszkaniem.

W Polsce dotychczasowa praktyka spisowa opierała się na tradycyjnym sposobie przeprowadzania spisów, który polegał na angażowaniu rachmistrzów spisowych, odwiedzających wszystkie zamieszkałe jednostki i zapisujących uzyskane bezpośrednio od respondentów informacje na formularzach spisowych, dostępnych w formie papierowej. Następnie dane z formularzy były rejestrowane oraz już w formie elektronicznej podlegały dalszemu opracowaniu. Taka organizacja spisu okazała się jednak bardzo kosztowna i pracochłonna. Z tego względu Polska zdecydowała się w spisie 2011 na odejście od tradycyjnej metody na rzecz metody mieszanej, polegającej na połączeniu danych z rejestrów i systemów informacyjnych z danymi pozyskiwanymi w badaniach statystycznych – bezpośrednio od respondentów.

Komisja Europejska przygotowując podstawy prawne przeprowadzania spisów na obszarze UE wzięła pod uwagę dynamiczny rozwój systemów administracyjnych i rozwiązań informatycznych wykorzystywanych przy wyborze metody spisu. W przepisach Rozporządzenia PE i Rady Nr 763/2008 określone zostały szczegółowo źródła, które mogą być wykorzystywane dla pozyskania danych statystycznych dla potrzeb spisu.

W szczególności są to:

- a) tradycyjne spisy powszechne,
- b) spisy powszechne oparte na danych z rejestrów administracyjnych,
- c) połączenie tradycyjnych spisów powszechnych z badaniami reprezentacyjnymi,
- d) połączenie spisów powszechnych w oparciu o dane z rejestrów administracyjnych z badaniami reprezentacyjnymi,
- e) połączenie spisów powszechnych w oparciu o dane z rejestrów administracyjnych z tradycyjnymi spisami powszechnymi,
- f) połączenie spisów powszechnych w oparciu o dane z rejestrów administracyjnych z badaniami reprezentacyjnymi oraz tradycyjnymi spisami powszechnymi,
- g) odpowiednie badania oparte na próbie rotacyjnej (tzw. „kroczący” spis powszechny).

Rozporządzenie nr 763/2008 jest pierwszym aktem prawnym na skalę międzynarodową, który traktuje równorzędnie różne podejścia do przeprowadzania spisów ludności i mieszkań w krajach członkowskich UE.

1.2. Podstawowe cele spisu

Podstawowe cele Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w 2011 r. można sprecyzować następująco:

1. Zaspokojenie potrzeb informacyjnych kraju, zwłaszcza zebranie informacji, których nie można uzyskać z innych źródeł;
2. Dostarczenie informacji na poziomie jednostek podstawowego podziału administracyjnego kraju;
3. Możliwie szeroka charakterystyka zmian, jakie zaszły w okresie 2002-2011 w podstawowych strukturach demograficzno-społecznych ludności, gospodarstw domowych i rodzin oraz zmian w wielkości i standardzie zasobów mieszkaniowych;
4. Zebranie informacji niezbędnych do zabezpieczenia potrzeb międzynarodowych Unii Europejskiej oraz ONZ;
5. Aktualizacja bazy do budowy operatów losowania do badań reprezentacyjnych prowadzonych poprzez obserwacje gospodarstw domowych.

1.3. Zakres tematyczny spisu

Przy ustalaniu zakresu przedmiotowego spisu ludności i mieszkań 2011 została przeprowadzona analiza wykorzystania wyników poprzedniego spisu oraz analiza nowych potrzeb informacyjnych. Brano również pod uwagę możliwości pozyskania tych informacji z innych źródeł, przede wszystkim z systemów informacyjnych administracji publicznej,

a także konieczność zachowania w czasie pełnej porównywalności danych oraz zobowiązania międzynarodowe określone w rozporządzeniu nr 763/2008.

W 2008 r. zostały przeprowadzone konsultacje społeczne, w których zbierano uwagi i zapotrzebowanie na dane spisowe od urzędów centralnych i terenowych, samorządów, ośrodków badawczych, organizacji narodowościowych i instytucji wyznaniowych.

W wyniku tych prac ustalono następujące tematy badawcze:

1. Geograficzna charakterystyka ludności – miejsce przebywania, miejsce zamieszkania w okresie międzypisowym i przyczyny jego zmiany;
2. Demograficzna charakterystyka osób – płeć, wiek, stan cywilny (formalnoprawny i faktyczny), kraj urodzenia (w tym rodziców), obywatelstwo;
3. Gospodarstwa domowe i rodziny: wielkość i skład gospodarstwa domowego i rodziny, rodziny biologiczne i zrekonstruowane, rodziny niepełne, pozycja osób w gospodarstwie domowym i rodzinie;
4. Wykształcenie – poziom wykształcenia, kontynuacja nauki; rodzaj szkoły, dziedzina i kierunek kształcenia;
5. Migracje wewnętrzne i zagraniczne (w tym badanie emigracji Polaków), emigracji zarobkowej, reemigracji oraz imigracji cudzoziemców do Polski;
6. Dzietność kobiet;
7. Narodowość i język;
8. Wyznanie (przynależność do kościoła lub związku wyznaniowego);
9. Niepełnosprawność prawna i biologiczna;
10. Ekonomiczna charakterystyka osób, w tym:
  - Bieżąca aktywność ekonomiczna: pracujący w pracy głównej i dodatkowej, bezrobotni, bierni zawodowo, charakterystyka zawodowa pracujących,
  - Stała aktywność ekonomiczna dla pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych,
  - Dojazdy do pracy;
11. Główne i dodatkowe źródło utrzymania osób;
12. Źródła utrzymania gospodarstwa domowego, samodzielność gospodarowania i zamieszkania.

Integralną częścią spisów ludności w polskiej praktyce są spisy mieszkań i budynków, w których są zlokalizowane mieszkania. Zebrane podczas spisu informacje umożliwiają wyzacowanie potrzeb mieszkaniowych, wynikających zarówno z fizycznego braku mieszkań, jak również z powodu konieczności wymiany istniejących zasobów lub zasobów nie nadających się do remontu.

Z zakresu tematyki mieszkaniowej ujęto w spisie następujące zagadnienia:

1. Rodzaj zamieszkanego pomieszczenia;
2. Charakterystyka mieszkań, w tym:
  - mieszkania zamieszkane według rodzaju zajmowania mieszkania, własności mieszkania, wielkości mieszkania, w tym: liczba izb z wyszczególnieniem pokoi, pomieszczeń kuchennych i innych izb oraz powierzchnia użytkowa mieszkań, wyposażenia w instalacje sanitarno-techniczne, sposób ogrzewania mieszkania;
  - mieszkania niezamieszkane dodatkowo charakteryzowane według przeznaczenia oraz przyczyny niezamieszkania;
3. Charakterystyka budynków z zamieszkanymi lokalami mieszkalnymi, w tym: rodzaj budynku, forma własności budynku, liczba mieszkań w budynku, rok wybudowania;
4. Informacje o tytule prawnym do zajmowanego mieszkania.

1.4. Źródła danych

Powszechny spis ludności i mieszkań 2011 został przeprowadzony metodą mieszaną, w odróżnieniu od wszystkich dotychczasowych spisów, które były przeprowadzane metodą tradycyjną z ewentualnym włączeniem badań reprezentacyjnych, rozszerzających zakres badanych w spisie tematów.

Dane dla spisu 2011 były pozyskiwane ze źródeł administracyjnych – rejestrów i systemów informacyjnych – oraz zbieranie bezpośrednio od ludności w ramach badania reprezentacyjnego oraz tzw. badania pełnego. Oprócz tego przeprowadzone zostały dwa pełne badania, obejmujące osoby przebywające w obiektach zbiorowego zakwaterowania oraz osoby bezdomne. Zastosowane rozwiązania miały przede wszystkim zmniejszyć koszty spisu oraz obciążenie osób objętych spisem, przy jednoczesnym zachowaniu dobrej jakości wyników spisu.

W ustawie o NSP 2011 przyjęte zostało założenie jak najszerszego wykorzystania systemów informacyjnych administracji publicznej, jako źródeł danych dla potrzeb spisu, co w konsekwencji oznaczało, że informacje przewidziane do zebrania w trakcie spisu pobrane zostały przede wszystkim z dostępnych źródeł administracyjnych, a następnie wykorzystane do przygotowania i aktualizacji wykazu adresowo-mieszkaniowego oraz do utworzenia operatu adresowo-mieszkaniowego do losowania próby, do badania reprezentacyjnego, a także jako bezpośrednie źródło danych spisowych.¹

---

¹ Szersze informacje o źródłach danych wykorzystywanych dla potrzeb spisu zostały przedstawione w rozdziale 1 publikacji „Raport z wyników. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011”, GUS, Warszawa 2012.

1.5. Badanie pełne

Badanie zostało przeprowadzone drogą internetową – każda osoba mogła dokonać spisu bezpośrednio na specjalnie dla niej przygotowanym formularzu, tj. poprzez weryfikację danych pozyskanych z rejestrów administracyjnych i systemów informacyjnych.

W wyniku szczegółowego przeanalizowania pozyskanych z rejestrów danych, połączono zebrane informacje tworząc wykaz podmiotowy (wykaz osób) do przeprowadzenia badania spisowego. Uzyskane dane zostały użyte do wygenerowania podpowiedzi w ankietach spisowych i przyspieszenia w ten sposób gromadzenia informacji od respondentów (ankieta zawierała 16 pytań – tzw. „formularz krótki”). Z metody internetowej spisania się skorzystało ok. 10% ludności podlegającej spisowi. Dane osób, które nie spisały się przez Internet (nie zostały też objęte badaniem reprezentacyjnym lub spisem w obiektach zbiorowego zakwaterowania lub badaniem bezdomnych) zostały wygenerowane na bazie informacji dostępnych w źródłach administracyjnych (rejestrach i systemach informacyjnych). Korzystanie z danych administracyjnych było związane z koniecznością wdrożenia procedur normalizacji, synchronizacji oraz walidacji. Przede wszystkim wyodrębnione zostały rejestry i systemy informacyjne, które zawierały dane referencyjne.

Podstawowym źródłem informacji na temat budynków i mieszkań w NSP 2011 była tzw. baza budynków. Została ona utworzona w wyniku połączenia danych pozyskanych w ramach NSP 2002, badań statystycznych m.in. dotyczących wydanych pozwoleń na budowę oraz budynkach mieszkalnych i mieszkaniach w budynkach niemieszkalnych oddanych do użytkowania oraz Elektronicznej Karty Budynku (EKB), za pomocą której każdy podmiot zarządzający lub administrujący budynkami przekazał informacje dotyczące wybranych cech i parametrów poszczególnych budynków wielomieszkaniowych.

1.6. Badanie reprezentacyjne

Przeprowadzone w ramach spisu 2011 badanie reprezentacyjne, dostarczyło danych, których nie można było pozyskać z rejestrów i systemów informacyjnych. Badanie zostało przeprowadzone na próbie losowej ok. 20% mieszkań w skali kraju. Jednostką losowania było mieszkanie, a dokładniej jego adres. Zbiór mieszkań, który stanowił podstawę do losowania próby został przygotowany w postaci odpowiedniego operatu losowania z „głębokim” warstwowaniem. Z uwagi na fakt, że przyjęta została zasada jednostopniowego losowania mieszkań, zastosowany schemat losowania oraz alokację próby w poszczególnych powiatach (we wszystkich poprzednich spisach w badaniach reprezentacyjnych towarzyszących tym

spisom stosowano losowanie dwustopniowe) – wspomniany operat wymagał szczególnego przygotowania.²

W efekcie do badania reprezentacyjnego wylosowano ponad 2 744 tys. mieszkań spośród prawie 13,5 mln mieszkań znajdujących się w operacie losowania. Mieszkania były losowane z każdej z prawie 70,5 tys. warstw, zaś wielkość próby w poszczególnych warstwach wahała się od niemal 6% do ponad 49%.

Zakres tematyczny badania reprezentacyjnego w NSP 2011 uwzględniał sześć dużych obszarów tematycznych:

- ludność i jej charakterystyka demograficzno-społeczna,
- aktywność ekonomiczna,
- migracje wewnętrzne i zagraniczne ludności,
- narodowość i wyznanie,
- gospodarstwa domowe i rodziny,
- oraz budynki i mieszkania.

W ramach tych obszarów można wyróżnić 15 tematów badawczych. Formularz długi, o szerokim zakresie tematycznym zawierał ponad 120 pytań. Respondenci odpowiadali – przeciętnie na 70-80 pytań, w zależności od płci, wieku respondenta, jego mobilności i aktywności zawodowej.

Badanie reprezentacyjne w zdecydowanej większości zostało przeprowadzone metodą bezpośredniego wywiadu rachmistrzów z mieszkańcami wylosowanego mieszkania (metoda CAPI), ale respondenci mogli także spisać się sami przez Internet – z takiej możliwości skorzystało ok. 2% osób.

1.7. Spis osób w obiektach zbiorowego zakwaterowania oraz osób bezdomnych

W trakcie trwania spisu zebrano informacje o osobach przebywających powyżej 3 miesięcy w **obiekcie zbiorowego zakwaterowania**, czyli w budynkach zajętych przez jeden odrębny zakład, świadczący usługi: opiekuńczo-wychowawcze, opiekuńczo-lecznicze, obiekty związane z pracą lub nauką (domy studenckie, internaty, hotele pracownicze) bądź inne, w którym to obiekcie zamieszkuje/przebywa zwykle większa liczba osób. Dane zostały pozyskane od właścicieli, administratorów lub zarządców obiektów przy wykorzystaniu specjalnej aplikacji internetowej.

---

² Przygotowanie operatu losowania, schemat losowania oraz alokacja próby zostały szerzej opisane w rozdziale 1 publikacji „Metodologia spisu ludności i mieszkań 2011 – wybrane aspekty”. Ponadto przewiduje się wydanie specjalnej publikacji poświęconej w całości metodologii spisu ludności i mieszkań 2011.

Badanie osób bezdomnych przeprowadzono w dniach 15-16 kwietnia 2011 r. – przy współpracy z Pomorskim Forum na Rzecz Wychodzenia z Bezdomności.

Osoby bezdomne spisywane były przez rachmistrza na aplikacji mobilnej, w miejscu ich przebywania wskazanym przez pracowników gminnych biur spisowych w porozumieniu z placówkami udzielającymi pomocy bezdomnym. Zostały spisane osoby, które wieczór i noc w momencie spisu spędzały poza jakąkolwiek instytucją funkcjonującą całodobowo, w miejscach ich przebywania takich jak: dworce kolejowe i autobusowe oraz ich okolice, kanały i węzły ciepłownicze, ogródki działkowe, ulice, bunkry, lasy i parki, centra handlowe, parkingi, opuszczone samochody, przyczepy kempingowe, klatki schodowe, zsypy, piwnice, śmietniki, wagony i bocznice kolejowe, ogrzewalnie itp. Osoby bezdomne przebywające w obiektach zbiorowego zakwaterowania typu: schroniska, noclegownie i inne instytucje dla bezdomnych – zostały spisane przez administratorów tych obiektów.

1.8. Spis próbny

Spis próbny przeprowadzany był w okresie od dnia 1 kwietnia do 31 maja 2010 r., według stanu na dzień 31 marca 2010 r. o godz. 24⁰⁰.

Jednostki podziału terytorialnego (gminy), w których był realizowany spis próbny, zostały dobrane celowo, biorąc pod uwagę ich zróżnicowanie pod względem gęstości zaludnienia, występujących specyficznych cech terenu, ludności tam zamieszkałej i ich warunków mieszkaniowych. Na terenie wybranych gmin zostały spisane wszystkie zamieszkane budynki i mieszkania oraz osoby według zasad przyjętych do spisu powszechnego. Sprawdzone zostały rozwiązania metodologiczne i organizacyjne planowane do zastosowania w spisie powszechnym. Ze szczególnym uwzględnieniem zbadane zostały poszczególne metody badania oraz techniki zbierania danych, w tym efektywność samospisu internetowego i ankietowania telefonicznego. Równie ważne znaczenie miało przetestowanie aplikacji do formularza elektronicznego oraz sprawność pozyskiwania danych na przenośnych urządzeniach elektronicznych.

1.9. Spis kontrolny

W dniach od 1 do 11 lipca 2011 r. przeprowadzony został spis kontrolny do NSP 2011. Celem spisu kontrolnego 2011 było sprawdzenie kompletności przeprowadzonego spisu, poprawności danych uzyskanych w spisie oraz zgodności tych danych ze stanem faktycznym.

Spośród 2 744 tys. mieszkań, które wcześniej zostały wylosowane do badania reprezentacyjnego wylosowano 80 tys. mieszkań, w których przebywała przynajmniej jedna osoba z przypisanym numerem telefonu stacjonarnego lub komórkowego. Spisem kontrolnym

objęto wszystkie mieszkania, w których respondenci dokonali samospisu przez Internet, mieszkania zostały spisane bezpośrednio przez rachmistrzów spisowych lub spisane telefonicznie – przez ankieterów, jak i takie, w których badanie reprezentacyjne – z różnych powodów – nie zostało przeprowadzone.

Spis kontrolny został przeprowadzony przez ankieterów poprzez telefon (metoda CATI). Formularz do spisu kontrolnego zawierał 14 pytań.

1.10. Formularze wykorzystywane w spisie 2011

W spisie 2011 wykorzystywano dwa rodzaje formularzy, dostępnych wyłącznie w formie elektronicznej. Formularz długi, o szerokim zakresie tematycznym z dużą liczbą pytań (ponad 120 pytań), stosowany był w badaniu reprezentacyjnym, natomiast formularz krótki (16 pytań) znalazł zastosowanie w badaniu pełnym, przede wszystkim w celu aktualizacji danych pozyskiwanych do spisu z rejestrów i systemów informacyjnych. Formularze elektroniczne były dostępne w trybie *on-line*, a dodatkowo formularz krótki – także w trybie *off-line*. Formularze zostały przygotowane w wersji aplikacji na urządzenia przenośne typu *handheld* – dla ankietera/rachmistrza, w celu przeprowadzenia bezpośredniego wywiadu. Elementem aplikacji elektronicznej były słowniki funkcjonujące przy pytaniach w poszczególnych obszarach tematycznych: edukacji, aktywności ekonomicznej, kraju obywatelstwa i urodzenia, migracji, przynależności narodowo-etnicznej, języka i wyznania. Przy niektórych słownikach istniała możliwość swobodnego zapisu słownego. Dodatkowo w części adresowej formularzy elektronicznych podłączony był słownik TERYT.

Odrębne, uproszczone formularze elektroniczne były opracowane dla badania osób bezdomnych oraz osób w obiektach zbiorowego zakwaterowania.

W ramach spisu 2011 przeprowadzono także pełne badanie ludności w 86 gminach, wstępnie wytypowanych na podstawie wyników spisu 2002. Kryterium do wyróżnienia tych gmin był co najmniej 10% udział osób należących do mniejszości narodowej lub etnicznej w liczbie mieszkańców gminy w 2002 roku. Dla osób zamieszkałych lub przebywających w tych gminach w wylosowanych mieszkaniach wypełniany był formularz długi, zaś w pozostałych mieszkaniach – formularz krótki. Pytania o przynależność narodowo-etniczną oraz o język używany w kontaktach domowych zostały włączone do obu formularzy, m.in. także z tego powodu, że w żadnym z systemów administracyjnych nie występowała informacja o narodowości, możliwa do wykorzystania w spisie ludności. Dane z tego badania mają duże znaczenie dla opracowania wyników spisu w obszarze narodowości i języka, zwłaszcza w zakresie ustalania tzw. gmin mniejszościowych.

1.11. Sposoby i formy upowszechniania wyników spisu

W upowszechnianiu wyników spisu ludności i mieszkań 2011 będą wykorzystywane następujące sposoby:

- publikacje tabelaryczno-analityczne oraz analityczne,
- udostępnianie danych na nośnikach informatycznych,
- udostępnianie danych przez Internet,
- Bank Danych Lokalnych (BDL),
- tematyczne (dziedzinowe) bazy danych, np. bazę DEMOGRAFIA,
- bezpośredni dostęp do wyników informacji statystycznych – w Analitycznej Bazie Mikrodanych (ABM).

Większość działań związanych z opracowaniem i udostępnianiem wyników spisu odbywa się w ramach systemu ABM. Dla użytkowników wewnętrznych będzie to pełny dostęp, także do danych jednostkowych (nieidentyfikowalnych) ze spisu 2011, natomiast dla użytkowników zewnętrznych dostęp będzie standaryzowała specjalna aplikacja.

Można wyróżnić trzy główne procesy obsługiwane przez system ABM, tj. przetwarzanie danych, analizę danych oraz udostępnianie danych. Zakłada się, że w ramach procesu udostępniania danych w systemie ABM będą realizowane:

- przygotowanie produktów do udostępniania,
- zarządzanie udostępnianymi produktami,
- monitorowanie i analiza zapytań użytkowników.

Narzędziem wykorzystywanym do obsługi systemu ABM jest SAS, aczkolwiek istnieje możliwość łączenia wyników przygotowanych poza ABM, np. w aplikacji SPSS czy w arkuszu kalkulacyjnym Excel. Ważną funkcję ABM w ramach udostępniania danych będzie pełnił moduł wspierający monitorowanie i analizę potrzeb informacyjnych użytkowników w zakresie danych spisowych. Informacje zwrotne uzyskane dzięki wprowadzeniu tego modułu mogą być wykorzystane do modyfikacji kierunków upowszechniania wyników spisu.

W zależności od sposobu upowszechniania wyników spisu stosowane będą różne formy ich prezentacji jako:

- dane zagregowane w tablicach predefiniowanych ogólnodostępnych,
- dane tworzone przez użytkowników na bazie mikroagregatów,
- dane opracowywane przez statystyków na zamówienie,

- wyniki prac analitycznych prowadzonych na danych w kostkach OLAP lub na zbiorze danych jednostkowych nieidentyfikowalnych,
- graficzna prezentacja danych (wykresy, kartogramy),
- wizualizacja wyników spisu z zastosowaniem narzędzi GIS przez portal geostatystyczny (PGS).

Różnorodne formy upowszechniania danych spisowych, a w szczególności bogaty zestaw tablic publikowanych oraz tablic predefiniowanych, dostępnych w systemie ABM oraz w innych bazach – powinny zabezpieczać podstawowe potrzeby na poziomie ogólnokrajowym i regionalnym szerokiego grona użytkowników wyników spisu. Obiekty predefiniowane, tzn. agregaty oraz kostki wielowymiarowe będą stanowiły podstawowe źródło danych dla odbiorców zewnętrznych, ale także wewnętrznych. Zakłada się bowiem, że naliczenie ok. 90% tablic statystycznych powinno być możliwe, w oparciu o przygotowane uprzednio agregaty w kostkach OLAP.

Bardziej „wyedukowani” od strony informatycznej użytkownicy wyników spisu będą mieli możliwość samodzielnego naliczania prostych tablic korelacyjnych, poprzez dostęp do ABM oraz do Podsystemu Metadanych. Dostęp do baz danych będzie uwzględniał zasadę ochrony danych osobowych; prezentowane dane nie mogą być identyfikowalne. Natomiast tablice wymagające przetwarzania danych (naliczania) według indywidualnych specjalnych zamówień odbiorców, obejmujące nietypowe przekroje terytorialne, szerszą korelację danych lub niestandardowe grupowania – będą opracowywane przez wyspecjalizowane jednostki statystyki.

Publikowanie wyników NSP 2011

Publikacje tabelaryczno-analityczne przewidziane do wydania można ująć w dwóch następujących grupach:

- ogólnokrajowe (z danymi dla kraju, regionów z wyróżnieniem obszarów miejskich i wiejskich – oraz województw),
- regionalne (z danymi dla województwa, podregionów, powiatów z wyróżnieniem obszarów miejskich i wiejskich, a także ważniejszymi informacjami dla gmin w każdym z województw).

Rozdział II. METODOLOGIA SPISU LUDNOŚCI I MIESZKAŃ 2011 – wybrane aspekty

2.1. Definicje i pojęcia spisowe

W tej części publikacji zostały przedstawione definicje pojęć niezbędne do właściwej interpretacji wyników spisu w zakresie stanów ludności oraz jej charakterystyki demograficzno-społecznej.

Kategorie ludności

Na podstawie wyników NSP 2011 zostały wyodrębnione następujące kategorie ludności:

1. Ludność faktycznie zamieszkała;
2. Rezydenci (ludność rezydująca).

We wszystkich tablicach publikacji informacje dotyczą kategorii ludności faktycznie zamieszkałej – dalej określanej jako „ludność”.

Ludność faktycznie zamieszkała (ludność faktyczna). Kategoria ta, z punktu widzenia mieszkańców gminy, tj. najmniejszej jednostki podziału administracyjnego kraju – obejmuje następujące grupy:

1. **Osoby mieszkające stale (stali mieszkańcy)** – są to osoby, które w spisie zadeklarowały, że dana gmina jest ich stałym miejscem zamieszkania (bez względu czy są tam zameldowane na pobyt stały czy nie) oraz – w momencie spisu:
  - a) były obecne (mieszkały w gminie),
  - b) były nieobecne, ale ich nieobecność trwała krócej niż 3 miesiące,
  - c) były nieobecne dłużej niż 3 miesiące, ale ich nieobecność wynikała z powodu:
    - przebywania w zakładzie karnym lub śledczym
    - pobytu za granicą.
2. **Osoby przebywające czasowo dłużej niż 3 miesiące.** Dotyczy osób, które w spisie zadeklarowały, że ich stałym miejscem zamieszkania jest inna gmina w kraju, natomiast w miejscu/gminie spisania przebywały czasowo (dłużej niż 3 miesiące) z następujących powodów: nauka, praca, warunki rodzinne lub mieszkaniowe, leczenie lub rehabilitacja, przebywanie w domu opieki.

Jako czas okresowej nieobecności lub przebywania przyjęty został czas zamierzony.

Do kategorii ludności faktycznej danej gminy nie były zaliczane osoby przybyłe z zagranicy na pobyt czasowy, tj. takie, które nie posiadały stałego pobytu w Polsce (pozwolenia na osiedlenie się). Kategoria nie ujmuje też stałych mieszkańców danej gminy, którzy w momencie spisu przebywali poza gminą dłużej niż 3 miesiące z przyczyn innych niż przebywanie w zakładzie karnym (śledczym) lub pobyt za granicą, tj. osób które przebywały

czasowo w innej gminie kraju (zgodnie z przyjętą definicją zostali tam ujęci jako ludność faktyczna). Analogicznie wyodrębniana jest ludność faktyczna dla poszczególnych miejscowości.

Ludność rezydująca (rezydenci). Do rezydentów z punktu widzenia mieszkańców gminy zalicza się:

- a) stałych mieszkańców, z wyjątkiem osób przebywających poza miejscem zamieszkania (gminą) przez okres co najmniej 12 miesięcy – bez względu na ich miejsce przebywania (w kraju czy za granicą). Wyjątek stanowią polscy dyplomaci na placówkach oraz żołnierze stacjonujący na zagranicznych misjach wojskowych, którzy – mimo przebywania za granicą – zostali zaliczeni do stałych mieszkańców Polski (zgodnie z rekomendacjami EKG ONZ oraz Unii Europejskiej,
- b) osoby mieszkające czasowo w gminie przez okres co najmniej 12 miesięcy, przybyłe z innego miejsca w kraju lub z zagranicy (cudzoziemcy bez stałego pobytu w Polsce).

Jako kryterium przemieszczania się ludności przy wyodrębnianiu kategorii rezydentów przyjęto (podobnie jak dla ludności faktycznej): naukę, pracę, warunki rodzinne i mieszkaniowe, leczenie i rehabilitację, pobyt w domu opieki. Oznacza to, że osoby przebywające w zakładach karnych czy aresztach – bez względu na czas nieobecności – są zaliczane do rezydentów miejscowości, w których zamieszkiwali przed jej „przymusowym” opuszczeniem.

Wiek

Wiek osób – określony liczbą lat ukończonych – ustalono poprzez porównanie pełnej daty urodzenia z datą przeprowadzenia spisu (tzw. dniem krytycznym, tj. 31 marca 2011 roku).

Stan cywilny

Ze względu na przepisy prawa obowiązujące w poszczególnych krajach - wyznaczające dolną granicę wieku umożliwiającego zawieranie związków małżeńskich – w spisach ludności przyjęto określanie stanu cywilnego dla osób będących w wieku 15 lat i więcej.

Stan cywilny prawny

Stan cywilny prawny osób definiuje się jako prawny status danej osoby w zakresie stanu małżeńskiego w myśli prawa danego kraju (status de jure). Zgodnie z prawem polskim występują cztery kategorie stanu cywilnego:

- kawaler/panna – osoby, które nigdy nie pozostawały w prawnym związku małżeńskim,
- żonaty/zamężna – osoby, których związek małżeński został zawarty zgodnie z prawem świeckim,
- wdowiec/wdowa – osoby, których prawne małżeństwo przestało istnieć z powodu śmierci współmałżonka,
- rozwiedziony/rozwiedziona – osoby, których małżeństwo zostało rozwiązane orzeczeniem sądu.

Osoby, w stosunku do małżeństwa których sąd orzekł separację z prawnego punktu widzenia – w dalszym ciągu pozostają w stanie małżeńskim.

Stan cywilny faktyczny

Stan cywilny faktyczny osób został określony wtórnie: na podstawie stanu cywilnego prawnego osoby i charakteru związku w jakim żyje, tj. w oparciu o informacje dotyczące relacji i wzajemnych powiązań między osobami spisanymi w gospodarstwie domowym.

Ustalono następujące kategorie faktycznego stanu cywilnego:

- kawaler/panna, tj. osoby, które nigdy nie pozostawały w prawnym związku małżeńskim i w momencie spisu nie tworzyły związku kohabitacyjnego (konkubinat) z inną osobą,
- żonaty/zamężna – osoby, które zawarły prawny związek małżeński i faktycznie pozostają w małżeństwie. Osoby te zadeklarowały pozostawanie we wspólnocie małżeńskiej niezależnie od tego, czy współmałżonkowie zostali spisani razem (w jednym mieszkaniu) czy oddzielnie (np. nieobecność spowodowana była nauką, pracą, brakiem wspólnego mieszkania). Osoby pozostające w prawnym małżeństwie, które – decyzją jednego lub obojga małżonków – nie tworzyły wspólnoty małżeńskiej, ale rozpad ich związku nie został usankcjonowany decyzją sądu (poprzez orzeczenie rozwodu lub separacji) nie zostały zaliczone do żonatych/zamężnych, a ich stan cywilny faktyczny został określony zgodnie z deklaracją respondenta, jako separacja lub pozostawanie w związku kohabitacyjnym z inną osobą,
- partner/partnerka – związki kohabitacyjne wyodrębniono w ramach tego samego gospodarstwa domowego, bez względu na prawny stan cywilny osób tworzących konkubinat,
- wdowiec/wdowa – osoby, których prawne małżeństwo przestało istnieć z powodu śmierci współmałżonka i w momencie spisu nie tworzyły związku kohabitacyjnego z inną osobą;
- rozwiedziony/rozwiedziona – osoby, których małżeństwo zostało rozwiązane orzeczeniem sądu i w momencie spisu nie tworzyły związku kohabitacyjnego z inną osobą,
- separowany/separowana. Kategoria ta dotyczyła osób, które w momencie spisu:
  - a) pozostawały w separacji prawnej i nie tworzyły związków kohabitacyjnych z innymi osobami,
  - b) pozostawały w prawnym małżeństwie, ale nie tworzyły już wspólnoty małżeńskiej, a także nie pozostawały w związku kohabitacyjnym z innymi osobami.

Kraj urodzenia

Zgodnie z międzynarodowymi zaleceniami należało podać biorąc pod uwagę granice państw aktualne w momencie spisu, a nie w momencie urodzenia osoby, np. jeżeli osoba urodziła się w Wilnie, to – bez względu na rok jej urodzenia – jako kraj urodzenia należało wpisać Litwa. Rozstrzygnięcie takie zostało przyjęte w związku z koniecznością zabezpieczenia porównywalności, a przede wszystkim nie dublowania danych w skali międzynarodowej.

Obywatelstwo

Obywatelstwo oznacza prawną więź pomiędzy osobą a państwem. Nie wskazuje ono na pochodzenie etniczne tej osoby i jest niezależne od jej narodowości. Osoba może mieć jedno, dwa lub kilka obywatelstw. Możliwa jest również sytuacja, że osoba nie ma żadnego obywatelstwa. Osoba mająca obywatelstwo polskie i inne jest w Polsce traktowana zawsze jako obywatel polski – nie jest cudzoziemcem.

Cudzoziemcem jest każda osoba, która nie posiada polskiego obywatelstwa, bez względu na fakt posiadania lub nie obywatelstwa (obywatelstw) innych krajów. Cudzoziemcy, przybyli do Polski na pobyt stały, są traktowani jako osoby mieszkające stale, pozostali zaś, w zależności od czasu faktycznego pobytu w naszym kraju:

- jako przebywający czasowo (imigranci krótkookresowi) – w przypadku przebywania przez okres poniżej 1 roku,
- jako rezydenci (imigranci długookresowi) – w przypadku przebywania przez okres co najmniej 12 miesięcy.

Bezpaństwowiec to osoba nieposiadająca obywatelstwa żadnego kraju (bezpaństwowcy są zaliczani do cudzoziemców).

Narodowość – przynależność narodowa lub etniczna

Jest to deklaratywna (oparta na subiektywnym odczuciu) indywidualna cecha każdego człowieka, wyrażająca jego związek emocjonalny, kulturowy lub wynikający z pochodzenia rodziców, z określonym narodem lub wspólnotą etniczną. W spisie ludności w 2011 roku po raz pierwszy w historii polskich spisów powszechnych umożliwiono mieszkańcom Polski wyrażanie złożonych tożsamości narodowo-etnicznych, poprzez zadawanie osobom spisywanym dwóch pytań o przynależność narodowo-etniczną.

Język ojczysty

Za język ojczysty należy uważać ten język, który dana osoba opanowała jako pierwszy we wczesnym dzieciństwie (w którym nauczyła się mówić), względnie ten, w którym w czasach jej dzieciństwa najczęściej zwracali się do niej jej rodzice lub opiekunowie.

Wyznanie – przynależność wyznaniowa

Wyznanie (przynależność wyznaniowa) to formalne uczestnictwo lub emocjonalny związek osoby z określonym wyznaniem religijnym (kościołem lub związkiem wyznaniowym). Wyznanie powinno być określane na podstawie dobrowolnej deklaracji, w tym także – wyrażającej brak związku z jakimkolwiek wyznaniem (bez wyznania).

Poziom wykształcenia

Jest to najwyższy ukończony cykl kształcenia w szkole lub szkolenia w innym trybie lub formie, uznany zgodnie z obowiązującym systemem szkolnictwa. Podstawą zaliczenia wykształcenia do określonego poziomu jest uzyskanie świadectwo (dyplom) ukończenia odpowiedniej szkoły niezależnie od trybu jej ukończenia (dziennie, wieczorowo, zaocznie czy eksternistycznie). Informacje o poziomie wykształcenia pozyskiwane były dla wszystkich osób w wieku 13 lat i więcej.

W NSP 2011 w porównaniu do spisu 2002 klasyfikacja poziomów wykształcenia została poszerzona o dwie pozycje: absolwentów posiadających dyplom ukończenia kolegium (na poziomie szkoły policealnej) oraz absolwentów szkół gimnazjalnych.

Klasyfikacja poziomów wykształcenia

Wykształcenie wyższe:

1 – dotyczy osób ze stopniem naukowym: doktora, doktora habilitowanego, profesora,
2 – z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym, uzyskanym po ukończeniu studiów drugiego stopnia (uzupełniających magisterskich) lub jednolitych studiów magisterskich,
3 – z tytułem zawodowym: inżyniera, licencjata, dyplomowanego ekonomisty, uzyskanym po ukończeniu studiów pierwszego stopnia (licencjackich, inżynierskich).

Dyplom ukończenia kolegium:

4 – dotyczy absolwentów kolegiów nauczycielskich i nauczycielskich kolegiów języków obcych (z wyjątkiem organizowanych w ramach szkoły wyższej) oraz absolwentów kolegiów pracowników służb społecznych. Do tej kategorii należy zaliczyć również osoby, które ukończyły studium nauczycielskie.

Wykształcenie policealne:

5 – z maturą, pomaturalne – dotyczy osób, które posiadają dyplom (świadectwo) ukończenia szkoły pomaturalnej, do której przyjęcie było uwarunkowane posiadaniem świadectwa dojrzałości (matury),

6 – bez matury – dotyczy osób, które posiadają dyplom (świadectwo) ukończenia szkoły policealnej, do której przyjęcie było uwarunkowane posiadaniem świadectwa ukończenia szkoły średniej.

Wykształcenie średnie:

7 – zawodowe z maturą – posiadają osoby, które otrzymały świadectwo dojrzałości (maturę) w szkole średniej zawodowej (technikum, technikum uzupełniającym, liceum zawodowym, liceum technicznym, szkole artystycznej II stopnia),

8 – zawodowe bez matury - posiadają osoby, które otrzymały świadectwo ukończenia szkoły średniej zawodowej (technikum, technikum uzupełniającego, liceum zawodowego, liceum technicznego, szkoły artystycznej II stopnia),

9 – ogólnokształcące z maturą - posiadają osoby, które otrzymały świadectwo dojrzałości (maturę) uzyskane w liceum ogólnokształcącym lub w liceum profilowanym, lub ukończyły gimnazjum przed 1932 rokiem (*osoby, które ukończyły gimnazjum w latach 1932-1948 (4-letnie) sklasyfikowano w poziomie podstawowym*),

10 – ogólnokształcące bez matury – posiadają osoby, które otrzymały świadectwo ukończenia liceum ogólnokształcącego lub liceum profilowanego.

Wykształcenie zasadnicze zawodowe:

11 – dotyczy osób, które posiadają świadectwo ukończenia: szkoły zawodowej (zasadniczej szkoły zawodowej lub rolniczej, szkoły przemysłowej, gimnazjum zawodowego itp.), szkoły przysposobienia zawodowego lub rolniczego, korespondencyjnego kursu rolniczego wyłącznie o poziomie zasadniczej szkoły zawodowej oraz szkoły mistrzów.

Wykształcenie gimnazjalne:

12 – posiadają osoby, które uzyskały świadectwo ukończenia gimnazjum (gimnazja zaczęły funkcjonować w roku szkolnym 1999/2000). Ponadto do tej kategorii zalicza się absolwentów specjalnych szkół przysposabiających do pracy.

Wykształcenie podstawowe (ukończone):

13 – dotyczy osób posiadających świadectwo ukończenia: szkoły podstawowej (przed wojną powszechną) niezależnie od tego, ile klas liczyła (sześć, osiem, czy dawniej cztery), kursów dla pracujących w zakresie szkoły podstawowej, szkoły artystycznej I stopnia, realizującej jednocześnie program szkoły podstawowej.

Wykształcenie podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego:

14 – dotyczy osób, które uczyły się w szkole podstawowej, uczyły się w szkole podstawowej, lecz jej nie ukończyły, bądź nigdy nie uczęszczały do szkoły.

Kontynuacja nauki

Oznacza dalsze uczęszczanie do szkół w dowolnym trybie: dziennym, wieczorowym, zaocznym, eksternistycznym lub stacjonarnym, na odległość, których ukończenie zapewnia podwyższenie posiadanego poziomu wykształcenia.

Nowe zagadnienia badane w obszarze edukacji w spisie ludności 2011 to **dziedzina kształcenia – dla osób posiadających tytuł lub stopień naukowy, kierunek wykształcenia** – dotyczył osób legitymujących się dyplomem ukończenia studiów magisterskich lub licencjackich oraz zawód wyuczony – określany przez absolwentów szkół policealnych, średnich zawodowych oraz zasadniczych zawodowych. Zbierano również informacje o rodzaju szkoły, w której osoby kontynuują naukę (uczą się) według następującej klasyfikacji: studia doktoranckie, podyplomowe, magisterskie, licencjackie, kolegia i szkoły policealne, technika, licea ogólnokształcące i profilowane, zasadnicze szkoły zawodowe, gimnazja oraz szkoły podstawowe.

W spisie ludności i mieszkań 2011 w celu określenia dziedziny i kierunku kształcenia oraz zawodu wyuczonego wykorzystano następujące słowniki: „*Klasyfikacji dziedzin nauki i dyscyplin naukowych*”, „*Klasyfikacji kierunków studiów*” oraz „*Klasyfikacji zawodów*”. Słowniki te zostały opracowane według Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Edukacji ISCED 97 (*International Standard Classification of Education*).

W spisie 2011 wyniki z tego obszaru opracowano wykorzystując następujące grupy: 100, 200, 222, 300, 420, 440, 460, 481, 500, 600, 700, 800, 900.

W ramach wymienionych grup ujęto poniższe dziedziny:

- 100 – *Kształcenie nauczycieli, pedagogika* – grupa ta obejmuje kształcenie nauczycieli do nauczania przedmiotów ogólnych, zawodowych i innych, a także naukę kształcenia,
- 200 – *Nauki humanistyczne, nauka o językach, sztuka* – to m.in. sztuki piękne, muzyka i sztuki sceniczne, projektowanie i wzornictwo, rzemiosło (artystyczne), religia, filologia polska, historia i archeologia, filozofia i etyka,
- 222 – *Języki obce* – lingwistyka,
- 300 – *Nauki społeczne, ekonomia, prawo* – obejmują m.in. psychologię, socjologię, nauki polityczne, ekonomię, dziennikarstwo i komunikację społeczną, marketing i reklamę, finanse, bankowość i ubezpieczenia, rachunkowość i podatki, handel, prawo,
- 420 – *Nauki biologiczne* – to biologia, biofizyka, biochemia, mikrobiologia, biologia medyczna oraz ekologia,
- 440 – *Nauki fizyczne* – fizyka, chemia, geografia, geologia, geofizyka, astronomia i oceanologia,
- 460 – *Matematyka, statystyka*,
- 481 – *Informatyka*,
- 500 – *Inżynieria, procesy produkcyjne i budownictwo* – grupa obejmuje m.in. następujące specjalności: przemysł maszynowy i metalurgiczny, elektryczność i energetykę, elektronikę i automatyzację, procesy chemiczne, pojazdy mechaniczne, produkcję i przetwórstwo, górnictwo i kopalnictwo, budownictwo,

- 600 – *Rolnictwo i weterynaria* – do tej kategorii należą: produkcja roślinna i zwierzęca, ogrodnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, weterynaria,
- 700 – *Zdrowie i opieka społeczna* – obejmuje medycynę, pielęgniarstwo, diagnostykę medyczną, terapię i rehabilitację, farmację, opiekę nad dziećmi i młodzieżą, pomoc społeczną,
- 800 – *Usługi* – to m.in. usługi indywidualne dla ludności, hotele i restauracje, podróży, turystyki i wczasów, nauki o sporcie i kulturze fizycznej, ochrona środowiska, ochrona osób i mienia, bezpieczeństwo i higiena pracy, siły zbrojne i obrona kraju,
- 900 – *Nieustalone* – brak możliwości sklasyfikowania do odpowiedniej grupy.

Dla kierunków wykształcenia nie wyodrębniono grupy języków obcych (222), natomiast dla zawodu wyuczony klasyfikacja według poszczególnych grup nie obejmuje języków obcych (222), nauk biologicznych (420) oraz matematyki i statystyki (460).

Mieszkanie

Mieszkaniami jest lokal składający się z jednej lub kilku izb, łącznie z pomieszczeniami pomocniczymi, wybudowany lub przebudowany do celów mieszkalnych, konstrukcyjnie wydzielony (trwałymi ścianami) w obrębie budynku, do którego to lokalu prowadzi niezależne wejście z klatki schodowej, ogólnego korytarza, wspólnej sieni bądź z ulicy, podwórza lub ogrodu.

Bezdomny

Osoba, która z różnych przyczyn – ekonomicznych, rodzinnych lub administracyjnych – deklaruje brak stałego miejsca zamieszkania. Do osób bezdomnych nie należy zaliczać takich, które są pozbawione dachu nad głową z powodu wypadków losowych (kataklizmów, powodzi, pożarów itp.).

Przy opracowywaniu wyników badania bezdomności w 2011 r. wykorzystano kategorie operacyjne oraz definicje opisowe zawarte w „Polskiej Typologii Bezdomności” na podstawie ETHOS 2008³.

Obiekt zbiorowego zakwaterowania

Jest to zespół pomieszczeń (pokoi i innych pomieszczeń pomocniczych), zlokalizowanych w jednym lub kilku budynkach, zajętych przez jeden odrębny zakład, świadczący usługi: opiekuńczo-wychowawcze, opiekuńczo-lecznicze, hotelarskie, bądź inne, w którym to obiekcie zamieszkuje/przebywa zwykle większa liczba osób. Jeżeli w jednym budynku zlokalizowane były dwa lub większa liczba odrębnych zakładów, np. dom dziecka

---

³ ETHOS 2008 (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion) – Europejska Typologia Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego, 2008 r. www.feantsa.org; tłum. P. Olech, oraz www.bezdomnosc.edu.pl; tłum. J. Wygnańska.

i prowadzące ten dom zgromadzenie sióstr zakonnych, szpital i hotel dla pielęgniarek, dom dla słuchaczy seminarium duchownego i zgromadzenie księży, każdy zakład został spisany oddzielnie. W domach mieszkalno-pensjonatowych, w których prowadzony był zarejestrowany pensjonat (hotel, dom wczasowy itp.), jako mieszkanie (mieszkania) uznano te pomieszczenia, które przeznaczone były na stałe zamieszkiwanie właściciela domu, zarządcy lub pracowników pensjonatu, prowadzących odrębne gospodarstwa domowe. Część domu przeznaczoną na pensjonat (hotel, dom wczasowy) uznano za obiekt zbiorowego zakwaterowania.

Zastosowana została następująca klasyfikacja obiektów zbiorowego zakwaterowania

Symbol	Rodzaje obiektów zbiorowego zakwaterowania
51	internaty, bursy
52	domy studenckie, domy asystentów (jeżeli nie zostały przekształcone w mieszkania), domy słuchaczy seminariów duchownych
53	hotele pracownicze
54	domy dziecka, rodzinne domy dziecka, wioski dziecięce
55	inne placówki opiekuńczo-wychowawcze (<i>nie dotyczy zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich</i>) w tym: pogotowia opiekuńcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, ogniska wychowawcze
56	domy pomocy społecznej dla emerytów i osób starszych
57	domy pomocy społecznej dla samotnych kobiet w ciąży lub z małymi dziećmi
58	dla przewlekle somatycznie chorych, dla przewlekle psychicznie chorych, umysłowo upośledzonych, niepełnosprawnych fizycznie, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, hospicja
59	zakłady (szpitale) psychiatryczne, ośrodki leczenia odwykowego, ośrodki rehabilitacyjne dla narkomanów
60	domy zakonne, klasztory, zgromadzenia osób duchownych (również bezhabitowe)
61	schroniska dla bezdomnych, noclegownie
62	pozostałe obiekty zbiorowego zakwaterowania, w tym: hotele, motele, pensjonaty, domy wczasowe, schroniska turystyczne, kempingi, szpitale, sanatoria, prewentoria.

Klasyfikacje i grupowania wykorzystywane w zakresie ludności w NSP 2011

1. Grupowania i klasyfikacje, określone w Rozporządzeniu Komisji (WE) nr 1201/2009 z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie wykonania rozporządzenia (WE) nr 763/2008 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie spisów powszechnych ludności i mieszkań w zakresie specyfikacji technicznych tematów i dotyczących ich podziałów;

2. *The International Standard Classification of Education (ISCED – UOE, 1997)*;
3. *International Standard ISO 3166-1, Codes for the representation of names of countries and their subdivisions-Part 1: Country codes, ISO 3166-1: 2006 (E/F), International Organization on Standardization (Geneva, 2006)*.

2.2. Jakość wyników w spisie pełnym oraz w badaniu reprezentacyjnym

Ważnym obszarem prac przygotowawczych do NSP 2011 były działania związane z tworzeniem elektronicznego wykazu adresowo-mieszkaniowego na potrzeby spisu. Ten etap prac miał istotne znaczenie dla spisu prowadzonego nowoczesnymi metodami. Wykaz adresowo-mieszkaniowy był źródłem danych do zasilania *Master Rekordu (MR)*, do zarządzania na wszystkich etapach prowadzenia spisu, do ustalenia kompletności spisu, a także był podstawą do utworzenia operatu losowania próby do badania reprezentacyjnego.

Wykaz adresowo-mieszkaniowy przygotowany został w oparciu o rejestr TERYT (Krajowy Rejestr Urzędowy Podziału Terytorialnego Kraju) z wykorzystaniem danych pochodzących z innych źródeł, m.in. z państwowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego w zakresie lokalizacji przestrzennej budynków. W związku z podłączeniem tych dwóch źródeł do identyfikatorów adresowych budynków z rejestru TERYT dołączone zostały także współrzędne geograficzne x, y (punkty adresowe). W zakresie informacji o osobach na potrzeby wykazu adresowo-mieszkaniowego wykorzystane były gminne zbiory meldunkowe, które zostały połączone z systemem NOBC, tj. systemem identyfikacji adresowej ulic, nieruchomości, budynków i mieszkań, stanowiącym część rejestru TERYT. Przygotowane w tym trybie zestawienie budynków, mieszkań i osób było weryfikowane przez urzędy gmin podczas aktualizacji przedspisowej. Na tym etapie została ustalona zbiorowość budynków, mieszkań i obiektów zbiorowego zakwaterowania podlegających spisaniu, poprawność ich adresów oraz przyporządkowanie osób do poszczególnych mieszkań i obiektów.

W trakcie obchodu przedspisowego rachmistrzowie dokonali weryfikacji wszystkich punktów adresowych, które znalazły się w obszarze przydzielonych obwodów, porównując je z pozycjami ujętymi w wykazie adresowo-mieszkaniowym do obchodu. Przedmiotem obchodu było zatwierdzenie lub modyfikacja punktów adresowych wyszczególnionych w wykazie, a także usunięcie nieistniejących punktów adresowych lub ewentualne dodanie nowych nieodnotowanych w wykazie, na których znalazły się budynki mieszkalne, budynki niemieszkalne z mieszkaniem lub budynki obiektów zbiorowego zakwaterowania, np. dom studencki. W odróżnieniu do poprzednich spisów ludności i mieszkań rachmistrzowie w trakcie obchodu przedspisowego nie odwiedzali mieszkań. Zatem niemożliwa była weryfikacja informacji dotyczących głównego lokatora i liczby osób podlegających spisaniu.

Operat losowania mieszkań do badania reprezentacyjnego

Etapy tworzenia operatu losowania mieszkań obejmowały:

1. Utworzenie zintegrowanego wykazu adresowo-mieszkaniowego w oparciu o zestawienie adresowo-mieszkaniowe;
2. Weryfikację wykazu w trakcie obchodu przedspisowego;
3. Uzupełnienie wykazu dodatkowymi zmiennymi pochodzącymi z rejestrów i systemów informacyjnych i utworzenie operatu losowania do badania reprezentacyjnego.

Dodatkowo do wykazu adresowo-mieszkaniowego (w Operacyjnej Bazie Mikrodanych) zostały wprowadzone informacje pochodzące z innych rejestrów i systemów informacyjnych lub baz statystycznych jak: zbiory Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (Centralny Rejestr Ubezpieczonych – CRU, Emerytów i Rencistów – EiR oraz Centralny Rejestr Płatników Składek – CRPS), Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS), Krajowej Ewidencji Podatników (KEP), rejestru PESEL, spisu ludności i mieszkań 2002, bazy budynkowej oraz uaktualnionego Wykazu bazowego do PSR 2010. Celem włączania do wykazu dodatkowych informacji była poprawa jakości danych zgromadzonych w tym wykazie oraz zapewnienie informacji na potrzeby warstwowania operatu losowania. W trakcie weryfikacji danych w wykazie zostały ustalone kryteria (zmiennie oraz ich wartości), które zostały wykorzystane do tworzenia bardziej jednorodnych grup (warstwowania) jednostek badania.

Przy tworzeniu operatu losowania zostały pominięte:

- a) obiekty zbiorowego zamieszkania niezawierające mieszkań,
- b) obiekty zamknięte oraz mieszkania na terenie obwodów zamkniętych,
- c) mieszkania w obiektach zbiorowego zakwaterowania stanowiących obwody zamknięte,
- d) pomieszczenia prowizoryczne,
- e) mieszkania niezamieszkane, zniszczone na skutek klęsk żywiołowych, w szczególności powodzi.

W konsekwencji w operacie zostały ujęte mieszkania zamieszkane, w których osoby były zameldowane lub przebywały bez meldunku oraz te mieszkania niezamieszkane, które były w trakcie remontu, zmiany lokatora lub nowo wybudowane. Budynki, które występowały pod jednym adresem były brane do losowania, jeżeli ich liczba nie przekroczyła dwóch. Operat losowania mieszkań został zaktualizowany w trakcie trwania obchodu przedspisowego, w wyniku którego do badania dołączono budynki, które nie znalazły się wcześniej w wykazie.

Zmienne uwzględnione w operacie losowania

Dla potrzeb badania reprezentacyjnego w wykazie dopisano do każdego mieszkania zestaw informacji, który został przeniesiony do operatu losowania, spośród których następnie ostatecznie wybierano kryteria warstwowania:

- a) symbol terytorialny,
- b) położenie budynku/mieszkania na terenie objętym klęską żywiołową,
- c) liczba mieszkań w budynku wielomieszkaniowym,
- d) położenie mieszkania w budynku wielomieszkaniowym,
- e) rok zakończenia budowy budynku,
- f) liczba osób w mieszkaniu (0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 i więcej),
- g) liczba osób zameldowanych na pobyt stały,
- h) występowanie cudzoziemca w mieszkaniu,
- i) występowanie osoby pracującej (posiadanie ubezpieczenia), emeryta lub rencisty w mieszkaniu oraz osoby bezrobotnej,
- j) występowanie osoby niepełnosprawnej,
- k) występowanie użytkownika gospodarstwa rolnego oraz powierzchni użytków rolnych,
- l) położenie mieszkania w gminie o udziale społeczności mniejszościowej (narodowej lub etnicznej) co najmniej 10%.

Wartości zmiennych, jako kryteria warstwowania zostały zróżnicowane dla obszarów miejskich i wiejskich. Wybór kryteriów warstwowania został ostatecznie ustalony w trakcie losowania próbnego.

Błędy nielosowe w spisie ludności i mieszkań 2011

Podstawowym źródłem danych dla potrzeb oceny występowania oraz skali błędów nielosowych są wyniki spisu kontrolnego do NSP 2011. Dane zebrane w spisie kontrolnym powinny pozwolić na dokonanie oceny przede wszystkim błędów pokrycia (in plus oraz in minus), popełnianych z powodu niespisania mieszkań i osób, które mogą wynikać z nieujęcia jednostek losowania w operacie losowania, opuszczenia osób, które powinny być spisane lub podwójnego spisywania osób, ewentualnego dopisywania fikcyjnych osób, a także do określenia błędów treści, wynikających z braków odpowiedzi lub błędów w odpowiedziach. Przyjęte założenia oraz dane pozyskane w spisie kontrolnym, powinny pozwolić na ocenę wpływu czynników zewnętrznych, tj. rachmistrzów, ankieterów czy samych respondentów, którzy dokonali samospisu – na jakość wyników spisu ludności i mieszkań 2011.

Także dane pozyskiwane z rejestrów i systemów informacyjnych mogły być źródłem błędów nielosowych z uwagi na brak integracji pomiędzy tymi bazami danych. Dane te wymagały szczególnej walidacji, która obejmowała procedury normalizacji, konwersji oraz synchronizacji podmiotowej, przedmiotowej i przestrzennej. Szczególnie ważne jest gruntowne rozpoznanie definicji pojęć stosowanych w różnych rejestrach i systemach informacyjnych, które są konsekwencją zapisów w regulacjach prawnych, na bazie których te systemy funkcjonują.

Efekty pogłębionej analizy występowania ewentualnych błędów nielosowych tak w spisie pełnym, jak i w badaniu reprezentacyjnym będą – w miarę możliwości – prezentowane w kolejnych ogólnopolskich publikacjach tematycznych. Należy jednak pamiętać, że błędy te są bardzo trudne do wykrycia, zaś oszacowanie ich wpływu na wyniki spisu jest jeszcze trudniejsze, jeśli nie niemożliwe. Szczegółowe zasady metodologiczne spisu kontrolnego oraz jego wyniki zostaną przedstawione w publikacji poświęconej metodologii spisu ludności i mieszkań 2011.

Błędy losowe

Błędy losowe występują wyłącznie w badaniach reprezentacyjnych i są one zawsze powiązane ze schematem losowania próby. Błędy losowe są łatwe do oszacowania, jeśli tylko przestrzegane są zasady metody reprezentacyjnej, a w szczególności dobre przygotowanie operatu losowania oraz właściwy dobór jednostek losowania do próby (por. podrozdział 1.3). Błąd losowy w badaniu reprezentacyjnym do spisu 2011 został wyznaczony poprzez wskaźniki precyzji estymacji (por. podrozdział 1.6 w tym samym rozdziale).

2.3. Schemat losowania próby oraz alokacja jednostek w powiatach ⁴

Podstawowym celem badania reprezentacyjnego realizowanego w ramach spisu 2011 było uzyskanie informacji o sytuacji społeczno-demograficznej na poziomie powiatów. Ustalono, że aby uzyskać reprezentatywne wyniki na poziomie ok. 400 jednostek wyodrębnionych w przekroju terytorialnym (w tym 380 powiatów) należy wylosować próbę mieszkań liczącą ok. 20% w skali kraju. W celu wylosowania próby o ustalonej liczebności zastosowany został schemat jednostopniowego losowania warstwowego. Jednostki losowania – mieszkania zostały przed losowaniem pogrupowane w warstwy w celu zwiększenia efektywności losowania. Zastosowano zróżnicowane podejście do warstwowania w zależności od typu powiatu i gminy.

---

⁴ Materiał roboczy opracowany przez zespół matematyków pod kierunkiem Bronisława Lednickiego.

W miastach – powiatach oraz w dzielnicach i delegaturach pięciu największych miast, a także w innych wyróżnionych większych miastach niebędących powiatami – w pierwszym etapie dokonany został podział mieszkań na dwie kategorie:

- a) mieszkania w „blokowiskach”,
- b) pozostałe mieszkania.

Kryterium podziału na powyższe kategorie był przypisany do każdego mieszkania wskaźnik, wyrażający liczbę mieszkań w budynku, w którym znajduje się dane mieszkanie. Do „blokowisk” zaliczone zostały mieszkania o wartości tego wskaźnika powyżej jego mediany. Następnie w każdej z tych kategorii mieszkania zostały powarstwowane ze względu na liczbę osób w mieszkaniu, po czym w ramach tak utworzonych kategorii nastąpił dalszy podział na 4 grupy ze względu na:

- a) występowanie osoby pracującej w mieszkaniu,
- b) występowanie emeryta lub rencisty w przypadku braku pracującego,
- c) występowanie bezrobotnego w mieszkaniu w przypadku braku w/w osób,
- d) mieszkania z innymi osobami.

Ponadto, w mieszkaniach poza „blokowiskami”, dodano kategorię: mieszkanie z użytkownikiem gospodarstwa rolnego.

Warstwowanie według liczby osób zamieszkałych w danym mieszkaniu było istotnym czynnikiem mającym wpływ na precyzję wyników, zniwelowało bowiem negatywne efekty zróżnicowanej liczby osób zamieszkałych w mieszkaniach. Efektywność tego etapu warstwowania zależała od korelacji liczby osób w mieszkaniu zapisanej w operacie losowania ze stanem rzeczywistym. Warstwowanie ze względu na pozostałe zmienne miało z kolei pozytywny wpływ m.in. na wyniki spisu związane z aktywnością ekonomiczną.

W pozostałych powiatach w pierwszym etapie założono warstwowanie według gmin, przy czym gminy miejsko – wiejskie traktowane były jako dwie oddzielne gminy. W mniejszych miastach pominięty został etap podziału na mieszkania w tzw. blokowiskach i pozostałe mieszkania, a warstwowanie odbywało się analogicznie jak w dużych miastach poza blokowiskami.

W gminach wiejskich w pierwszym etapie mieszkania podzielono na dwie kategorie:

- a) mieszkania z użytkownikiem gospodarstwa rolnego,
- b) pozostałe mieszkania.

W kategorii pierwszej wykonano warstwowanie według liczby osób zamieszkałych w mieszkaniu, a następnie, w miarę możliwości, dalsze warstwowanie według powierzchni

gospodarstwa rolnego (dwie ewentualnie trzy grupy obszarowe w zależności od liczby mieszkań z użytkownikiem gospodarstwa w gminie). W przypadku drugiej kategorii mieszkań wykonano warstwowanie analogiczne jak w małych miastach.

Przedstawiona wyżej koncepcja warstwowania mogła prowadzić do utworzenia w niektórych powiatach bardzo rozdrobnionych warstw. W związku z tym program losujący przy tworzeniu warstw sprawdzał jednocześnie czy tworzone w powyższy sposób warstwy spełniały wymóg minimalnej liczby mieszkań. Warstwy zawierające zbyt mało mieszkań zostały łączone z sąsiednimi. Założono odwrotną niż przy tworzeniu, hierarchię kryteriów tzw. „sklejania” warstw.

Po utworzeniu warstw ustalone zostały liczebności prób do wylosowania w poszczególnych warstwach. Przyjęto proporcjonalną alokację próby pomiędzy warstwy. Oznacza to m.in., że ustalona w wyniku alokacji pierwiastkowej frakcja losowania w danym powiecie obowiązywała we wszystkich gminach tego powiatu i w warstwach utworzonych wewnątrz gmin.

Alokacja próby w powiatach

Podziału założonej 20% próby mieszkań dla Polski pomiędzy powiaty dokonano przy wykorzystaniu metody alokacji pierwiastkowej. Metoda ta stanowi kompromis pomiędzy alokacją proporcjonalną a alokacją zapewniającą jednakową precyzję dla subpopulacji. Przy założeniu, że zastosowano by proporcjonalne losowanie próby, w każdym powiecie próba stanowiłaby 20% populacji. Ponieważ precyzja wyników, tj. wielkość błędu losowego zależy od liczebności próby, uzyskano by w efekcie niedostateczną precyzję dla wielu małych powiatów. Z kolei, w metodzie alternatywnej uzyskujemy, w przybliżeniu, jednakową precyzję wyników dla wszystkich powiatów, ale za cenę istotnego „spłaszczenia” liczebności próby. W efekcie liczebność próby, a tym samym pracochłonność przy realizacji spisu byłaby mało zróżnicowana pomiędzy dużymi i małymi powiatami. Z tych powodów jako metodę rozdziału próby przyjęto alokację pierwiastkową, w której np. liczba mieszkań losowanych w konkretnym powiecie jest proporcjonalna do pierwiastka kwadratowego z populacyjnej liczby mieszkań i wyrażona wzorem:

$$n_p = n^* \frac{\sqrt{N_p}}{\sum_p \sqrt{N_p}},$$

gdzie:

n^* – założona liczebność próby dla Polski,

N_p – liczba mieszkań w p-tym powiecie.

Według powyższego wzoru obliczone zostały liczebności prób dla poszczególnych powiatów. Potraktowanie Warszawy, tak jak każdego innego powiatu, mogłoby w konsekwencji spowodować niemożność uzyskania w miarę precyzyjnych wyników dla poszczególnych dzielnic. Jako ostateczną próbę dla miasta Warszawy przyjęto wartość średnią 87,5 tys. mieszkań. Wartość ta została odjęta od założonej liczebności próby dla Polski, tj. od 2631 tys., po czym dokonano alokacji pierwiastkowej dla 378 powiatów. Próby w najmniejszych powiatach tj. beskidzkim i sejneńskim wynoszą po ok. 3200 mieszkań (49% populacji), zaś największa próba (poza Warszawą) jest w m. Łodzi – 23 tys. mieszkań, czyli 6,9% liczby mieszkań w tym mieście na prawach powiatu.

W Warszawie, Łodzi, Krakowie, Wrocławiu i w Poznaniu podział próby pomiędzy poszczególne dzielnice i delegatury dokonany został również metodą pierwiastkową. Poza Warszawą, w pozostałych miastach, ze względu na małą liczbę delegatur (4 lub 5) nie zachodziła potrzeba zwiększania liczebności próby, tak jak w przypadku Warszawy. Ustalone dla poszczególnych delegatur w tych miastach liczebności prób zapewniają uzyskanie precyzji nie gorszej niż w najmniejszych powiatach.

Efektom tych działań było wylosowanie, spośród prawie 13,7 mln mieszkań, próby liczącej ponad 2744 tys. mieszkań. Utworzono 70,5 tys. warstw, zaś wielkość próby w poszczególnych warstwach wahała się od niemal 6% do ponad 49%.

2.4. Łączenie danych pozyskanych z różnych źródeł

Różnorodność metod badania i technik pozyskiwania informacji dla potrzeb spisu ludności i mieszkań 2011 spowodowała konieczność łączenia danych pochodzących z rejestrów i systemów informacyjnych z wynikami badania reprezentacyjnego oraz z wynikami spisu otrzymanymi poprzez Internet. W badaniu reprezentacyjnym zebrano szeroki zakres danych od ponad 8 mln osób, mieszkających lub przebywających w ok. 2744 tys. wylosowanych mieszkaniach. Zdecydowana większość danych w tym badaniu została pozyskana poprzez bezpośrednie wywiady rachmistrzów z respondentami. Odsetek osób, które wypełniły formularz długi w samospisie internetowym wynosił niecałe 2%, natomiast udział osób, które dokonały samospisu na formularzu krótkim przekraczał 10%. Wywiady telefoniczne stosowano na ogół w sytuacji niekompletnie wypełnionych formularzy – do uzyskiwania odpowiedzi na pominięte pytania lub wyjaśniania nieścisłości i niekonsekwencji w zebranych danych.

Ze względu na przyjęte rozwiązania w badaniu reprezentacyjnym i badaniu pełnym osoba mogła zostać spisana więcej niż jeden raz. Na etapie opracowania wyników spisu zaistniała zatem konieczność wyboru źródła danych oraz wyboru „najlepszej” ankiety osobowej, w której pozyskano najszerszy zakres danych. Przyjęto przy tym założenie, że rozpatrywane ankiety są kompletne i zamknięte, co oznacza, że dla każdej ankiety osobowej uzyskano wszystkie informacje wynikające ze „ścieżek przejścia” w formularzu spisowym.

Procedury wyboru ankiety zostały przeprowadzone po etapie weryfikacji i ustaleniu kompletności osób w oparciu o informacje zawarte w wykazie adresowo-mieszkaniowym zaktualizowanym po przeprowadzeniu spisu oraz po deduplikacji mieszkań. Proces ten w przypadku badania reprezentacyjnego polegał na wyborze zestawu „najlepszych” ankiet osobowych dla danego mieszkania, tzw. „paczki osobowej” („paczka osobowa” rozumiana, jako zestaw ankiet osobowych powiązanych z danym mieszkaniem – spisanych w danym mieszkaniu). Natomiast formularze krótkie, wykorzystywane przy samospisie były poddawane deduplikacji indywidualnie na podstawie zdublowanego lub zwielokrotnionego numeru ewidencyjnego Pesel – w ramach tego samego mieszkania, jak również pomiędzy mieszkaniami. Procedura deduplikacji tych ankiet była bardziej skomplikowana w przypadku braku numeru Pesel, jako unikalnego identyfikatora osoby.

Szczególnej walidacji, która obejmowała procedury normalizacji, konwersji oraz synchronizacji podmiotowej, przedmiotowej i przestrzennej – zostały poddane informacje pozyskiwane z rejestrów i systemów informacyjnych. Dane pozyskiwane z rejestrów i systemów informacyjnych mogły być źródłem błędów nielosowych z uwagi na brak integracji pomiędzy tymi bazami danych oraz nierozpoznane różnice definicyjne. Specjalnego podejścia wymagały sytuacje, kiedy występowały błędy w numerze Pesel lub niezgodności pomiędzy numerem Pesel a datą urodzenia osoby. Należy także pamiętać, że rejestry i systemy informacyjne, które były wykorzystywane dla potrzeb spisu 2011 – zostały utworzone na podstawie przepisów prawnych dla zupełnie innych celów niż potrzeby statystyki. Każdy podmiot ujęty w takim rejestrze czy systemie informacyjnym nie może być usunięty z takiej bazy danych, dopóki nie zaistnieją okoliczności określone przepisami prawnymi i nie zostanie dostarczony stosowny dokument, potwierdzający zmianę statusu prawnego takiej jednostki.

Dane dla potrzeb spisu 2011 były pobierane ze źródeł administracyjnych po ich weryfikacji informacjami pozyskanymi od respondentów w samospisie internetowym

(na formularzu krótkim) oraz w badaniu reprezentacyjnym (na formularzu długim). Łącznie dla potrzeb spisu pełnego zostały zaktualizowane informacje pobierane z rejestrów i systemów informacyjnych dla ok. 32% osób.

Utworzona baza danych spisowych wymagała zastosowania dwóch podejść przy opracowywaniu wyników spisu 2011.

Pierwsze podejście zostało zastosowane w odniesieniu do ustalenia stanów ludności oraz ich charakterystyki według cech demograficznych (płeć, wiek), a także miejsca zamieszkania. Kompletność tych danych dla całej populacji w kraju zapewniły zaktualizowane dane w zbiorach rejestrowych i systemach informacyjnych. Oznacza to, że stany ludności i struktury demograficzne, takie jak płeć i wiek – mogą być opracowywane dla dowolnie małych jednostek podziału administracyjnego kraju, przekroju terytorialnego (miejscowości), geograficznego (określonego wymiarami x, y) oraz statystycznego (obwody spisowe, rejony statystyczne i miejscowości statystyczne).

Drugie podejście zastosowano w odniesieniu do większości tematów badanych w spisie, dla których nie było odpowiadających danych w rejestrach i systemach informacyjnych. W obszarze tych tematów wyniki spisu zostały wyprowadzone poprzez uogólnienie na całą populację danych zebranych w 20% próbie (w skali kraju) osób mieszkających lub przebywających w wylosowanych mieszkaniach. Bezprecedensowa wielkość próby losowej mieszkań zastosowanej w spisie 2011, dobieranej z ponad 70 tys. warstw obejmujących wszystkie gminy w kraju, zagwarantowała reprezentatywne wyniki spisu począwszy od poziomu powiatu. Wyniki spisu 2011 wyprowadzone na podstawie badania reprezentacyjnego powinny być zawsze prezentowane wraz z błędami precyzji. Pozyskane dla 20% ludności informacje, zawierają obszerny pod względem przedmiotowym zakres danych, które po uogólnieniu na całą populację pozwalają na szeroką charakterystykę demograficzną, społeczną i ekonomiczną ludności, gospodarstw domowych oraz rodzin.

2.5. Uogólnianie wyników badania reprezentacyjnego

Na etapie opracowania wyników badania reprezentacyjnego wyodrębnione zostały dwa etapy uogólniania (ważenia) wyników tego badania:

- etap I – ważenie przy zastosowaniu skorygowanych wag „z frakcji”, będących odwrotnością frakcji losowania, dla jednostek badania typu mieszkania,
- etap II – ważenie przy zastosowaniu skalibrowanych wag dla jednostek badania będących osobami.

Pierwotne wagi zostały wyznaczone jako odwrotność frakcji losowania dla 70,5 tys. warstw. Należy przypomnieć, że celem warstwowania było wyodrębnienie możliwie jednorodnych grup jednostek losowania. W ramach każdej z warstw – wagi były identyczne. Pierwotne wagi z frakcji musiały zostać skorygowane z uwagi na 13,7% braki wypełnionych ankiet mieszkaniowych w badaniu reprezentacyjnym.

Wagi skorygowane, wyznaczone w I etapie są stosowane do uogólniania wyników spisu w zakresie mieszkań. Natomiast dla budynków jednorodzinnych, w ramach których występują 1 lub 2 mieszkania, wyprowadzone zostały odrębne wagi. Także odrębne wagi wyprowadzono dla gospodarstw domowych i rodzin. Wagi te zostały naliczone wtórnie – na bazie skalibrowanych wag dla osób tworzących gospodarstwa domowe.

Z uwagi na konieczność zintegrowania wyników badania reprezentacyjnego ze spisem pełnym (w zakresie podstawowych zmiennych dotyczących: płci, wieku oraz miejsca zamieszkania – poziom powiatu z wyodrębnieniem części miejskiej i wiejskiej) zaistniała potrzeba wyprowadzenia skalibrowanych wag dla poszczególnych osób.

Kalibracja jest metodą polegającą na odpowiedniej korekcie wag, tak aby zostały zrekompensowane straty informacji związane z występującymi brakami odpowiedzi. W NSP 2011 kalibracja miała na celu dostosowanie struktur płci i wieku pozyskanych w badaniu reprezentacyjnym na poziomie powiatów (z uwzględnieniem obszarów miejskich i wiejskich) do struktur ludności według płci i wieku ustalonych w spisie pełnym, którego wyniki stanowiły populację referencyjną, tj. populację odniesienia.

Kalibracja wag została wykonana przy wykorzystaniu programu CALMAR (*Calibration on Margins*) przez przedstawicieli środowiska naukowego Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.⁵ **Wagi skalibrowane służą do uogólniania wyników badania reprezentacyjnego w zakresie stanów i struktur ludności.** Wagi kalibracyjne pozwalają odtwarzać struktury spisowe ludności na poziomie powiatów według płci, grup wieku (ostatnia grupa 85 lat i więcej). Ponadto wagi te pozwalają odtwarzać struktury według płci i pojedynczych roczników wieku dla 5 największych miast: Warszawa, Kraków, Łódź, Poznań i Wrocław. Dla Warszawy jest to możliwe w ramach płci i roczników wieku 0,1,...,99, 100 lat i więcej, a dla pozostałych 4 miast – tylko do wieku 85 lat i więcej.

Dla województw oraz dla całego kraju możliwe jest odtwarzanie struktur – oczywiście z uwzględnieniem płci i klasy miejscowości (w tym wyodrębnienie części miejskiej

---

⁵ Materiał roboczy: „Raport z opisem wyników z zakresu możliwości wykorzystania kalibracji na potrzeby korygowania wag w złotym rekordzie” pod kierunkiem prof. dr hab. Jana Paradysza.

i wiejskiej) – w ramach roczników wieku, przy czym ostatnią grupę należy utworzyć jako 85 lat i więcej ze względu na brak reprezentacji w starszych rocznikach wieku dla niektórych województw w badaniu reprezentacyjnym, tj. powyżej 85 lat. Dzięki skalibrowaniu wag wyniki spisu wygenerowane z badania pełnego oraz uogólnione z badania reprezentacyjnego są tożsame – dla struktur ludności z uwzględnieniem płci, wieku (z pewnym ograniczeniem do grup wieku) oraz klasy miejscowości.

Algorytm wyznaczania wag dla mieszkań w badaniu reprezentacyjnym

W celu uzyskania poprawnych uogólnień konieczne było skorygowanie wag początkowych, wynikających z zastosowanego schematu losowania. Korekta uwzględniła zjawisko braku odpowiedzi oraz informacje o przyczynach nie uzyskania danych od niektórych badanych jednostek. Ponieważ jednostką losowania było mieszkanie, procedura korygowania wykorzystywała informacje przypisane do zmiennej „przyczyny niewypełnienia formularza”, gdzie zakodowano różne przyczyny dla mieszkań wylosowanych do próby.

W ramach każdej warstwy zdefiniowanej na etapie losowania próby mieszkań wyznaczono korektę wagi wynikającej z ustalonej frakcji losowania w danej warstwie. Korekta polegała na wykorzystaniu wskaźnika korygującego, wyliczanego jako iloraz liczby mieszkań, które powinny być zbadane do liczby mieszkań dla których udało się zrealizować badanie (odwrotność tego ilorazu można interpretować jako wskaźnik kompletności). Dla wylosowanej próby 2684,2 tys. mieszkań udało się zebrać wypełnione formularze od 2317,7 tys. mieszkań. Przypadki zaliczone jako będące poza badaną populacją, tzn. stwierdzono brak mieszkania lub mieszkanie niezamieszkane (pustostan), w trakcie postępowania spadkowego, przeznaczone do remontu, jeszcze nie zasiedlone itp. – stanowiły 140,4 tys., czyli około 5,2% wylosowanej próby. Występowanie takich jednostek w wylosowanej próbie zostało potraktowane jako błędy operatu losowania.

Waga skorygowana przypisana zbadanym mieszkaniom z danej warstwy była iloczynem tak wyznaczonej korekty oraz wagi z losowania (z frakcji). W przypadku warstw, dla których obliczona korekta była zbyt duża i przekraczała umowny próg (przyjęty na poziomie 3) stosowano procedurę „sklejania” sąsiednich warstw i powtarzano obliczenia korekty aż do spełnienia założonego ograniczenia. Taka procedura stanowiła zabezpieczenie przed nadmiernym zróżnicowaniem wag, które zwiększa wariancję estymatorów i jest niekorzystne dla precyzji estymacji.

Oddzielnie traktowano część próby mieszkań dopisanych już po etapie losowania, w trakcie obchodu przedspisowego. W ramach badanych dodatkowo 105,4 tys. mieszkań

zrealizowano badanie w 45,3 tys. mieszkaniach, poza badaną populacją okazało się być 43,1 tys. mieszkań. W tej części próby założono, że wagi z losowania są równe 1 i zastosowano opisany algorytm korekty na poziomie umownych warstw zdefiniowanych jako powiaty.

Skorygowane w opisany sposób wagi mogą być wykorzystywane do wyprowadzania wartości globalnych (np. ogólnej liczby mieszkań, mieszkań zamieszkałych, mieszkań substandardowych oraz używane do estymacji dla cech mieszkaniowych (np. mieszkań według ich wielkości).

Imputacja brakujących danych

W spisie 2011 stosowano także imputację brakujących danych w odpowiedziach respondentów, tzw. imputacje dedukcyjną - na podstawie zależności pomiędzy zmiennymi. W większości przypadków była to imputacja pozycyjna, przeprowadzana z wykorzystaniem podejścia deterministycznego. Imputacja pozycyjna była stosowana także w przypadku brakujących odpowiedzi w formularzu do badania reprezentacyjnego – na podstawie wartości zmiennych dostępnych w rejestrach lub systemach informacyjnych. Procedury takie były możliwe do wykonania wyłącznie pod warunkiem pełnej zgodności definicyjnej zmiennych występujących w obu źródłach danych. W nielicznych przypadkach – z wykorzystaniem podejścia stochastycznego – została wprowadzona imputacja całych badanych jednostek.

2.6. Precyzja estymacji wartości globalnych

Podstawowymi parametrami obliczanymi na podstawie danych zebranych w badaniu reprezentacyjnym w ramach NSP 2011 są wartości globalne dla poszczególnych zmiennych. Większość badanych zmiennych charakteryzuje populację osób, mniejsza część dotyczy mieszkań i budynków. Poniżej opisano sposób estymacji oraz oceny jakości estymacji dla cech dotyczących ludności.⁶

Estymator wartości globalnej ustalonej cechy dla osób na poziomie agregacji typu: kraj ogółem, województwa, powiaty – jest sumą ważoną postaci:

$$\hat{Y} = \sum_{h,i,j} w_{hij} y_{hij}$$

gdzie h oznacza warstwy wynikające ze schematu losowania próby mieszkań, definiowane za pomocą kombinacji zmiennych: kod gminy przed obchodem spisowym i numer warstwy oraz i – oznacza kod mieszkania, czyli jednostkę losowania próby,

---

⁶ Materiał roboczy opracowany przez dra Roberta Wieczorkowskiego.

j – oznacza osobę zaliczoną do składu danego mieszkania,

W_{hij} – oznacza wagę przypisaną do konkretnej osoby z danego mieszkania; jest to wartość zapisana w zmiennej *waga_na_lud_pierwsza_osoba*, tj. po procesie kalibracji,

Y_{hij} – oznacza wartości analizowanej cechy dla osób np. 1 – jeżeli osoba posiada wykształcenie wyższe, 0 – w przeciwnym przypadku; dla konkretnych tablic wynikowych konieczne może być przygotowanie specjalnego zestawu nowych cech w oparciu o istniejące już w danych wynikowych np. do analizowania ludności w grupach wiekowych należy zdefiniować odpowiednie zmienne zero-jedynkowe dla ustalonych przedziałów wieku; jeżeli są potrzebne dodatkowo głębsze poziomy grupowania należy zdefiniować odpowiednio dodatkowe zmienne (np. uwzględniając podziały na miasta i wieś lub płeć).

Do oceny jakości estymatora wartości globalnej wyznacza się tzw. wskaźniki precyzji estymacji.

Umożliwiają one użytkownikom tablic wynikowych właściwą ocenę danych. Przyjęto, że prezentowane wskaźniki precyzji będą zdefiniowane jako względne błędy standardowe (inaczej współczynniki zmienności – oznaczane jako CV i wyrażone w procentach) za pomocą wzoru:

$$CV = 100 * \frac{\sqrt{Var(\hat{Y})}}{\hat{Y}}$$

gdzie Var oznacza oszacowanie wariancji estymatora, obliczane według formuły:

$$Var(\hat{Y}) = \sum_h \frac{n_h(1 - n_h/N_h)}{n_h - 1} \sum_i \left(\sum_j w_{hij} y_{hij} - \frac{\sum_i \sum_j w_{hij} y_{hij}}{n_h} \right)^2$$

Wielkość n_h oznacza liczbę mieszkań w danej warstwie zrealizowanej próby, natomiast N_h jest liczbą mieszkań z danej warstwy populacji; wielkość N_h można odtworzyć odpowiednio sumując skorygowane wagi wynikające z losowania próby do badania reprezentacyjnego.

W niniejszej publikacji przyjęto dla wskaźników precyzji estymacji próg na poziomie 20%. Oznacza to, że pominięte zostały te oszacowania, dla których wartość wskaźnika CV (bezpośrednio lub po agregacji) była większa od 20%. Postanowiono jednak nie usuwać i nie agregować pozycji, gdzie sporadycznie pojawiają się wyższe wartości wskaźnika precyzji estymacji (np. dla zjawisk rzadko spotykanych w danej grupie wiekowej).

Wskaźniki precyzji estymacji wartości globalnych dla podstawowych zmiennych zostały przedstawione w tablicach precyzji znajdujących się na końcu aneksu tabelarycznego.

Przykładowa interpretacja wskaźnika precyzji dla wartości globalnej – oszacowanej na podstawie badania reprezentacyjnego liczby osób w Polsce, posiadających stopień naukowy co najmniej doktora. Wskaźnik $CV=0,85\%$ oznacza, że prawdziwa wartość estymowanego parametru wynosi $153,8 \pm 1,3$ tys. (jest to tzw. estymacja punktowa).

Wskaźnik CV można wykorzystywać także do wyznaczania przedziału ufności, który z określonym prawdopodobieństwem (tzw. poziomem ufności, np. 95%) pokrywa prawdziwą wartość estymowanego parametru. Na przykład dla poziomu ufności 95% granice takiego przedziału mają postać: $\hat{Y} \pm 1,96 * \hat{Y} * CV/100$. Jeżeli oszacowana liczba osób posiadających stopień naukowy co najmniej doktora wynosiła 153,8 tys., a wskaźnik precyzji dla tej cechy wynosił $CV=0,85\%$, to wyznaczając granice przedziału ufności można stwierdzić, że z prawdopodobieństwem 0,95 przedział wartości pomiędzy 151,2 tys. a 156,4 tys. obejmuje prawdziwą liczbę takich osób.

Kolejny przykład. Wskaźnik precyzji dla tej samej zmiennej, tj. liczby osób posiadających stopień naukowy co najmniej doktora w woj. lubuskim wynosił 5,3%. Jeżeli oszacowana liczba osób posiadających stopień naukowy co najmniej doktora wynosiła 1770 osób, a wskaźnik precyzji dla tej cechy wynosił $CV=5,3\%$, to wyznaczając granice przedziału ufności można stwierdzić, że z prawdopodobieństwem 0,95 przedział wartości pomiędzy 1586 tys. a 1954 pokrywa prawdziwą liczbę takich osób.

Wyliczenia te wskazują, że dla rzadkich zdarzeń (mniejszych liczebności), wynikających z dużego rozproszenia jednostek lub z nierównomiernego rozkładu zmiennych – wartości globalne tych zmiennych szacowane na podstawie wyników badania reprezentacyjnego – są obciążone większym błędem losowym. W pierwszym przypadku wartość uzyskana ze spisu reprezentacyjnego różniła się od tej prawdziwej o $\pm 1,7\%$, zaś w przypadku tej samej zmiennej dla woj. lubuskiego już o $\pm 10,4\%$. Przy wskaźniku precyzji $CV=10\%$ błąd uogólnienia wartości zmiennej z badania reprezentacyjnego z prawdopodobieństwem 0,95 praktycznie podwaja się i wynosi dokładnie $\pm 19,6\%$. Zatem wyniki badania reprezentacyjnego upowszechniane przy poziomie ufności 0,95 – ze wskaźnikiem precyzji przekraczającym 10% (CV) – powinny być interpretowane ostrożnie, zaś powyżej 20% wartości CV – powinny być upowszechniane w postaci zagregowanej.

***

Uwagi ogólne i metodologiczne w niniejszej publikacji opracowano na publikacji *Ludność. Stan i struktura społeczno-demograficzna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011* (GUS, Warszawa 2013).

Rozdział III. STAN I STRUKTURA DEMOGRAFICZNA LUDNOŚCI

3.1. Stan ludności

Na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 r. ustalono, że liczba ludności województwa łódzkiego w dniu 31 marca 2011 r. wyniosła 2538,7 tys. osób. Od poprzedniego spisu powszechnego (z dnia 20 maja 2002 r.) stan ludności zmniejszył się o 74,2 tys. osób, tj. o 2,8%, podczas gdy w skali Polski liczba ludności zwiększyła się o 0,7%.

W latach 2002-2011 spadek liczby ludności nastąpił w sześciu województwach, przy czym skala tego spadku była największa w woj. opolskim (o 4,6%), łódzkim (o 2,8%) i śląskim (o 2,4%).

Tabl. 3.1. Ludność według płci i miejsca zamieszkania w latach 2002 i 2011

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
OGÓŁEM			
Stan ludności:			
20. V. 2002 r. (w tys.).....	2612,9	1246,6	1366,3
31. III. 2011 r. (w tys.)	2538,7	1210,3	1328,4
Przyrost/ubytek w latach 2002-2011 (w tys.)	-74,2	-36,3	-37,9
Dynamika zmian (2002 r. = 100)	97,2	97,1	97,2
MIASTA			
20. V. 2002 r. (w tys.)	1697,8	792,2	905,6
31. III. 2011 r. (w tys.)	1621,8	755,0	866,8
Przyrost/ubytek w latach 2002-2011 (w tys.)	-76,0	-37,2	-38,8
Dynamika zmian (2002 r. = 100)	95,5	95,3	95,7
WIEŚ			
20. V. 2002 r. (w tys.)	915,1	454,4	460,8
31. III. 2011 r. (w tys.)	916,9	455,3	461,6
Przyrost/ubytek w latach 2002-2011 (w tys.)	1,8	0,9	0,9
Dynamika zmian (2002 r. = 100)	100,2	100,2	100,2

W okresie międzyspisywym zaobserwowano odmienną tendencję zmian w rozwoju ludności miejskiej i wiejskiej. Liczba ludności w miastach zmniejszyła się o 4,5%, natomiast liczba mieszkańców wsi wzrosła o 0,2%. Zmiany te spowodowały obniżenie wskaźnika urbanizacji. W 2011 r. ludność miejska stanowiła 63,9% ogólnej liczby ludności województwa,

na wsi mieszkało 36,1% ogółu ludności (w 2002 r. wskaźniki te wyniosły odpowiednio 65,0% i 35,0%).

Wskaźnik urbanizacji w województwie łódzkim kształtował się na poziomie wyższym niż przeciętnie w kraju (60,8%); łódzkie znalazło się na 6 pozycji za województwami: śląskim, dolnośląskim, zachodniopomorskim, pomorskim i mazowieckim.

Pod względem powierzchni województwo łódzkie zajmuje 9 miejsce, a pod względem liczby ludności 6 miejsce w kraju. Ubytek zaludnienia w latach 2002-2011 spowodował spadek wskaźnika gęstości zaludnienia ze 143 do 139 osób na km². W miastach obniżył się on znacznie z 1513 do 1403 osób na km², natomiast na wsi pozostał na poziomie z 2002 r. – 54 osoby na km².

Według NSP 2011, w porównaniu ze spisem z 2002, w większości powiatów województwa łódzkiego nastąpił spadek liczby ludności, w tym największy zanotowano w miastach na prawach powiatu: Łodzi (o 7,7%) i Piotrkowie Trybunalskim (o 5,3%) oraz powiatach: kutnowskim (o 4,9%) i łęczyckim (o 4,5%). Spośród 24 powiatów województwa łódzkiego w 7 odnotowano wzrost liczby ludności, w tym największy w powiecie łódzkim wschodnim (o 8,8%), zgierskim (o 2,9%) i piotrkowskim (o 1,4%). Wśród powiatów, w których nastąpił wzrost liczby ludności w okresie międzypisowym znalazło się jedno miasto na prawach powiatu – Skierniewice, gdzie wzrost liczby ludności wyniósł 0,2%.

W 2011 r. największą gęstością zaludnienia w województwie łódzkim wyróżniała się Łódź (2486 osób na km²), a najmniejszą – powiat poddębicki (48 osób na km²) i skierniewicki (51). Oprócz Łodzi wysokim wskaźnikiem gęstości zaludnienia charakteryzowały się pozostałe powiaty grodzkie: Skierniewice (1478) oraz Piotrków Trybunalski (1141), a wśród powiatów ziemskich: pabianicki (244), zgierski (192) i zduńskowolski (185).

3.2. Ludność według płci i wieku

W okresie międzypisowym nie zmieniły się proporcje ludności według płci. Mężczyźni nadal stanowią 47,7% ogółu ludności, kobiety – 52,3%. Dynamika zmian w liczbie mężczyzn i kobiet była podobna; liczba mężczyzn zmniejszyła się o 2,9%, natomiast spadek liczby kobiet wyniósł 2,8%. W miastach liczba mężczyzn zmniejszyła się o 4,7%, a kobiet o 4,3%. Na wsi odnotowano wzrost liczby osób obu płci o 0,2%.

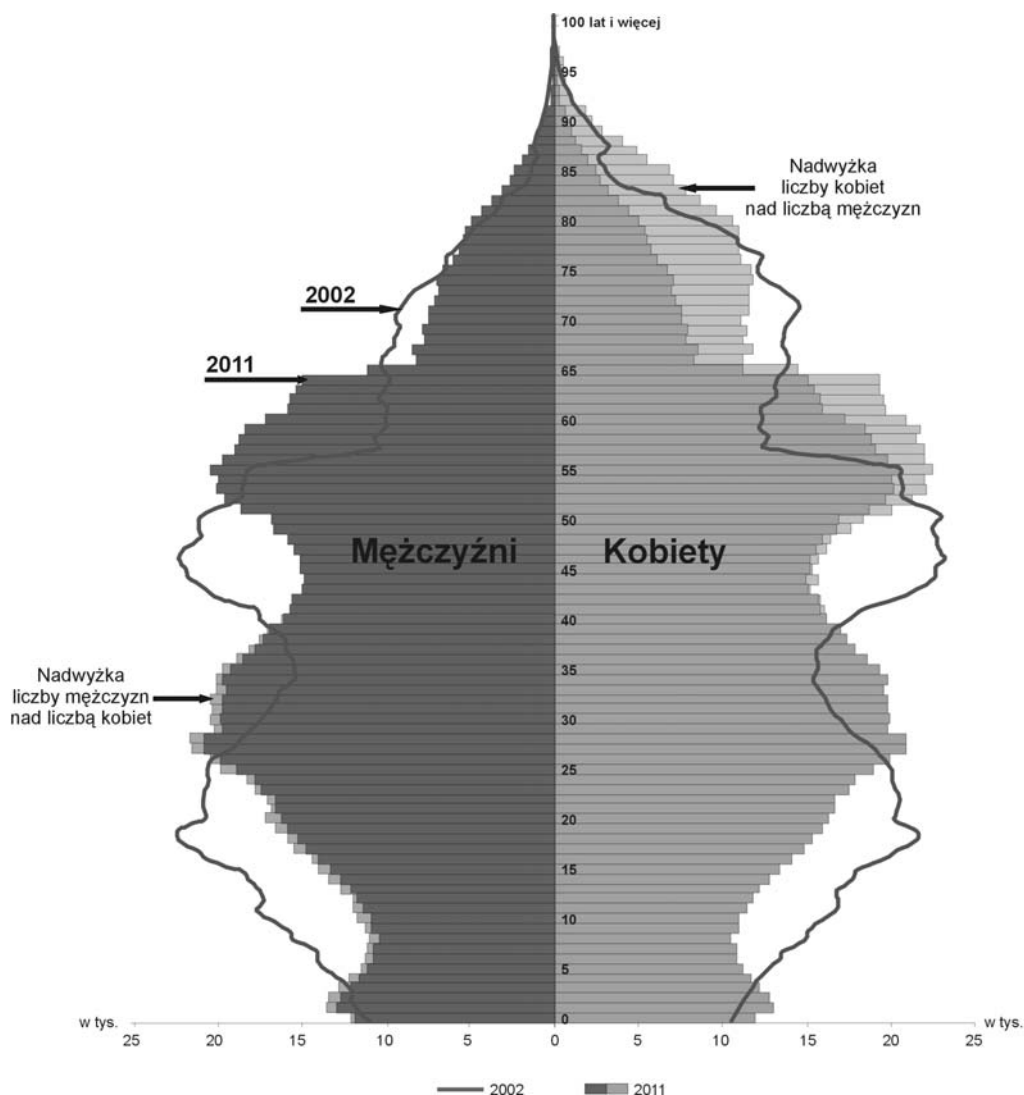
Współczynnik feminizacji w województwie łódzkim nie zmienił się w porównaniu z 2002 r. Na 100 mężczyzn przypadało 110 kobiet. W podziale miasto-wieś niewielką zmianę

zanotowano wśród ludności miejskiej, gdzie omawiany współczynnik wzrósł o 1 punkt do poziomu 115, a na terenach wiejskich wyniósł 101, podobnie jak w 2002 r.

Województwo łódzkie zajmuje 1 miejsce w kraju pod względem współczynnika feminizacji. Wysokim wskaźnikiem charakteryzują się także województwa: mazowieckie (109), dolnośląskie (108), śląskie i opolskie (po 107).

Wszystkie powiaty województwa łódzkiego charakteryzowały się przewagą liczebną kobiet nad mężczyznami, w tym najwyższy wskaźnik feminizacji zanotowano w Łodzi (120) oraz w Piotrkowie Trybunalskim i w powiecie pabianickim (po 113). Najmniejsze różnice w liczbie kobiet i mężczyzn zanotowano w powiatach pajęczańskim i opoczyńskim, gdzie na 100 mężczyzn przypadło 101 kobiet.

Wykres 1. Ludność według wieku i płci

Obserwując strukturę według płci osób w poszczególnych pięcioletnich grupach wieku stwierdzić można, że w 2011 r. w przedziale wieku 35-39 lat przeważali mężczyźni. Jest to konsekwencja liczebnej przewagi chłopców wśród rodzących się dzieci (w wieku 0-4 lata na 100 chłopców przypadało 95 dziewczynek). Większa umieralność mężczyzn sprawia, że nadwyżka ta systematycznie maleje i w grupie wieku 40-44 lata liczba mężczyzn i kobiet wyrównuje się. W stosunku do wyników spisu ludności w 2002 r. granica wieku liczebnej przewagi mężczyzn przesunęła się o jedną pięcioletnią grupę. Przewaga liczby kobiet nad liczbą mężczyzn zaznaczyła się dopiero w przedziale 45-49 lat i wyniosła 102 kobiety na 100 mężczyzn. Wraz z przechodzeniem do coraz starszych grup poziom współczynnika feminizacji szybko rośnie: w wieku 60-64 lata wynosił 123, w grupie 70-74 lata - 157, a wśród osób w wieku 80 lat i więcej na 100 mężczyzn przypadały 253 kobiety. W konsekwencji stopień zaawansowania procesu starzenia się ludności jest większy wśród kobiet: odsetek osób w wieku 65 lat i więcej wyniósł wśród nich 18,5%, natomiast wśród mężczyzn 11,5%.

Zmiany w strukturze ludności według biologicznych grup wieku w latach 2002-2011 sprowadzały się głównie do spadku liczebności i udziału dzieci w wieku do 14 lat. Odnotowane niskie liczby urodzeń spowodowały zmniejszenie liczby osób w tej grupie o 74,2 tys. osób, a więc o 17,3%. Jednocześnie ich udział wśród ogółu ludności zmniejszył się w latach 2002-2011 z 16,4% do 14,0%. Niewielki spadek liczebności zanotowano wśród osób w wieku 15-64 lata (o 1,7 tys. osób, czyli o 0,1%), natomiast niewielki wzrost o 0,4% zanotowano w grupie osób po 64 roku życia.

Udział ludności w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności województwa wyniósł 15,1%. Powiatem o najstarszej ludności w 2011 r. była Łódź, w której ludność w wieku 65 lat i więcej stanowiła 17,3% ogółu ludności. Kolejnymi powiatami o dużym udziale osób w rozpatrywanym wieku były powiaty: łęczycki (16,1%) i skierniewicki (16,0%). Do powiatów o najniższym odsetku osób w tej kategorii wiekowej były: powiat bełchatowski (10,2%), miasto Skierniewice (12,3%) oraz powiat wieruszowski (12,9%).

Tabl. 3.2. Stan i struktura ludności według wieku w latach 2002 i 2011

WYSZCZEGÓLNIENIE		Ogółem	Ludność w wieku		
			0-14 lat	15-64 lata	65 lat i więcej
W TYSIĄCACH					
O G Ó Ł E M	2002	2612,9	429,7	1801,0	382,2
	2011	2538,7	355,5	1799,3	383,9
Miasta	2002	1697,8	251,8	1211,2	234,7
	2011	1621,8	208,7	1167,0	246,1
Wieś.....	2002	915,1	177,9	589,8	147,5
	2011	916,9	146,9	632,2	137,8
W ODSETKACH					
O G Ó Ł E M	2002	100,0	16,4	68,9	14,6
	2011	100,0	14,0	70,9	15,1
Miasta	2002	100,0	14,8	71,3	13,8
	2011	100,0	12,9	72,0	15,2
Wieś.....	2002	100,0	19,4	64,5	16,1
	2011	100,0	16,0	69,0	15,0
DYNAMIKA ZMIAN (2002 R. = 100)					
O G Ó Ł E M		97,2	82,7	99,9	100,4
Miasta		95,5	82,9	96,4	104,8
Wieś.....		100,2	82,6	107,2	93,4

W wyniku niekorzystnych trendów demograficznych zmiany wystąpiły w strukturze ludności według **ekonomicznych grup wieku**. Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym zmniejszyła się o 19,4%, przy czym większy spadek zanotowano w miastach (o 21,3%) niż na wsi (o 16,5%). Znacznie zmniejszył się udział osób w tej grupie wieku wśród ogółu ludności (17,4% wobec 21,0% w 2002 r.). Pomimo tej niekorzystnej zmiany województwo łódzkie przesunęło się pod względem odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym o trzy miejsca, z ostatniej pozycji wśród innych województw, na pozycję trzynastą przed województwami: dolnośląskim (17,3%), śląskim (17,2%) i opolskim (17,0%). Odsetek osób w omawianej grupie był wyraźnie większy na wsi niż w miastach (odpowiednio 20,1% i 15,9%).

Ludność w wieku produkcyjnym, którą określa się często mianem ludności w wieku zdolności do pracy, bądź traktuje jako potencjalne zasoby pracy, zmniejszyła swój stan liczebny o 0,2%, przy czym spadek ten dotyczył tylko mieszkańców miast (o 4,1%), natomiast na wsi odnotowano znaczny wzrost liczby osób w tym wieku (o 8,0%). Warto wskazać, że grupa wieku produkcyjnego objęła osoby urodzone podczas dwóch ostatnich wyżów demograficznych, tj. pokolenie urodzone w połowie lat 50-tych oraz jego dzieci urodzone w latach 80-tych. Udział osób w wieku produkcyjnym wśród ogółu ludności wzrósł zarówno w miastach, jak i na terenach wiejskich, przy czym jest on nadal wyższy w miastach, chociaż

różnica w odsetku osób w wieku produkcyjnym wśród ludności miejskiej i wiejskiej zmniejsza się (odpowiednio na wsi różnica między odsetkiem ludności w wieku produkcyjnym w 2002 r. wyniosła 7 p. proc., a w 2011 r. – 2,7 p. proc.).

Tabl. 3.3. Stan i struktura ludności według ekonomicznych grup wieku w latach 2002 i 2011

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Ludność w wieku					
		przedprodukcyjnym (0-17 lat)	produkcyjnym (mężczyźni 18-64 lata, kobiety 18-59 lat)			poprodukcyjnym (mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety 60 lat i więcej)	
			razem	mobilnym (18-44 lata)	niemobilnym (mężczyźni 45-64 lata, kobiety 45-59 lat)		
W TYSIĄCACH							
OGÓŁEM	2002	2612,9	547,5	1618,9	1004,1	614,8	446,4
	2011	2538,7	441,5	1615,6	974,3	641,3	481,5
Miasta	2002	1697,8	326,8	1093,7	664,4	429,3	277,2
	2011	1621,8	257,3	1048,5	619,2	429,3	316,0
Wieś.....	2002	915,1	220,7	525,2	339,7	185,5	169,2
	2011	916,9	184,2	567,1	355,2	211,9	165,5
W ODSETKACH							
OGÓŁEM	2002	100,0	21,0	61,9	38,4	23,5	17,1
	2011	100,0	17,4	63,6	38,4	25,3	19,0
Miasta	2002	100,0	19,3	64,4	39,1	25,3	16,3
	2011	100,0	15,9	64,6	38,2	26,5	19,5
Wieś.....	2002	100,0	24,1	57,4	37,1	20,3	18,5
	2011	100,0	20,1	61,9	38,7	23,1	18,1
DYNAMIKA ZMIAN (2002 R. = 100)							
OGÓŁEM		97,2	80,6	99,8	97,0	104,3	107,9
Miasta		95,5	78,7	95,9	93,2	100,0	114,0
Wieś.....		100,2	83,4	108,0	104,6	114,3	97,9

Istotne zmiany wystąpiły wewnątrz grupy ludności w wieku produkcyjnym. Liczba osób w wieku 18-44 lata zmniejszyła się o 3,0%, przy czym ubytek dotyczył wyłącznie ludności zamieszkującej miasta (o 6,8%), natomiast na obszarach wiejskich liczba ludności w wieku mobilnym zwiększyła się o 4,6%. Udział grupy mobilnej wśród ogółu ludności nie zmienił się w porównaniu z 2002 r. W przekroju miasto-wieś zanotowano spadek omawianego odsetka w miastach o 0,9 p. proc., a na obszarach wiejskich wzrost o 1,6 p. proc.

Lata 2002-2011 cechował proces starzenia się ludności w wieku produkcyjnym, wyrażający się zwiększeniem udziału osób w wieku niemobilnym wśród ogółu ludności

w wieku produkcyjnym z 38,0% do 39,7% (w miastach z 39,3% do 40,9%, na wsi z 35,3% do 37,4%). Udział osób w wieku produkcyjnym niemobilnym wyniósł 25,3% ogólnej liczby ludności województwa, podczas gdy przeciętnie w Polsce - 24,4%. Pomimo niekorzystnych tendencji odzwierciedlających się we wzroście omawianego odsetka, województwo łódzkie przesunęło się z 1 miejsca w kraju na pozycję 5 za województwa: zachodniopomorskie (26,0%), dolnośląskie (25,8%), śląskie (25,6%) i lubuskie (25,4%).

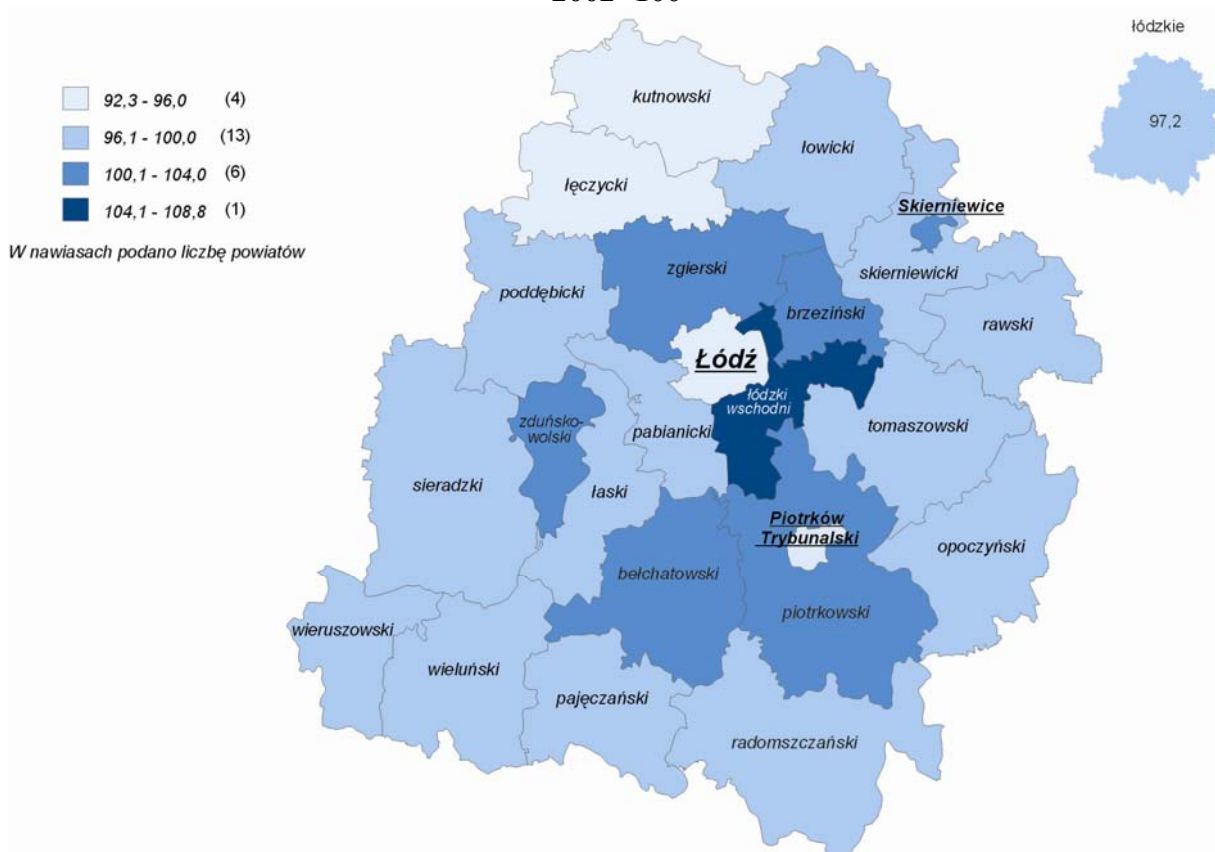
W okresie 2002-2011 zwiększyła się liczebność osób w wieku poprodukcyjnym (o 7,9%), a ich udział wśród ogółu ludności wzrósł z 17,1% do 19,0% (w Polsce z 15,0% do 16,9%). W 2011 r. co dziewiąty mężczyzna i co czwarta kobieta w województwie łódzkim należeli do tej grupy. Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym zwiększyła się jednak tylko w miastach (o 14,0%), natomiast na wsi spadła o 2,1%. Odpowiednio do zmian liczebności w omawianych subpopulacjach zmienił się udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności – w miastach wzrósł z 16,3% do 19,5%, a na wsi zmalał z 18,5% do 18,1%. Odmienne tendencje zachodzące na terenach miejskich i wiejskich spowodowały, że w przeciwieństwie do sytuacji odnotowanej w 2002 r. stopień zaawansowania procesu starzenia się ludności jest większy w miastach niż na wsi. W 2011 r. łódzkie wyróżniało się wśród wszystkich województw największym odsetkiem osób w wieku poprodukcyjnym.

Różne kierunki zmian w liczebności poszczególnych grup wieku, jakie miały miejsce w latach 2002-2011, wpłynęły na zmiany wielkości współczynników obciążenia demograficznego.

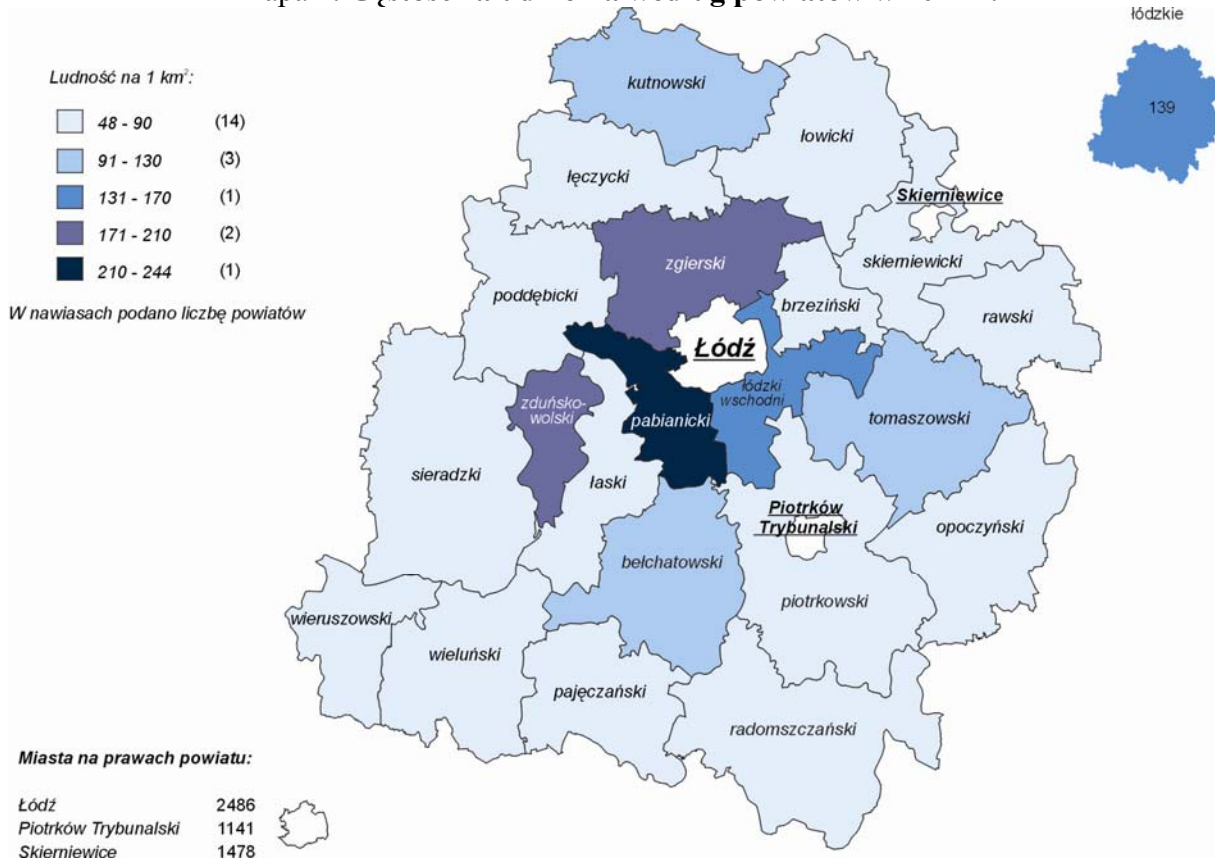
Tabl. 3.4. Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym według płci i miejsca zamieszkania w latach 2002 i 2011

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem			Miasta			Wieś			
	ogółem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety	
Ludność w wieku:										
Nieprodukcyjnym.....	2002	61	51	72	55	46	64	74	60	91
	2011	57	43	72	55	41	69	62	47	79
Przedprodukcyjnym.....	2002	34	34	34	30	29	29	42	40	45
	2011	27	27	28	25	25	24	32	31	35
Poprodukcyjnym	2002	27	17	39	25	15	35	32	20	46
	2011	30	16	44	30	16	45	29	17	44

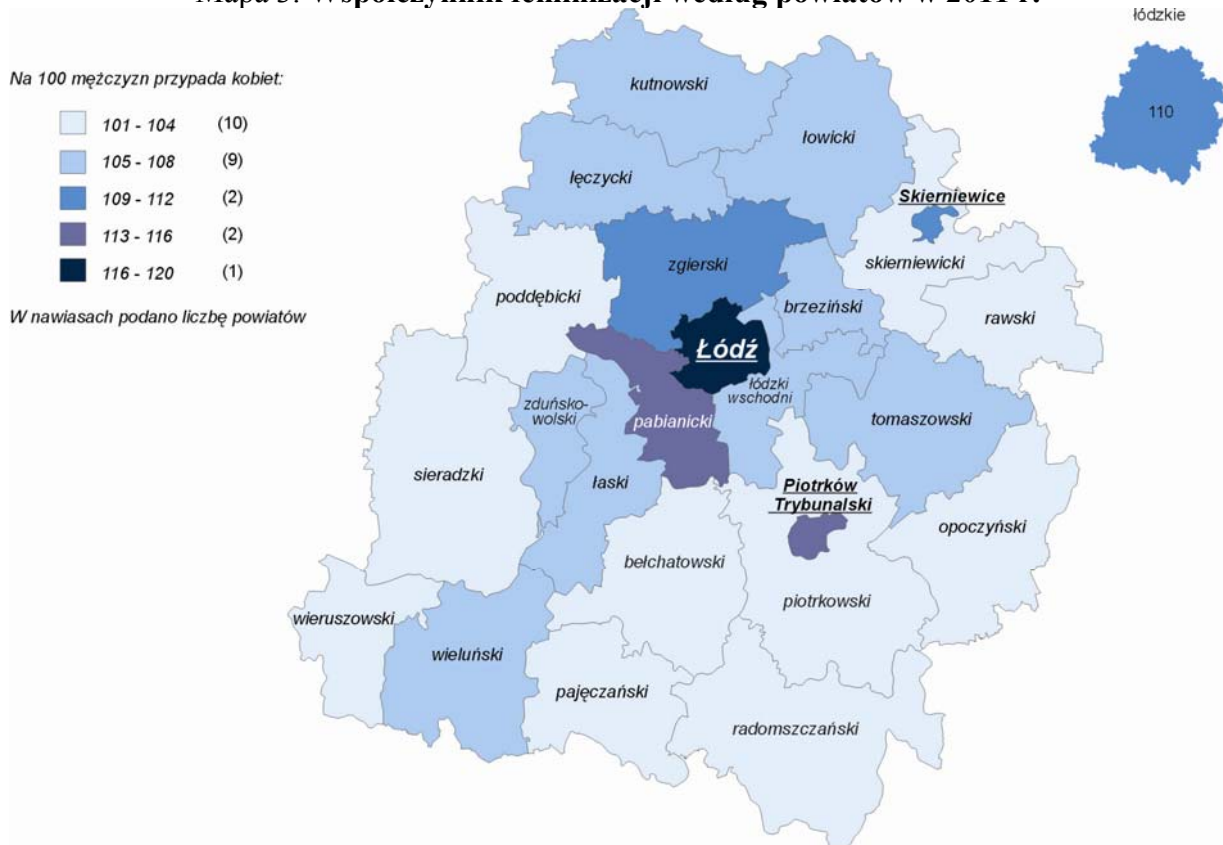
Mapa 1. Dynamika zmian w liczbie ludności według powiatów w 2011 r.
2002=100

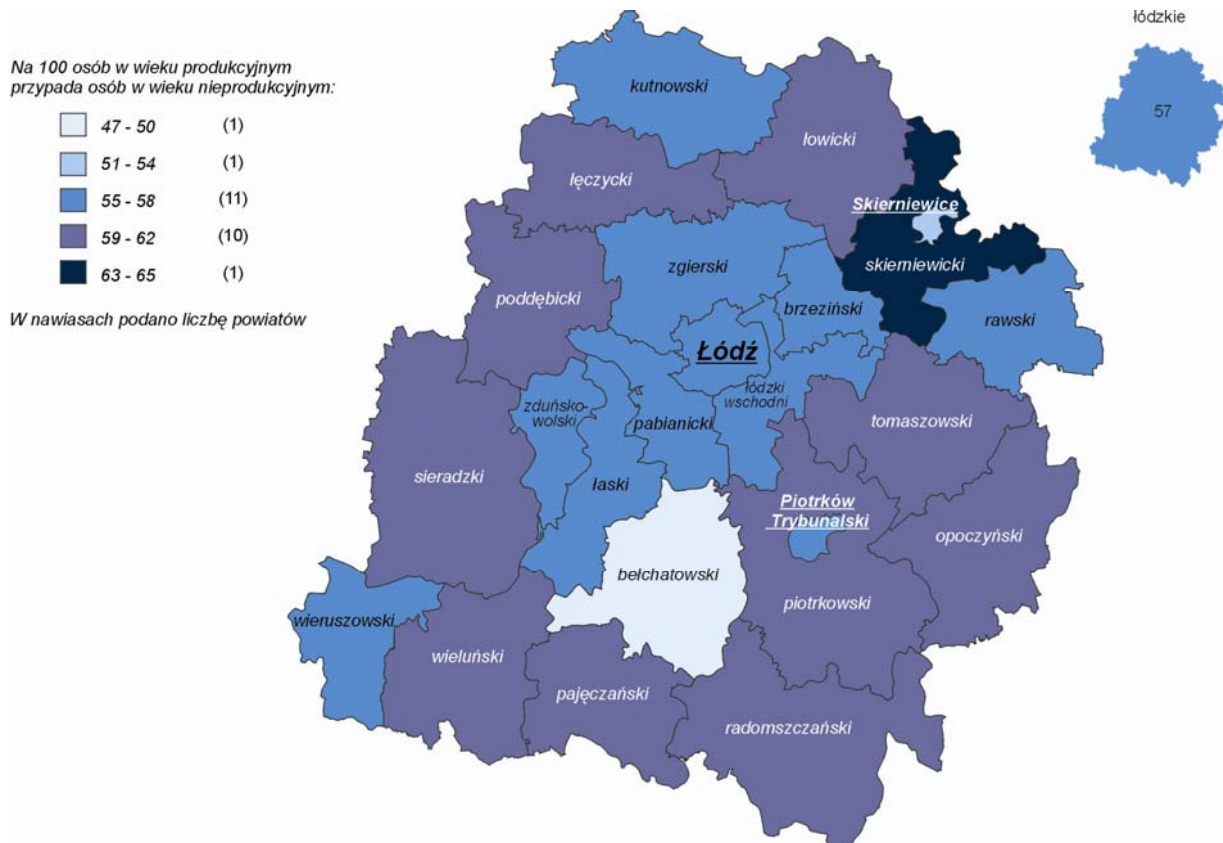
Mapa 2. Gęstość zaludnienia według powiatów w 2011 r.

Mapa 3. Współczynnik feminizacji według powiatów w 2011 r.

Mapa 4. Współczynnik obciążenia demograficznego według powiatów w 2011 r.

W 2011 r. na każde 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 57 osób w wieku nieprodukcyjnym (przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym), tj. o 4 osoby mniej niż w 2002 r. Szczególnie duży spadek omawianego wskaźnika odnotowano dla ludności wiejskiej (o 12 punktów), dla miast natomiast wskaźnik ten nie zmienił się.

Istotny spadek liczby osób w wieku 0-17 lat, przy tylko nieznacznym spadku liczby osób w wieku produkcyjnym spowodował, że na 100 osób w tym wieku w 2011 r. przypadało znacznie mniej osób w wieku przedprodukcyjnym niż w 2002 r. (27 wobec 34). Nadal poziom tego współczynnika jest większy na wsi (32 osoby) niż w miastach (25 osób). Poziom współczynnika informującego ile osób w wieku poprodukcyjnym przypada na 100 osób w wieku produkcyjnym w skali całego województwa w latach 2002-2011 wzrósł z 27 do 30 osób, przy czym w miastach odnotowano wzrost o 5 osób (z 25 na 30), a na wsi obniżył się o 3 osoby (z 32 na 29).

Wśród powiatów województwa łódzkiego najniższy poziom współczynnika obciążenia demograficznego odnotowano w powiecie bełchatowskim, gdzie na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 47 osób w wieku nieprodukcyjnym. Także miasto Skierniewice charakteryzowało się niskim współczynnikiem (52 osoby). Najwyższy współczynnik wystąpił w powiatach: skierniewickim (65) oraz piotrkowskim (62).

3.3. Ludność według stanu cywilnego

Stan cywilny prawny

W spisie 2011, podobnie jak w spisie 2002, wyodrębniono dwa rodzaje stanu cywilnego: prawny i faktyczny. Ze względu na przepisy prawa, określające dolną granicę wieku umożliwiającego zawarcie związku małżeńskiego, w spisie określa się stan cywilny prawny ludności w wieku 15 lat i więcej. Stan cywilny prawny osób zdefiniowany został jako stan cywilny według obowiązującego w danym kraju prawa. Dla każdej osoby w wieku 15 lat i więcej ustalono stan cywilny prawny według następujących kategorii: kawaler/panna; żonaty/zamężna; wdowiec/wdowa; rozwiedziony/rozwiedziona. Osoby posiadające orzeczoną przez sąd separację zaliczane są do grupy żonatych/zamężnych według stanu cywilnego prawnego.

Tabl. 3.5. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego, płci i wieku w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem		W wieku				
			15 – 19 lat	20 - 24	25 - 29	30 - 59	60 lat i więcej
	w tys.	w odsetkach					
Mężczyźni	1027,7	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kawalerowie.....	328,6	32,0	99,2	92,3	61,7	18,1	4,4
Żonaci.....	600,8	58,5	0,1	5,7	35,1	72,3	76,8
Wdowcy	37,3	3,6	-	0,0	0,0	1,4	13,5
Rozwiedzeni	49,2	4,8	-	0,1	1,2	7,0	4,5
Nieustalony.....	11,8	1,1	0,7	1,9	2,0	1,1	0,7
Kobiety	1155,5	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Panny	252,5	21,9	97,9	80,9	42,9	10,3	3,8
Zamężne	599,6	51,9	0,7	16,3	51,7	71,7	39,5
Wdowy	213,1	18,4	-	0,1	0,2	7,0	50,8
Rozwiedzione	77,2	6,7	0,0	0,5	2,7	10,1	5,2
Nieustalony.....	13,1	1,1	1,4	2,3	2,6	1,0	0,7

Łączna liczba kawalerów i panien w województwie łódzkim w 2011 r. wyniosła 581,1 tys., co stanowiło 26,6% ogółu ludności województwa w wieku 15 lat i więcej. Odsetek kawalerów był większy od odsetka panien, z wyjątkiem osób w wieku 80 lat i więcej. W dominującej części omawiana zbiorowość składa się z osób młodych, ponad 3/4 spośród nich było w wieku 15-29 lat.

Ogólna liczba żonatych mężczyzn i zamężnych kobiet wynosiła 1200,4 tys., tj. 55,0% ludności województwa w wieku 15 lat i więcej. Odsetek żonatych mężczyzn był większy (58,5%) od odsetka zamężnych kobiet (51,9%). Jednak w trzech młodszych grupach wieku sytuacja była odwrotna – odsetek zamężnych kobiet był znacznie wyższy, w wieku 30-59 lat poziom wskaźników był zbliżony, natomiast w wieku 60 lat i więcej odsetek żonatych mężczyzn był prawie dwukrotnie wyższy od odsetka zamężnych kobiet. Zjawisko to należy wiązać z dłuższym trwaniem życia kobiet oraz faktem, że mężczyźni z reguły poślubiają kobiety od nich młodsze. Skutkuje to częstszym i wcześniejszym owdowieniem kobiet.

Osób owdowiałych było 250,4 tys. (11,5%), przy czym liczba wdów była ponad pięciokrotnie większa od liczby wdowców. Odsetek wdów i wdowców rośnie wraz z wiekiem. Wśród osób w wieku 60 lat i więcej, co siódmy mężczyzna i aż co druga kobieta to osoby owdowiałe.

Liczba osób rozwiedzionych ukształtowała się na poziomie 126,4 tys. (5,8% ludności w wieku 15 lat i więcej). Odsetek rozwiedzionych był większy wśród kobiet, ponieważ

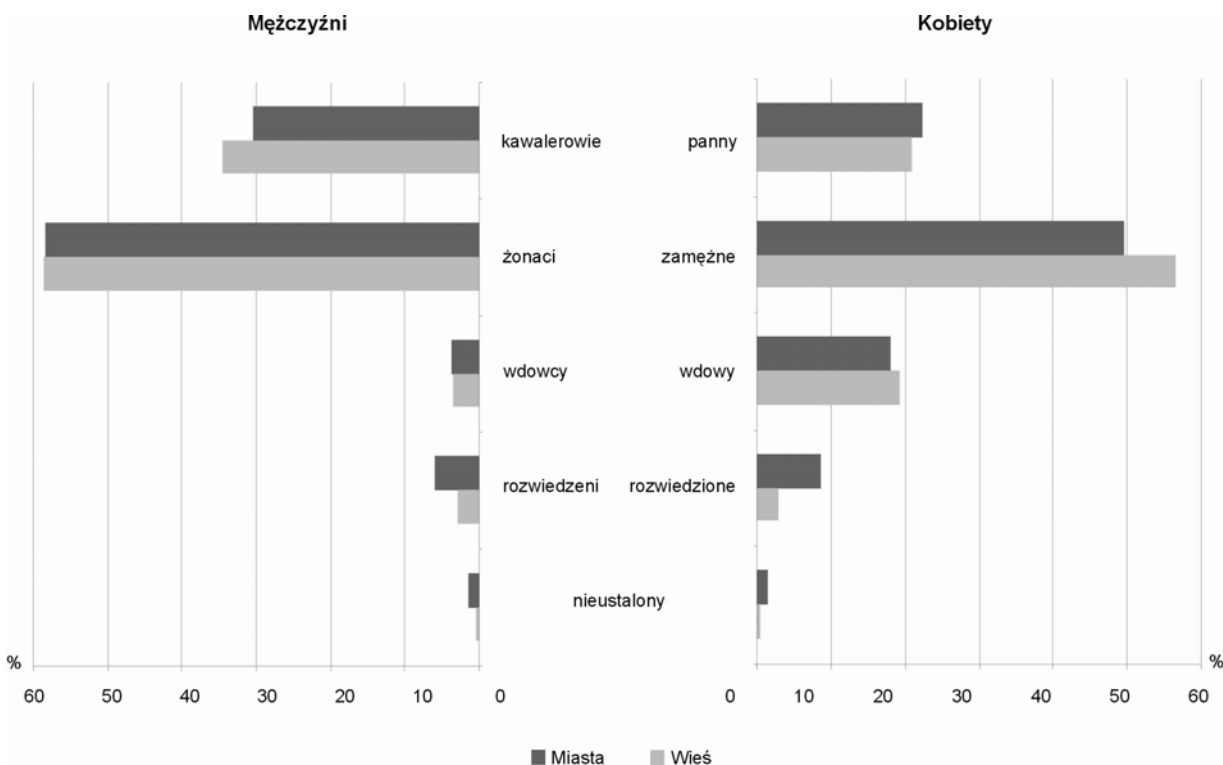

mężczyźni po rozwodzie częściej ponownie wступują w związki małżeńskie. Najwięcej rozwiedzionych odnotowano w wieku 30-59 lat (7,0% mężczyzn i 10,1% kobiet).

Strukturę ludności województwa łódzkiego według stanu cywilnego prawnego wyróżnia spośród innych województw najniższy odsetek kawalerów i panien oraz najwyższy odsetek osób owdowiałych, szczególnie wysoki jest odsetek wdów, który wzrósł w okresie międzypisowym o 0,6 p. proc. i przewyższa odsetek wdów w kraju o 2,9 p. proc.

Analiza struktury według stanu cywilnego ludności miejskiej i wiejskiej dowodzi, że na wsi odsetek kawalerów był większy niż w miastach (34,6% wobec 30,4%), natomiast udział panien był większy w miastach (22,3% wobec 20,9% na wsi). Udział żonatyh mężczyzn był w obu zbiorowościach zbliżony, natomiast odsetek zamężnych kobiet był większy na wsi (56,6% wobec 49,5% w miastach). W miastach notowano większy odsetek wdowców (3,7% i 3,5% na wsi), natomiast na wsi odsetek owdowiałych kobiet był większy niż w mieście (19,2% i 18,0% w miastach). W miastach znacznie większy był udział zarówno rozwiedzionych mężczyzn (6,0% wobec 2,8%), jak i rozwiedzionych kobiet (odpowiednio 8,7% i 2,8%).

Wykres 2. Struktura ludności w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.

Reasumując, w miastach odsetek kawalerów oraz panien (26,0%) jest niższy niż na wsi (27,7%). Podobnie jest w przypadku osób pozostających w związkach małżeńskich – 57,6% ludności mieszkającej na wsi wobec 53,6% ludności mieszkającej w miastach. W przypadku osób owdowiałych proporcje rozkładają się podobnie w obu zbiorowościach (11,5% populacji). Istotna różnica między miastem a wsią występuje w przypadku osób rozwiedzionych: w miastach stanowią 7,4% populacji, natomiast na wsi – jedynie 2,8%.

W odniesieniu do wyników spisu z 2002 r. w strukturze ludności, według stanu cywilnego prawnego, w województwie łódzkim odnotowano zmniejszenie udziału osób pozostających w związku małżeńskim (o 2,4 p. proc.) oraz wzrost udziału osób rozwiedzionych (z 4,7 % do 5,8%). Udziały kawalerów i panien oraz wdów i wdowców pozostały na zbliżonym poziomie.

Stan cywilny faktyczny

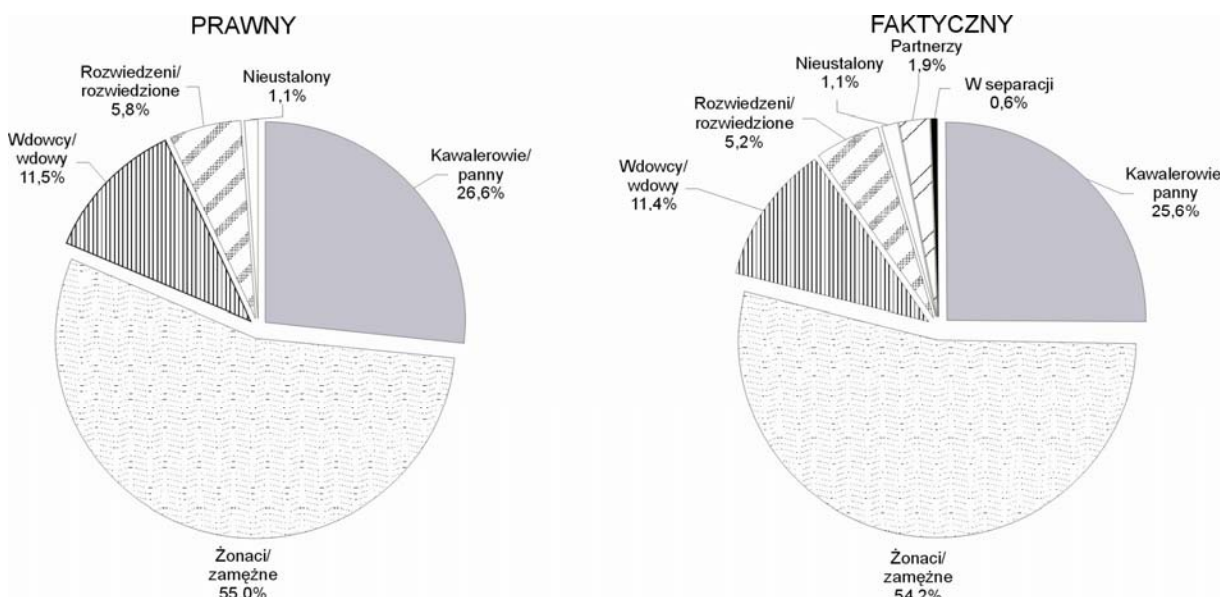
Stan cywilny faktyczny osób został określony wtórnie, na podstawie charakteru związku, w jakim żyje dana osoba, tj. w oparciu o informacje dotyczące relacji z głową gospodarstwa domowego, stanu cywilnego prawnego oraz wzajemnych powiązań między osobami spisanyymi.

Wyniki spisu 2011 r. dotyczące struktury ludności według stanu cywilnego faktycznego wyodrębniły 40,9 tys. osób żyjących w związkach partnerskich, tj. 1,9% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej oraz 13,6 tys. małżonków pozostających w separacji, którzy stanowili 0,6% populacji.

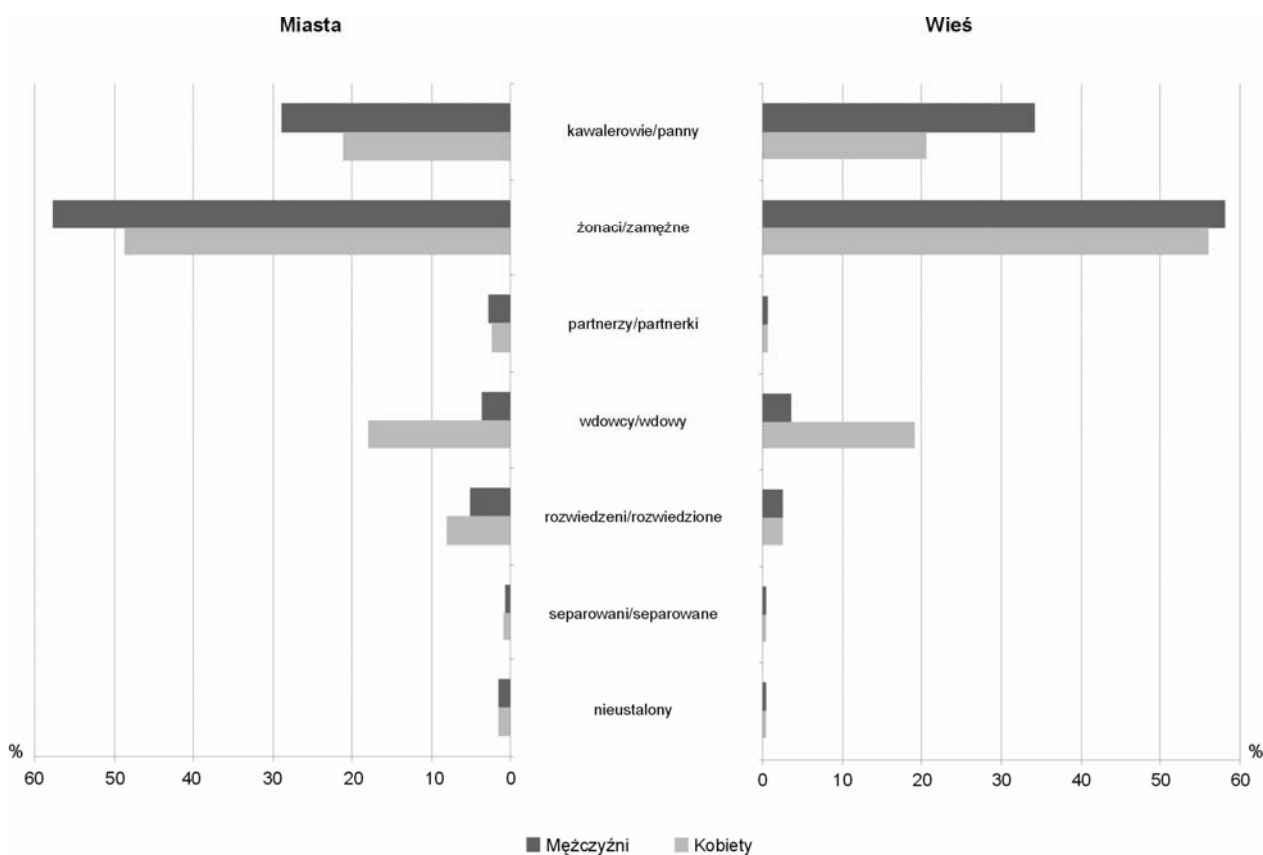
Tabl. 3.6. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego i faktycznego oraz płci w 2011 r.

STAN CYWILNY	Mężczyźni według stanu cywilnego			Kobiety według stanu cywilnego		
	prawnego	faktycznego	różnica	prawnego	faktycznego	różnica
	w tys.					
OGÓŁEM	1027,7	1027,7	x	1155,5	1155,5	x
Kawaler/panna.....	328,6	317,2	-11,4	252,5	241,8	-10,7
Żonaty/zamężna.....	600,8	593,5	-7,2	599,6	590,6	-9,0
Partner/partnerka	x	20,8	x	x	20,1	x
Wdowiec/wdowa	37,3	36,5	-0,7	213,1	211,5	-1,6
Rozwiedzeni/rozwiedzione	49,2	42,0	-7,2	77,2	70,6	-6,6
W separacji.....	x	5,8	x	x	7,8	x
Nieustalony.....	11,8	11,8	0,0	13,1	13,1	0,0

Wykres 3. Struktura ludności w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego i faktycznego w 2011 r.

Wykres 4. Struktura ludności w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego faktycznego, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.

Istotne różnice między stanem cywilnym prawnym a faktycznym zaobserwowano w przypadku kawalerów i panien (22,1 tys. osób mniej, co stanowiło 3,8%) oraz w przypadku osób rozwiedzionych (13,8 tys. osób mniej, tj. 8,9%). Przypuszczać można zatem, że pozostający w związkach partnerskich to w głównej mierze osoby, które nie weszły jeszcze w żaden związek formalny bądź osoby rozwiedzione.

Wyniki spisu 2011, w porównaniu ze spisem 2002, w zakresie stanu cywilnego faktycznego wykazały wyraźne zmiany w liczebności osób separowanych (spadek o 46,2%), żonatych/zamężnych (spadek o 3,4%) oraz kawalerów/panien (spadek o 1,0%). Znaczący wzrost nastąpił w przypadku osób tworzących związki partnerskie (wzrost o 53,0%), osób rozwiedzionych (o 22,5%) oraz wdowców/wdów (o 4,3%).

Analiza struktury populacji osób pozostających w związkach partnerskich według stanu cywilnego prawnego w 2011 r. wykazała, że przeważającą część stanowią kawalerowie/panny (54,0%), a drugą grupą są osoby rozwiedzione (33,8%).

Rozdział IV. KRAJ URODZENIA I OBYWATELSTWO

4.1. Ludność według kraju urodzenia

Włączenie do tematyki spisu badania kraju urodzenia mieszkańców, ze wskazaniem poszczególnych krajów imiennie, pozwala na analizę migracji zagranicznych ludności, a w powiązaniu z danymi o obywatelstwie czy narodowości na ocenę procesów asymilacji.

Tabl. 4.7. Ludność według kraju urodzenia w latach 2002 i 2011

WYSZCZEGÓLNIENIE	2002		2011	
	ogółem	w %	ogółem	w %
LUDNOŚĆ OGÓŁEM	2612890	x	2538677	x
Urodzeni w Polsce.....	2555363	x	2515405	x
Urodzeni za granicą.....	27258	100,0	22556	100,0
w tym:				
Niemcy	8307	30,5	5577	24,7
Ukraina	4793	17,6	3339	14,8
Wielka Brytania.....	149	0,5	2287	10,1
Białoruś	3113	11,4	2187	9,7
Litwa.....	2949	10,8	1841	8,2

Tabl. 4.7. Ludność według kraju urodzenia w latach 2002 i 2011 (dok.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	2002		2011	
	ogółem	w %	ogółem	w %
Urodzeni za granicą (dok.)				
w tym:				
Francja	2062	7,6	1390	6,2
Rosja	1867	6,8	1218	5,4
Włochy.....	136	0,5	393	1,7
Stany Zjednoczone.....	172	0,6	386	1,7
Irlandia.....	.	x	223	1,0
Belgia.....	123	0,5	149	0,7

Wyniki spisu 2011 r. wykazały, że 99,1% (2515,4 tys.) mieszkańców województwa łódzkiego urodziło się w Polsce. Przeciętnie w kraju odsetek ten był niższy i wyniósł 98,2%. Jako miejsce urodzenia 0,9% ludności wskazało inny kraj, a w przypadku 0,03% nie ustalono miejsca urodzenia.

Z danych NSP 2011 wynika, że wśród osób urodzonych za granicą przeważały kobiety, stanowiąc 56,4%, natomiast wśród ogółu urodzonych w Polsce kobiety stanowiły 52,3%. Spośród osób urodzonych za granicą 79,5% mieszkało w miastach.

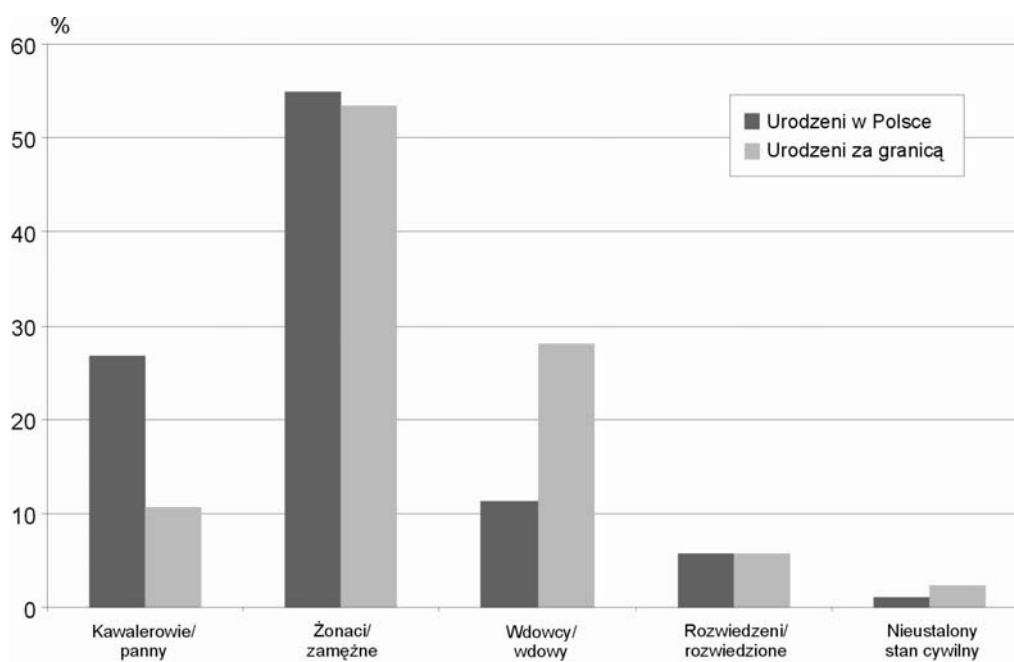
Wśród krajów urodzenia najczęściej wystąpiły: Niemcy – 24,7% ogółu urodzonych za granicą, Ukraina – 14,8%, Wielka Brytania – 10,1%, Białoruś – 9,7%, Litwa – 8,2%, Francja – 6,2% i Rosja – 5,4%. Pozostałe kraje wymieniano znacznie rzadziej.

Udział osób urodzonych za granicą różni się w zależności od ich wieku. Wśród mieszkańców województwa łódzkiego urodzonych poza Polską zdecydowanie przeważają osoby w wieku 60 lat i więcej, stanowiąc 61,7% ogółu, na drugim miejscu jest grupa najmłodsza 0-9 lat (15,4%). Osoby urodzone za granicą mające 60 lat i więcej najczęściej wskazywały na swój kraj urodzenia Niemcy (34,9%) oraz tereny leżące za wschodnią granicą należące do dzisiejszej Ukrainy (19,8%), Białorusi (13,2%) i Litwy (12,0%). Z kolei w grupie osób będących w wieku 0-9 lat dominuje, jako kraj urodzenia, Wielka Brytania, gdzie przyszło na świat 59,2% dzieci urodzonych za granicą w tej grupie wieku. Mniejszy udział miała Irlandia i Niemcy (po 6,4%) oraz stany Zjednoczone (6,1%).

Analizując ludność w wieku 15 lat i więcej według kraju urodzenia i stanu cywilnego prawnego zaobserwowano, że 10,6% osób urodzonych za granicą nie założyło jeszcze rodziny. Udział kawalerów i panien urodzonych za granicą był mniejszy o 16,2 p. proc. niż wśród osób urodzonych w Polsce. Spośród urodzonych poza granicami Polski, osoby

pozostające w związkach małżeńskich stanowiły 53,4%, tj. o 1,6 p. proc. mniej niż wśród ludności urodzonej w Polsce, a osoby rozwiedzione stanowiły 5,6% wobec 5,8% wśród osób urodzonych w Polsce. Większy był natomiast wśród ludności urodzonej za granicą, w porównaniu z osobami urodzonymi w Polsce, odsetek osób owdowiałych (o 16,7 p. proc.).

Wykres 5. **Struktura ludności w wieku 15 lat i więcej według miejsca urodzenia i stanu cywilnego w 2011 r.**

Wśród osób urodzonych za granicą najczęściej mieszkało w Łodzi (44,1%), powiecie zgierskim (6,5%) oraz pabianickim (5,8%). W województwie łódzkim na każde 1000 ludności przypadało 9 osób urodzonych za granicą. Wskaźnik wyższy od średniego dla województwa występował w Łodzi, gdzie ukształtował się na poziomie 14 osób na 1000 ludności, w powiecie wieluńskim – 13 osób oraz w powiecie pabianickim – 11 osób.

4.2. Ludność według obywatelstwa

W 2011 r. obywatelstwo, deklarowana narodowość oraz język używany w kontaktach domowych były po raz drugi w latach powojennych przedmiotem badania w powszechnym spisie ludności.

Wyniki spisu 2011 wykazały, że spośród stałych mieszkańców województwa 99,8% to obywatele Polski. Obywatelstwo wyłącznie polskie posiadało 96,8% ogółu mieszkańców, obywatelstwo podwójne (polskie i inne) zadeklarowało 0,2%, a niepolskie 0,1% ogółu mieszkańców województwa.

Tabl. 4.8. Ludność według płci, miejsca zamieszkania i obywatelstwa w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta	Wieś
O G Ó Ł E M	2538677	1210270	1328407	1621763	916914
Polskie	2534629	1208050	1326579	1618211	916419
wyłącznie polskie.....	2456902	1170414	1286488	1557913	898989
polskie i inne.....	4237	1968	2269	3338	899
Niepolskie	2935	1546	1389	2520	415
Bezpaństwowcy	551	246	305	516	35
Nieustalone	562	428	134	517	45

Wśród ogółu osób z obywatelstwem niepolskim przeważają mężczyźni, którzy stanowią 52,7% tej subpopulacji, podczas gdy analogiczny odsetek mężczyzn w grupie osób z obywatelstwem polskim wynosi 47,7%.

Osoby z obywatelstwem niepolskim w większości mieszkają w miastach (85,9%).

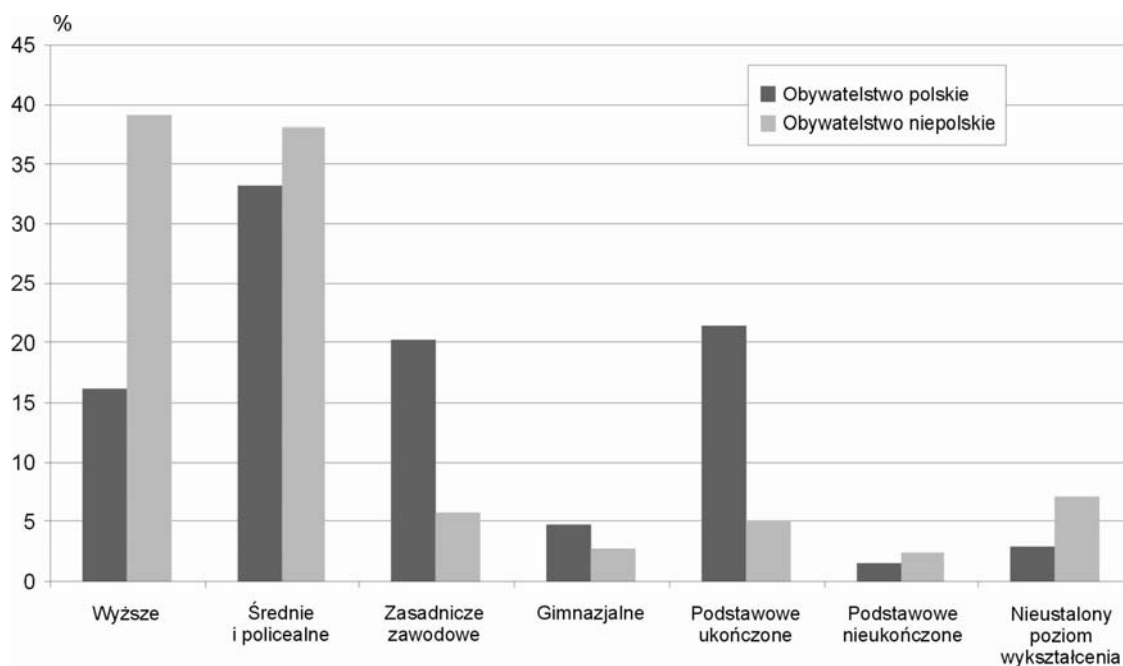
W zbiorowości osób, które legitymują się niepolskim obywatelstwem, najwięcej jest obywateli Ukrainy (13,7%), Niemiec (6,8%), Indii (5,9%), Armenii (5,6%), Rosji (5,6%) oraz Turcji (5,0%). Na dalszych miejscach, z udziałem mniejszym od 5%, ale większym niż 3% znajdują się: Wielka Brytania, Białoruś, Włochy, Litwa i Japonia.

Większość mieszkańców województwa łódzkiego posiadających obywatelstwo niepolskie to osoby w wieku 30–44 lata, które stanowiły 32,1%, podczas gdy wśród osób z polskim obywatelstwem odsetek ten wyniósł 21,1%.

Wśród ludności w wieku 13 lat i więcej legitymującej się obywatelstwem niepolskim wyższe wykształcenie posiadało 39,1% z nich, tj. o 23,0 p. proc. więcej niż w grupie osób z obywatelstwem polskim. Mieszkańców z obywatelstwem niepolskim z wykształceniem średnim zawodowym i policealnym oraz średnim ogólnokształcącym było o 5,0 p. proc. więcej niż wśród osób posiadających obywatelstwo polskie. Mniej było natomiast osób z obywatelstwem niepolskim w stosunku do ludności z obywatelstwem polskim

z wykształceniem zasadniczym zawodowym (o 14,6 p. proc.), gimnazjalnym (o 2,0 p. proc.) i podstawowym ukończonym (o 16,3 p. proc.).

Wykres 6. Struktura ludności w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia i obywatelstwa w 2011 r.

Według stanu cywilnego prawnego, wśród ludności w wieku 15 lat i więcej posiadającej obywatelstwo niepolskie, najwięcej było osób żonatych i zamężnych – 61,2% (o 6,2 p. proc. więcej niż wśród ludności z obywatelstwem polskim) oraz osób, które nie założyły jeszcze rodziny, tj. kawalerów i panien – 21,2% (o 5,4 p. proc. mniej w porównaniu z osobami z obywatelstwem polskim). Stosunkowo niewiele, tj. 3,8% odnotowano wdowców i wdów, natomiast 9,7% osób rozwiedzionych.

Najwięcej osób z obywatelstwem niepolskim mieszkało w Łodzi (61,2%), powiecie zgierskim (5,7%) oraz pabianickim (5,6%). W województwie łódzkim na każde 10000 ludności przypadało 12 osób z obywatelstwem niepolskim. Wskaźnik wyższy od średniego dla województwa odnotowano w Łodzi, gdzie ukształtował się na poziomie 25 osób na 10000 ludności oraz w powiecie pabianickim – 14 osób.

Rozdział V. PRZYNALEŻNOŚĆ NARODOWO-ETNICZNA, JĘZYK I WYZNANIE

5.1. Przynależność narodowo-etniczna

Tabl. 5.9. Ludność według identyfikacji narodowo-etnicznej w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	W odsetkach
LUDNOŚĆ OGÓLEM	2538677	100,00
Polska - razem	2509664	98,86
wyłącznie polska.....	2500338	98,49
polska i niepolska	9327	0,37
Wyłącznie niepolska	4066	0,16
Bez przynależności narodowo-etnicznej ^a	52	-
Nieustalona	24894	0,98

^a Osoby nieodczuwające przynależności do żadnej społeczności narodowo-etnicznej.

Dane spisu 2011 wskazują, że ludność województwa łódzkiego jest niemal jednolita pod względem narodowościowym. Narodowość polską zadeklarowało 98,9% mieszkańców województwa (94,8% w Polsce), natomiast 4,1 tys. osób (0,2%) identyfikuje się z narodowością wyłącznie niepolską. Przynależność narodowa nie została określona dla 1,0% ogółu ludności. Osoby zgłaszające przynależność do społeczności innej niż polska to w większości mieszkańcy miast (85,9%). Wśród osób deklarujących narodowość inną niż polska (obok polskiej lub jako podstawową przynależność narodową) najczęściej podawano identyfikację niemiecką, romską, śląską, angielską, ukraińską i rosyjską.

Tabl. 5.10. Ludność według identyfikacji narodowo-etnicznej, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta	Wieś
O G Ó Ł E M	2538677	1210270	1328407	1621763	916914
Polska - razem	2509664	1196081	1313583	1598259	911406
Inna niż polska ^b (niepolska - razem)	13393	6775	6618	11505	1888
w tym:					
niemiecka.....	1489	774	715	1173	316
romska	1193	604	589	1170	23
śląska	985	577	408	761	223
ukraińska.....	778	311	467	604	174

Tabl. 5.10. Ludność według identyfikacji narodowo-etnicznej, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r. (dok.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta	Wieś
Inna niż polska ^b (niepolska - razem) (dok.)					
w tym:					
angielska.....	784	384	400	643	140
rosyjska	623	279	344	516	107
amerykańska.....	480	252	228	405	75
włoska	452	198	254	393	59
białoruska	449	193	257	397	53
żydowska.....	426	193	233	397	29
czeska	318	171	147	224	94
ormiańska	312	129	183	288	24
francuska	303	121	182	238	65
Bez przynależności narodowo-etnicznej ^c	52	47	5	52	-
Nieustalona.....	24894	12011	12883	19876	5018

a Wyrażona w pierwszej lub drugiej deklaracji - odpowiedzi. *b* Niepolska razem – zadeklarowana jako druga narodowość obok polskiej lub jako wyłącznie niepolska. *c* Osoby nieodczuwające przynależności do żadnej społeczności narodowo-etnicznej.

U w a g a. Tablica zawiera zestawienie odpowiedzi z dwóch pytań - dane w kolumnach nie sumują się.

5.2. Język używany w domu

Ludność zamieszkała w województwie łódzkim w zdecydowanej większości posługuje się w kontaktach domowych wyłącznie językiem polskim. Łącznie zadeklarowało używanie tego języka 2501,6 tys. osób, co stanowi 98,5% ogółu mieszkańców (w Polsce – 96,2%).

Tabl. 5.11. Ludność według języka używanego w domu w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	W odsetkach
O G Ó Ł E M.....	2538677	100,00
Polski – razem.....	2512787	98,98
wyłącznie polski.....	2501603	98,54
polski i niepolski(e)	11185	0,44
polski i jeden niepolski	9690	0,38
polski i dwa niepolskie	1495	0,06
Niepolski – razem	12331	0,49
polski i niepolski(e)	11185	0,44
wyłącznie niepolski(e)	1146	0,05
jeden niepolski.....	1086	0,04
dwa niepolskie.....	60	-
Nieustalony.....	24744	0,97

Zbiorowość osób deklarujących posługiwanie się językami niepolskimi, obok języka polskiego, w kontaktach domowych liczyła 11,2 tys. osób. Jako najczęściej używane języki niepolskie wymieniono: angielski – 6,3 tys. osób, niemiecki – 1,6 tys., romski – 1,2 tys. oraz rosyjski – 1,1 tys. Należy jednak podkreślić, że posługiwanie się w domu wyłącznie jednym lub dwoma językami obcymi deklarowała niewielka grupa licząca 1,1 tys. osób (0,05%).

Tabl. 5.12. Ludność według języka używanego w domu, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta	Wieś
O G Ó Ł E M	2538677	1210270	1328407	1621763	916914
Polski.....	2512787	1197762	1315025	1600955	911832
Niepolski.....	12331	5518	6813	10509	1822
w tym:					
angielski.....	6254	2802	3452	5243	1011
niemiecki.....	1580	647	933	1171	409
romski.....	1189	504	686	1175	14
rosyjski.....	1058	500	559	881	178
Nieustalony.....	24744	11929	12815	19753	4991

U w a g a. Respondenci mieli możliwość wymienienia więcej niż jednego języka - dane w kolumnach nie sumują się.

5.3. Język ojczysty

W spisie powszechnym w 2011 r. po raz pierwszy od spisu 1931 r. zapytano mieszkańców o język ojczysty. Język polski jako język ojczysty wskazało 2509,2 tys. (98,8%) mieszkańców województwa łódzkiego, a 4,7 tys. (0,2%) - inny język. Językiem ojczystym innym niż polski, który najczęściej wskazywali respondenci, był język romski (839 osób), rosyjski (810) i ukraiński (459).

Tabl. 5.13. Ludność według języka ojczystego, płci oraz miejsca zamieszkania w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta	Wieś
O G Ó Ł E M	2538677	1210270	1328407	1621763	916914
Polski.....	2509224	1196031	1313192	1597882	911342
Niepolski.....	4707	2309	2398	4126	581
w tym:					
romski.....	839	309	530	834	5
rosyjski.....	810	292	519	676	135
ukraiński.....	459	126	333	324	135
Nieustalony.....	24746	11930	12816	19755	4991

5.4. Przynależność wyznaniowa

Tabl. 5.14. Ludność według deklarowanej przynależności do wyznania religijnego w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem w tys.	W % ogółu ludności	W % ogółu udzielających odpowiedzi na pytanie o wyznanie
O G Ó Ł E M	2539	100,00	x
Udzielający odpowiedzi na pytanie o przynależność wyznaniową	2325	91,59	100,00
należący do wyznania	2250	88,64	96,78
Kościół Katolicki - obrządek łaciński (Kościół Rzymskokatolicki).....	2230	87,85	95,92
Kościół Starokatolicki Mariawitów	5	0,19	0,21
Związek Wyznania Świadków Jehowy.....	8	0,32	0,35
inne	7	0,27	0,30
nienależący do żadnego wyznania	75	2,95	3,22
Odmawiający odpowiedzi na pytanie o wyznanie	185	7,27	x
Nieustalona	29	1,14	x

W spisie NSP 2011 po raz pierwszy od 1931 r. pytano także o przynależność wyznaniową. Pytanie miało charakter dobrowolny. Z możliwości odmowy odpowiedzi skorzystało w województwie łódzkim 185 tys. osób, a 2,3 mln osób odpowiedziało na powyższe pytanie.

Większość społeczeństwa województwa łódzkiego identyfikowało się z instytucjami wyznaniowymi, uznając siebie za członków – wiernych, sympatyków kościołów, związków wyznaniowych, denominacji i ruchów religijnych. Osoby te stanowiły 88,6% ogółu ludności województwa łódzkiego lub – jeśli odnieść ją do populacji osób, od których uzyskano odpowiedzi o przynależności wyznaniowej – 96,8% populacji osób o rozpoznanym statusie wyznaniowym. Z kolei zbiorowość nienależących do żadnego wyznania liczyła 75 tys. osób, tym samym społeczność osób bezwyznaniowych obejmowała 3,0% ogółu ludności województwa, zaś 3,2% – populacji osób o określonym statusie wyznaniowym. Wyniki spisu potwierdzają dominującą pozycję Kościoła Katolickiego obrządku łacińskiego. Zbiorowość uznających się za wiernych Kościoła Rzymskokatolickiego w województwie łódzkim liczy 2,2 mln osób, co stanowi 87,9% ogółu ludności i 95,9% populacji osób o rozpoznanym statusie wyznaniowym. Wszystkie pozostałe rodzaje identyfikacji wyznaniowych – włączając w to deklaracje wiernych innych niż łaciński obrządków Kościoła Katolickiego – liczące w sumie 20 tys. osób, mają w województwie łódzkim wyraźnie mniejszościowy charakter.

Najliczniejsi w tej grupie, wierni Związku Wyznania Świadców Jehowy, to według danych spisowych 8 tys. osób, co stanowi 0,3% ludności województwa. Drugą co do wielkości grupą wyznania mniejszościowego w województwie łódzkim jest Kościół Starokatolicki Mariawitów, który zrzesza 5 tys. wyznawców i sympatyków, czyli 0,2% ogółu ludności województwa.

Rozdział VI. WYKSZTAŁCENIE LUDNOŚCI

6.1. Poziom wykształcenia

W latach 2002-2011 poziom wykształcenia ludności województwa łódzkiego uległ istotnym zmianom. W 2011 r. liczba osób z wykształceniem wyższym wynosiła 360,9 tys. i w porównaniu z 2002 r. zwiększyła się o 152,8 tys., tj. o 73,4%. Tym samym znacznie zwiększył się odsetek osób z wykształceniem wyższym – o 7,0 p. proc. Wzrosła również liczba osób z wykształceniem średnim (o 5,6%). W 2011 r. osoby legitymujące się tym poziomem wykształcenia stanowiły najliczniejszą grupę, której udział w ogólnej liczbie ludności w wieku 13 lat i więcej wynosił 30,4% (w 2002 r. – 28,6%). W pozostałych grupach zanotowano spadek liczebności, w tym największy dotyczył osób o najniższych poziomach wykształcenia. W 2011 r. populacja osób z wykształceniem podstawowym była drugą pod względem udziału grupą (21,4%), natomiast w 2002 r. ten poziom wykształcenia dominował w strukturze (32,3%).

Tabl. 6.15. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia w latach 2002 i 2011

WYSZCZEGÓLNIENIE	2002		2011		Dynamika zmian 2002 = 100
	w tys.	w %	w tys.	w %	
O G Ó Ł E M	2253,4	100,0	2234,1	100,0	99,1
Wyższe.....	208,1	9,2	360,9	16,2	173,4
Policealne ^a	69,8	3,1	59,9	2,7	85,8
Średnie	643,8	28,6	680,1	30,4	105,6
Zasadnicze zawodowe	473,4	21,0	450,5	20,2	95,2
Gimnazjalne.....	-	-	104,2	4,7	x
Podstawowe ukończone.....	726,9	32,3	478,5	21,4	65,8
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego....	100,0	4,4	34,4	1,5	34,4
Nieustalony poziom wykształcenia	31,4	1,4	65,6	2,9	208,6

^a Dla 2011 r. łącznie z osobami posiadającymi dyplom ukończenia kolegium.

Należy jednak pamiętać, że w roku szkolnym 1999/2000 w miejsce 8-letnich szkół podstawowych powstały 6-letnie szkoły podstawowe i 3-letnie gimnazja. Pierwsi absolwenci opuścili szkoły gimnazjalne już po zakończeniu spisu 2002, a zatem w spisie 2002 zasilili oni grupę osób z wykształceniem podstawowym ukończonym. Poza tym niekorzystne zmiany demograficzne były przyczyną dużych różnic w strukturze ludności według wykształcenia, głównie na niższych poziomach. Rocznik absolwentów szkół podstawowych z 2011 r. był mniej liczny niż ten z roku 2002 r. Opis zmian może być nieco zniekształcony z powodu dużego odsetka osób o nieustalonym poziomie wykształcenia (wzrost z 1,4% w 2002 r. do 2,9% w 2011 r.).

W latach 2002-2011 odnotowano znaczny wzrost liczby kobiet z wykształceniem wyższym (o 81,5%), liczba mężczyzn z tym poziomem wykształcenia wzrosła w tym czasie o 62,6%. Wzrost liczebności zanotowano również wśród mężczyzn i kobiet z wykształceniem średnim (odpowiednio o 10,4% i 2,0%). Największy spadek nastąpił, w przypadku obu płci, w grupie osób mających wykształcenie podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego (odpowiednio 66,7% dla mężczyzn i 64,9% dla kobiet).

Kobiety wyróżniają się wyższym odsetkiem osób z wykształceniem wyższym, policealnym i średnim (łącznie 53,5% wobec 44,5% wśród mężczyzn). Populacja mężczyzn charakteryzuje się natomiast dużo wyższym odsetkiem osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (25,9% wobec 15,1% wśród kobiet).

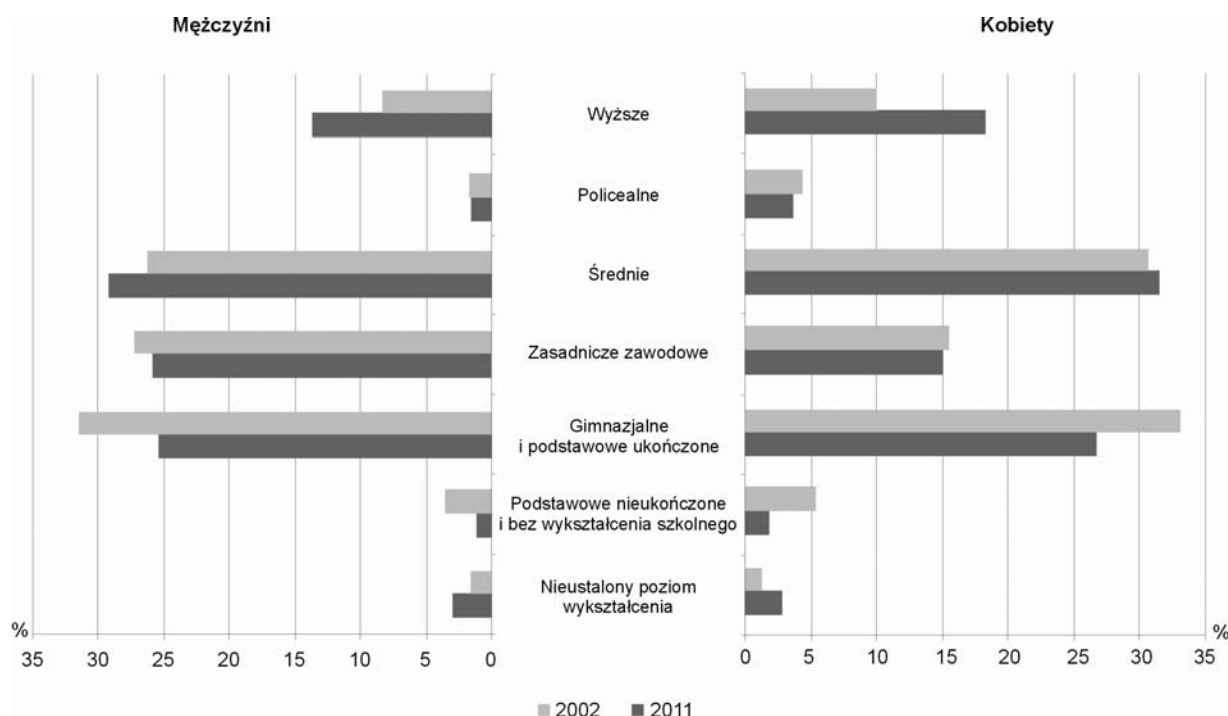
Tabl. 6.16. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia i płci w latach 2002 i 2011

WYSZCZEGÓLNIENIE	Mężczyźni				Kobiety			
	2002		2011		2002		2011	
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %
O G Ó Ł E M	1062,3	100,0	1053,9	100,0	1191,1	100,0	1180,1	100,0
Wyższe.....	88,9	8,4	144,6	13,7	119,2	10,0	216,3	18,3
Policealne ^a	17,5	1,6	16,8	1,6	52,3	4,4	43,1	3,6
Średnie.....	278,8	26,2	307,8	29,2	365,0	30,6	372,3	31,5
Zasadnicze zawodowe.....	289,9	27,3	272,7	25,9	183,5	15,4	177,8	15,1
Gimnazjalne.....	-	-	56,7	5,4	-	-	47,5	4,0
Podstawowe ukończone.....	334,3	31,5	211,3	20,1	392,6	33,0	267,2	22,6
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	37,0	3,5	12,3	1,2	63,0	5,3	22,1	1,9
Nieustalony poziom wykształcenia.....	15,9	1,5	31,6	3,0	15,6	1,3	34,0	2,9

^a Dla 2011 r. łącznie z osobami posiadającymi dyplom ukończenia kolegium.

W NSP 2011, w porównaniu z NSP 2002, odnotowano znaczny wzrost osób z wykształceniem wyższym, zarówno w miastach (o 59,0%), jak i na wsi (o 163,7%). W miastach, w pozostałych grupach wykształcenia, nastąpił spadek liczebności, natomiast na wsi, w porównaniu z 2002 r., zanotowano wzrost wśród osób z wykształceniem średnim (o 33,8%) oraz grupy legitymującej się wykształceniem zasadniczym zawodowym (o 2,3%). Najbardziej zmniejszyła się, zarówno w miastach, jak i na wsi, populacja osób o najniższych poziomach wykształcenia – podstawowym ukończonym oraz podstawowym nieukończonym i bez wykształcenia szkolnego.

Wykres 7. **Struktura ludności w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia i płci**

Analiza struktury ze względu na miejsce zamieszkania pokazuje duże różnice w wykształceniu mieszkańców miast i wsi. W miastach dominującym poziomem wykształcenia jest wykształcenie średnie, którym legitymuje się 33,9% mieszkańców, podczas gdy znaczącym w strukturze poziomem wykształcenia mieszkańców wsi jest wykształcenie podstawowe ukończone (29,7%). Drugą co do wielkości grupę pod względem poziomu wykształcenia w miastach stanowią osoby z wykształceniem wyższym (19,8%), natomiast na wsi są to osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (25,1%).

Analizując poziom wykształcenia według grup wieku ludności można zauważyć, że w 2011 r. najwyższy udział wśród legitymujących się wykształceniem wyższym stanowiły osoby pomiędzy 25 a 29 rokiem życia (21,0%). Wśród osób posiadających wykształcenie średnie przeważały osoby w wieku 20–24 lata, stanowiąc 15,1% ogółu. Z kolei wykształcenie zasadnicze zawodowe najczęściej posiadały osoby z grupy wieku 50–54 lata i ich odsetek wyniósł 14,3% w stosunku do ogólnej liczby osób o tym poziomie wykształcenia. Rozpatrując kolejny poziom wykształcenia w powiązaniu z wiekiem zaobserwowano, że osoby, które ukończyły szkołę na poziomie gimnazjum to głównie ludzie młodzi w wieku 15–19 lat, którzy stanowili 83,8% wszystkich osób z wykształceniem gimnazjalnym. Osoby o wykształceniu podstawowym ukończonym to również głównie osoby młode w wieku 13–14 lat, (w większości kontynuujący naukę), które stanowiły 9,1% ogółu ludności z wykształceniem podstawowym ukończonym. Wykształcenie podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego dotyczy także osób młodych w wieku 13–14 lat (18,3%), ale głównie osób w wieku 75 lat i więcej (54,2%).

Tabl. 6.17. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia i miejsca zamieszkania w latach 2002 i 2011

WYSZCZEGÓLNIENIE	Miasta				Wieś			
	2002		2011		2002		2011	
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %
O G Ó Ł E M	1489,1	100,0	1441,6	100,0	764,4	100,0	792,5	100,0
Wyższe	179,5	12,1	285,4	19,8	28,6	3,7	75,4	9,5
Policealne ^a	56,4	3,8	48,0	3,3	13,4	1,8	11,9	1,5
Średnie.....	501,1	33,7	489,1	33,9	142,7	18,7	191,0	24,1
Zasadnicze zawodowe.....	279,3	18,8	252,0	17,5	194,1	25,4	198,5	25,1
Gimnazjalne.....	-	-	58,5	4,1	-	-	45,8	5,8
Podstawowe ukończone.....	401,1	26,9	242,8	16,8	325,9	42,6	235,7	29,7
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	42,3	2,8	14,7	1,0	57,7	7,5	19,7	2,5
Nieustalony poziom wykształcenia	29,4	2,0	51,1	3,5	2,0	0,3	14,5	1,8

^a Dla 2011 r. łącznie z osobami posiadającymi dyplom ukończenia kolegium.

W 2011 r. najwyższy udział osób z wykształceniem wyższym odnotowano w miastach na prawach powiatu: Skierniewice (23,4%), Łódź (22,6%) oraz Piotrków Trybunalski (20,5%) oraz w powiatach: pabianickim (16,1%), zgierskim (15,2%) oraz bełchatowskim (15,1%),

natomiast najniższy w powiatach: skierniewickim (9,6%), poddębickim (9,9%) oraz piotrkowskim (10,1%). Największym udziałem osób z wykształceniem średnim charakteryzowały się również miasta na prawach powiatu: Skierniewice (35,6%), Łódź (35,2%) i Piotrków Trybunalski (34,0%) oraz powiaty: zduńskowolski (31,4%), łódzki wschodni (31,3%) oraz zgierski (31,3%), najmniejszym zaś powiaty: wieruszowski (23,6%), pajęczański (23,9%) oraz poddębicki (24,6%). Istotne różnice można także zauważyć analizując w poszczególnych powiatach udział osób o wykształceniu zasadniczym zawodowym. Najwyższy odsetek osób o tym poziomie wykształcenia wystąpił w powiatach: wieruszowskim (29,7%), wieluńskim (28,2%) oraz skierniewickim (27,3%), najniższy natomiast w miastach na prawach powiatu: Łódź (14,9%), Skierniewice (16,6%) i Piotrków Trybunalski (16,8%).

6.2. Kontynuacja nauki

Tabl. 6.18. Ludność w wieku 13 lat i więcej kontynuująca naukę według płci i miejsca zamieszkania w latach 2002 i 2011

WYSZCZEGÓLNIENIE	2002		2011		Dynamika zmian 2002 = 100
	w tys.	w %	w tys.	w %	
Ludność w wieku 13 lat i więcej:					
ogółem.....	2253,4	100,0	2234,1	100,0	99,1
w tym kontynuująca naukę	394,4	17,5	317,7	14,2	80,6
Miasta	274,6	12,2	197,7	8,8	72,0
Wieś.....	119,8	5,3	120,0	5,4	100,2

W 2011 r. naukę kontynuowało 317,7 tys. osób, tj. 14,2% mieszkańców województwa w wieku 13 lat i więcej (2002 r. – 17,5%). W porównaniu z NSP 2002 zbiorowość kontynuujących naukę zmniejszyła się o 76,7 tys. osób, tj. o 19,4%. Spadek ten dotyczył jednak wyłącznie mieszkańców miast (o 28,0%), natomiast populacja osób kontynuujących naukę zamieszkująca tereny wiejskie nieznacznie zwiększyła się (o 0,2%). Ubytek liczby osób podejmujących dalszą naukę spowodowany jest zmniejszeniem o 22,7%, w okresie międzypisowym, populacji osób w wieku 13-24 lata, które są głównymi uczestnikami

systemu edukacji. Osoby w wieku 13 lat i więcej kontynuujące naukę stanowiły 13,7% mieszkańców miast i 15,1% wsi. Biorąc pod uwagę płeć osób podejmujących dalszą naukę nie zauważa się znaczących różnic, prawie co 7 kobieta i co 7 mężczyzna w wieku 13 lat i więcej kontynuowali naukę w 2011 r.

W 2011 r. w trybie dziennym naukę kontynuowało 10,8%, a w trybie wieczorowym lub zaocznym – 3,4% ogółu mieszkańców województwa łódzkiego w wieku 13 lat i więcej. Wśród osób kontynuujących naukę zdecydowana większość wybrała tryb dzienny (76,1%) i najczęściej były to osoby z wykształceniem gimnazjalnym (35,8%), podstawowym ukończonym (33,2%) oraz absolwenci liceów ogólnokształcących (19,5%). W trybie wieczorowym lub zaocznym kształcą się głównie osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (34,1%), średnim zawodowym (18,0%) oraz absolwenci studiów licencjackich i inżynierskich (17,3%).

Tabl. 6.19. Ludność w wieku 13 lat i więcej kontynuująca naukę według poziomu wykształcenia i trybu kontynuacji nauki w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem		W trybie dziennym		W trybie wieczorowym/ zaocznym	
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %
O G Ó Ł E M	317,7	100,0	241,8	100,0	75,9	100,0
Wyższe z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym.....	14,7	4,6	4,7	1,9	10,0	13,1
Wyższe z tytułem inżyniera, licencjata, dyplomowanego ekonomisty.....	22,7	7,1	9,6	4,0	13,1	17,3
Policealne ^a	3,3	1,0	0,8	0,3	2,5	3,2
Średnie zawodowe.....	18,6	5,9	5,0	2,1	13,7	18,0
Średnie ogólnokształcące.....	73,0	23,0	47,1	19,5	25,9	34,1
Zasadnicze zawodowe.....	6,2	2,0	0,91	0,4	5,3	7,0
Gimnazjalne.....	90,6	28,5	86,7	35,8	3,9	5,2
Podstawowe ukończone.....	81,9	25,8	80,2	33,2	1,6	2,2
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego.....	6,8	2,1	6,7	2,8	0,0	0,0

^a Dla 2011 r. łącznie z osobami posiadającymi dyplom ukończenia kolegium.

Tabl. 6.20. Ludność w wieku 13 lat i więcej kontynuująca naukę według, miejsca zamieszkania i rodzaju szkoły w 2011 r.

RODZAJ SZKOŁY	Ogółem	Miasta	Wieś
	w %		
O G Ó Ł E M	100,0	100,0	100,0
Studia doktoranckie	1,2	1,6	0,5
Studia podyplomowe	3,8	4,8	2,0
Szkoła wyższa - studia magisterskie.....	14,7	17,4	10,3
Szkoła wyższa - studia licencjackie lub inżynierskie	18,6	20,5	15,5
Kolegium	0,2	0,2	0,2
Szkoła policealna.....	3,2	3,3	3,0
Technikum	10,3	7,6	14,5
Liceum profilowane.....	2,4	2,1	3,0
Liceum ogólnokształcące.....	15,0	15,8	13,7
Zasadnicza szkoła zawodowa.....	3,7	2,5	5,9
Gimnazjum	24,8	22,2	29,1
Szkoła podstawowa.....	2,1	2,0	2,3

W strukturze osób w wieku 13 lat i więcej kontynuujących naukę dominują osoby uczące się w szkołach wyższych (łącznie na studiach doktoranckich, podyplomowych, magisterskich i licencjackich), stanowiąc 38,2%. Liczną grupę stanowią osoby kontynuujące naukę w szkołach gimnazjalnych (24,8%). Znaczące grupy stanowili także kontynuujący naukę w liceach ogólnokształcących (15,0%) oraz w technikumach (10,3%).

Biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania dostrzega się wyraźne zróżnicowanie w strukturze osób kontynuujących naukę. Edukację w szkołach wyższych kontynuowało 44,3% mieszkańców miast i 28,3% mieszkańców wsi. Osoby zamieszkałe na wsi chętniej wybierały szkoły zawodowe, w technikumach kształciło się 14,5% (7,6% w miastach), natomiast osoby pochodzące z terenów miejskich częściej kształciły się nadal w liceach ogólnokształcących (15,8% w miastach i 13,7% na wsi).

6.3. Dziedziny i kierunki wykształcenia oraz zawód wyuczony

W 2011 r. województwo łódzkie zamieszkiwało 894,5 tys. osób posiadających wykształcenie policealne, dyplom ukończenia kolegium, średnie zawodowe lub zasadnicze zawodowe. Nieco więcej niż połowę tej zbiorowości stanowili mężczyźni (54,6%), a 63,3% stanowili mieszkańcy miast. Zdecydowana większość osób legitymujących się

wykształceniem policealnym, średnim zawodowym, zasadniczym zawodowym lub posiadająca dyplom ukończenia kolegium wybrała zawód z grupy inżynieria, procesy produkcyjne i budownictwo (61,4%). Zawody z opisywanej grupy wybierali nieco chętniej mieszkańcy miast niż wsi (odpowiednio 63,2% wobec 58,2%). Na drugim miejscu pod względem popularności, wśród ludności miejskiej, znalazły się zawody z grupy nauki społeczne, ekonomia, prawo (15,8%), a wśród mieszkańców wsi - rolnictwo i weterynaria (18,1%). Zarówno kobiety, jak i mężczyźni najchętniej wybierali szkoły, które kształciły w zawodach z grupy inżynieria, procesy produkcyjne i budownictwo, chociaż mężczyźni częściej niż kobiety (79,7% mężczyźni 39,3% kobiety). Kolejne wybierane przez mężczyzn zawody należą do grupy rolnictwo i weterynaria (8,8%), a kobiety preferują zawody z grupy nauki społeczne, ekonomia, prawo (27,1%).

W 2011 r. zbiorowość osób z wykształceniem wyższym z tytułem magistra lub licencjata/inżyniera, w województwie łódzkim, wynosiła 350,3 tys. osób, z czego 60,4% stanowiły kobiety, a 78,7% mieszkańcy miast.

Tabl. 6.21. Ludność posiadająca wykształcenie policealne, dyplom ukończenia kolegium, średnie zawodowe lub zasadnicze zawodowe według zawodu wyuczonego w 2011 r.

ZAWÓD WYUCZONY	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta	Wieś
	w %				
O G Ó Ł E M	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:					
Kształcenie nauczycieli, pedagogika.....	1,1	0,4	2,0	1,3	0,7
Nauki humanistyczne, nauka o językach, sztuka	2,5	2,3	2,9	3,1	1,6
Nauki społeczne, ekonomia, prawo.....	14,2	3,5	27,1	15,8	11,4
Informatyka.....	0,6	0,9	0,4	0,7	0,5
Inżynieria, procesy produkcyjne i budownictwo	61,4	79,7	39,3	63,2	58,2
Rolnictwo i weterynaria.....	9,0	8,8	9,2	3,6	18,1
Zdrowie i opieka społeczna.....	4,3	0,8	8,4	5,2	2,6
Usługi.....	6,6	3,3	10,6	6,7	6,6

Osoby z wykształceniem wyższym z tytułem magistra lub licencjata/inżyniera w 2011 r. najczęściej wybierały kierunki z grup: nauki społeczne, ekonomia, prawo (36,1%), kształcenie nauczycieli, pedagogika (16,4%) oraz inżynieria, procesy produkcyjne i budownictwo (13,9%). Te same grupy kierunków kształcenia są równie często wybierane przez osoby zamieszkałe w miastach, jak i na wsi. Istotne różnice zaobserwować można

analizując kierunki wykształcenia według płci. Zarówno mężczyźni, jak i kobiety najczęściej kończyli kierunki z grupy nauki społeczne, ekonomia, prawo (31,4% mężczyzn i 39,2% kobiet). Mężczyźni kształcili się również w kierunkach zaliczanych do grupy inżynieria, procesy produkcyjne i budownictwo (25,9%), a najrzadziej wybierali matematykę, statystykę (1,1%). Wśród kobiet dużym zainteresowaniem cieszyły się kierunki z grupy kształcenie nauczycieli, pedagogika (21,9%), natomiast najmniej popularna była informatyka (1,1%).

Tabl. 6.22. Ludność z wykształceniem wyższym z tytułem magistra, licencjata/inżyniera według kierunku wykształcenia w 2011 r.

GRUPY KIERUNKÓW WYKSZTAŁCENIA	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta	Wieś
	w %				
O G Ó Ł E M	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kształcenie nauczycieli, pedagogika	16,4	8,0	21,9	15,9	18,5
Nauki humanistyczne, nauka o językach, sztuka	9,6	7,5	11,0	9,9	8,5
Nauki społeczne, ekonomia, prawo	36,1	31,4	39,2	35,8	37,1
Nauki biologiczne	2,3	1,6	2,7	2,2	2,5
Nauki fizyczne	3,9	3,5	4,2	4,2	2,9
Matematyka, statystyka	1,2	1,1	1,4	1,3	1,0
Informatyka.....	3,8	8,0	1,1	3,9	3,6
Inżynieria, procesy produkcyjne i budownictwo	13,9	25,9	6,0	14,6	11,4
Rolnictwo i weterynaria	2,4	3,6	1,7	1,6	5,5
Zdrowie i opieka społeczna	7,4	5,3	8,8	7,8	5,8
Usługi.....	2,8	4,1	2,0	2,7	3,1

Według spisu NSP 2011 w województwie łódzkim mieszkało 10,6 tys. osób z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora, z czego 91,6% stanowili mieszkańcy miast. Wyniki spisu wykazały, że najczęściej wybieranymi dziedzinami kształcenia były: zdrowie i opieka społeczna (27,3% ogółu ludności ze stopniem naukowym co najmniej doktora), nauki społeczne, ekonomia, prawo (17,3%) oraz inżynieria, procesy produkcyjne i budownictwo (14,1%). Podobna struktura występuje zarówno w miastach, jak i na wsi. Odmienne preferencje dotyczące wyboru dziedzin kształcenia zanotowano dla kobiet i mężczyzn z tytułem naukowym. Obie płcie najczęściej wybierają specjalizację z dziedziny zdrowia i opieki społecznej. Wśród kobiet drugą najchętniej wybieraną dziedziną kształcenia były nauki społeczne, ekonomia, prawo (20,4%), a wśród mężczyzn inżynieria, procesy

produkcyjne i budownictwo (19,1%). Kobiety chętnie kształcą się także w zakresie nauk fizycznych (10,5%) i biologicznych (10,5%), natomiast mężczyźni często wybierają nauki społeczne, ekonomię, prawo (14,9%) oraz nauki humanistyczne, naukę o językach, sztukę (14,0%).

Tabl. 6.23. Ludność z wykształceniem wyższym ze stopniem naukowym co najmniej doktora według dziedziny kształcenia w 2011 r.

GRUPY DZIEDZIN KSZTAŁCENIA	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta	Wieś
	w %				
O G Ó Ł E M	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:					
Nauki humanistyczne, nauka o językach, sztuka.....	11,2	14,0	7,7	11,3	10,0
Nauki społeczne, ekonomia, prawo.....	17,3	14,9	20,4	17,6	14,3
Nauki biologiczne.....	8,1	6,3	10,4	8,5	4,2
Nauki fizyczne.....	11,7	12,6	10,5	12,0	8,3
Inżynieria, procesy produkcyjne i budownictwo.....	14,1	19,1	7,7	14,2	13,2
Rolnictwo i weterynaria.....	2,2	2,4	1,9	1,6	7,9
Zdrowie i opieka społeczna.....	27,3	24,5	30,8	26,8	32,0

Rozdział VII. OSOBY W OBIEKTACH ZBIOROWEGO ZAKWATEROWANIA ORAZ OSOBY BEZDOMNE

7.1. Osoby w obiektach zbiorowego zakwaterowania

W 2011 r. w województwie łódzkim spisano 414 obiektów zbiorowego zakwaterowania, w których zamieszkiwało lub przebywało 21,3 tys. osób. Stanowili oni 0,8% ogółu mieszkańców województwa łódzkiego.

Osoby zamieszkujące obiekty zbiorowego zakwaterowania to przede wszystkim mieszkańcy domów studenckich – 7,1 tys. osób, stanowiące prawie $\frac{1}{3}$ ogółu ludności zamieszkującej tego typu obiekty. W domach pomocy społecznej dla emerytów i osób starszych spisano 5,3 tys. osób (24,8%), w internatach i bursach – 3,1 tys. (14,7%), a w klasztorach i domach zakonnych 1,3 tys. (6,0%), w placówkach opiekuńczo-wychowawczych łącznie 2,0 tys. (9,1%). W pozostałych obiektach (hotelach pracowniczych, domach pomocy społecznej dla samotnych kobiet w ciąży lub z małymi dziećmi, zakładach

opiekuńczo-leczniczych dla przewlekle chorych, zakładach psychiatrycznych, schroniskach dla bezdomnych i innych obiektach zbiorowego zakwaterowania) spisano łącznie 2,6 tys. osób.

Wśród ogółu mieszkańców przeważały kobiety, stanowiąc 55,1% ogółu. Mężczyźni stanowili ponad połowę pensjonariuszy zakładów psychiatrycznych, ośrodków leczenia odwykowego oraz domów pomocy społecznej dla samotnych kobiet w ciąży lub z małymi dziećmi. Więcej chłopców było w domach dziecka oraz w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Wśród osób bezdomnych, spisanych w schroniskach i noclegowniach mężczyźni stanowili 84,1%. Kobiety przeważały natomiast m.in. wśród osób przebywających w zakładach opiekuńczo-leczniczych dla przewlekle chorych, hospicjach, klasztorach i domach studenckich.

Ponad 80% mieszkańców obiektów zbiorowego zakwaterowania przebywało w miastach.

Tabl. 7.24. Ludność w obiektach zbiorowego zakwaterowania według typu obiektu, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Męż- czyźni	Kobiety	Miasta	Wieś
O G Ó Ł E M	21343	9588	11755	17223	4120
Internaty, bursy.....	3132	1517	1615	2501	631
Domy studenckie, asystenckie, słuchaczy seminariów duchownych.....	7057	2768	4289	7001	56
Hotele pracownicze.....	71	30	41	71	-
Domy dziecka, rodzinne domy dziecka, wioski dziecięce.....	921	496	425	613	308
Pozostałe placówki opiekuńczo-wychowawcze.....	1026	605	421	727	299
Domy pomocy społecznej dla emerytów i osób starszych.....	5293	2561	2732	3301	1992
Domy pomocy społecznej dla samotnych kobiet w ciąży lub z małymi dziećmi.....	380	204	176	373	7
Zakłady opiekuńczo-lecznicze dla przewlekle chorych, hospicja.....	775	158	617	430	345
Zakłady (szpitale) psychiatryczne, ośrodki leczenia odwykowego.....	281	168	113	219	62
Klasztory, domy zakonne.....	1283	334	949	1134	149
Schroniska dla bezdomnych, noclegownie.....	599	504	95	459	140
Pozostałe obiekty zbiorowego zakwaterowania.....	525	243	282	394	131

7.2. Osoby bezdomne

Na podstawie wyników badania bezdomności, przeprowadzonego w ramach NSP 2011, wyróżniono dwie kategorie osób bezdomnych i ustalono, że w województwie łódzkim 1563 osoby były bezdomne. Wśród nich 37,4% to osoby bezdomne „bez dachu nad głową” – bezdomni I kategorii. Kategoria ta obejmuje osoby żyjące na ulicy, w przestrzeni publicznej bez schronienia, które mogłyby zostać uznane za pomieszczenie mieszkalne. Do kategorii tej należą przede wszystkim osoby, które wieczór i noc w krytycznym momencie spisu spędziły poza jakąkolwiek instytucją funkcjonującą całodobowo. Miejsca przebywania tych osób to: dworce kolejowe i autobusowe oraz ich okolice, kanały i węzły ciepłownicze, ulice, plaże, bunkry, lasy i parki, miejsca na cmentarzach, centra handlowe, parkingi, opuszczone samochody, przyczepy kempingowe, klatki schodowe, zsypy, piwnice, strychy, śmietniki, ziemianki, wagony i bocznicie kolejowe, ogrzewalnie. Pozostali (62,6%) to osoby „bez miejsca zamieszkania” przebywające w obiektach zbiorowego zakwaterowania – bezdomni II kategorii. Kategoria ta obejmuje osoby z reguły bez stałego miejsca zamieszkania, którym świadczona jest pomoc zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, zapewniająca schronienie, wyżywienie oraz odzież. To przede wszystkim osoby w obiektach zakwaterowania typu: schroniska dla bezdomnych, domy pomocy społecznej dla samotnych kobiet w ciąży lub z małymi dziećmi. Należy podkreślić, że w obu kategoriach bezdomnych są osoby, które posiadają mieszkanie, w którym są zameldowane na pobyt stały lub czasowy, ale z różnych względów nie chcą lub nie mogą w nim przebywać (mieszkać).

Tabl. 7.25. Osoby bezdomne I i II kategorii według płci w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	I kategorii	II kategorii
O G Ó Ł E M	1563	584	979
Mężczyźni	1196	488	708
Kobiety	367	96	271

Analiza zbiorowości osób bezdomnych według cech demograficznych wskazuje, że bezdomność w województwie łódzkim, podobnie jak w Polsce, dotyczy przede wszystkim mężczyzn, którzy stanowili 76,5% wszystkich bezdomnych.

Wśród bezdomnych kategorii I najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 40–59 lat (62,5%). Osób najmłodszych (poniżej 30 roku życia) w populacji bezdomnych było

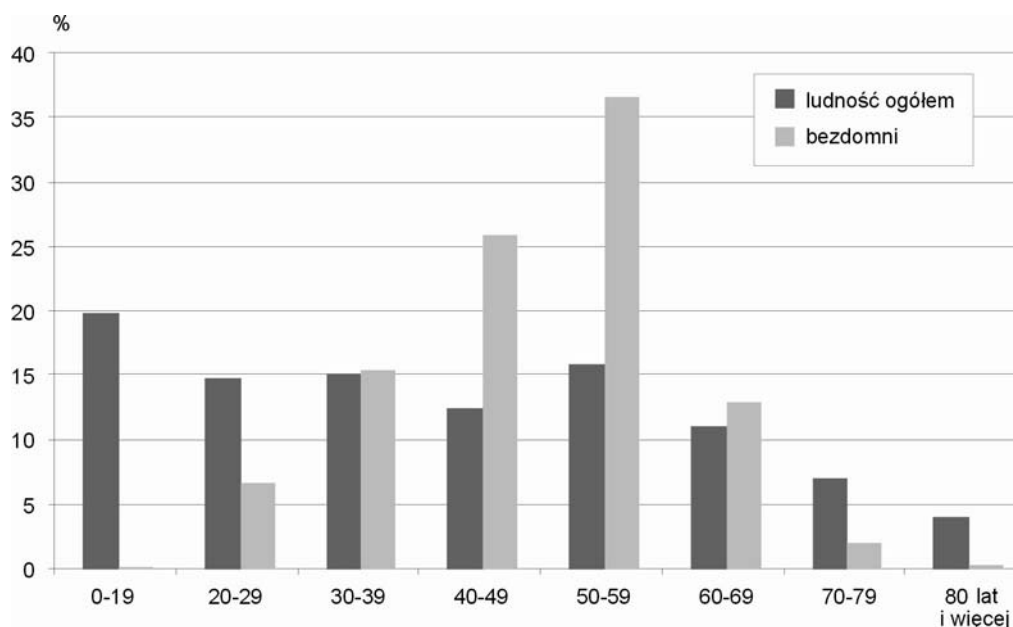

6,8%. Dla porównania udział osób najstarszych, które ukończyły 60 rok życia był ponad dwukrotnie większy – 15,2%. Odsetek kobiet w młodszych grupach wieku był większy od odsetka mężczyzn. Osoby w wieku do 29 lat w populacji kobiet bezdomnych stanowiły 8,3%, natomiast mężczyźni – w analogicznej grupie wieku – 6,6%. Proporcje te zmieniają się w starszych grupach wieku. W grupie 60 lat i więcej odsetek bezdomnych mężczyzn był ponad 2-krotnie wyższy niż odsetek kobiet.

Tabl. 7.26. Osoby bezdomne I kategorii według wieku i płci w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Wiek							
		0-19 lat	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80 lat i więcej
O G Ó Ł E M.....	584	1	39	90	151	214	75	12	2
Mężczyźni.....	488	1	31	74	123	178	69	11	1
Kobiety	96	-	8	16	28	36	6	1	1

Wykres 8. Struktura osób bezdomnych I kategorii według wieku na tle struktury ludności w 2011 r.

Informacje dotyczące okresu bezdomności zebrano od 232 osób, które zdecydowały się odpowiedzieć na to pytanie. Znaczna liczba nieudzielonych odpowiedzi (60,3%) świadczyć może o niechęci jej udzielania lub niemożności ustalenia tej informacji przez ankietera (np. brak wystarczającego kontaktu z respondentem).

Do 1 roku, w tzw. fazie wstępnej, pozostawało 66 bezdomnych, w kolejnym okresie trwającym do 4 lat, charakteryzującym się m. in. zerwaniem więzi rodzinnych i powtarzającymi się cyklami bezdomności – 62 bezdomnych, z kolei powyżej 4 lat – 104 osoby.

Tabl. 7.27. Osoby bezdomne I kategorii według okresu bezdomności i wieku w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Okres bezdomności			
		do 1 roku	2-3 lata	4-8 lat	powyżej 8 lat
O G Ó Ł E M.....	232	66	62	62	42
Poniżej 19 lat.....	-	-	-	-	-
20-29.....	15	6	5	3	1
30-39.....	39	8	13	9	9
40-49.....	49	18	9	16	6
50-59.....	93	26	25	23	19
60-69.....	35	8	10	11	6
70-79.....	1	-	-	-	1
80 lat i więcej.....	-	-	-	-	-

Przyczyny bezdomności były badane wyłącznie wśród osób zaliczonych do bezdomnych I kategorii, tj. „bez dachu nad głową”. Ankieta zawierała 10 przyczyn sklasyfikowanych jako makrostrukturalne (m. in. eksmisja, zadłużenie, bezrobocie) i mikrostrukturalne (np. przemoc w rodzinie, wypędzenie przez rodzinę lub współlokatorów na skutek konfliktów, ucieczka przed przemocą w rodzinie, pozostawienie mieszkania rodzinie z własnej woli). Spośród 584 bezdomnych I kategorii w województwie łódzkim tylko 344 osoby (58,9%) odpowiedziało na pytanie o przyczynę bezdomności. Liczbę braków danych przy pytaniu dotyczącym przyczyn bezdomności wytłumaczyć można analogicznie jak w przypadku pytania o okres pozostawania w bezdomności.

Spośród przyczyn 65,7% osób bezdomnych wskazało wyłącznie na jeden powód bezdomności, 22,1% – na dwa powody, a 12,2% – na trzy powody. Najczęstszą przyczyną wskazywaną przez osoby bezdomne była eksmisja. Tę przyczynę wskazało 20,3% bezdomnych I kategorii, przy czym jako jedyną przyczynę wskazało 20,4%, jedną z dwóch –

21,1%, jedną z trzech – 19,0% osób. Kolejną najczęściej deklarowaną przyczyną było wypędzenie z mieszkania przez rodzinę lub współlokatorów (19,8%), z czego jako pierwszą wskazało 23,0% osób, jedną z dwóch – 17,1% oraz jedną z trzech przyczyn – 7,1% bezdomnych. Na kolejnych miejscach znalazły się: bezrobocie (17,2%), wymeldowanie decyzją administracyjną (15,1%) oraz zadłużenie (10,5%). Osoby bezdomne jako najrzadszą przyczynę bezdomności podawały utratę noclegów w miejscu byłej pracy lub konieczność opuszczenia domu dziecka na skutek osiągnięcia pełnoletności.

Tabl. 7.28. Osoby bezdomne I kategorii według przyczyny bezdomności i płci w 2011 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
O G Ó Ł E M	344	288	56
Przyczyna bezdomności:			
Wymeldowanie (decyzja administracyjna).....	52	46	6
Wypędzenie z mieszkania przez rodzinę/współlokatorów.....	68	58	10
Pozostawienie mieszkania rodzinie z własnej inicjatywy.....	33	29	4
Ucieczka przed przemocą w rodzinie.....	13	3	10
Utrata noclegów w miejscu byłej pracy.....	1	1	-
Konieczność opuszczenia domu dziecka na skutek pełnoletności.....	1	1	-
Eksmisja.....	70	58	12
Zadłużenie.....	36	29	7
Bezrobocie.....	59	52	7
Opuszczenie zakładu karnego.....	11	11	-

Struktura przyczyn bezdomności różni się znacznie ze względu na płeć osób bezdomnych. Mężczyźni częściej niż kobiety wskazują, że ich bezdomność wynika z bezrobocia. Odsetek mężczyzn wskazujących na ten powód wyniósł 18,1%, kobiet tylko 12,5%. Kobiety natomiast zdecydowanie częściej niż mężczyźni wskazują jako przyczynę bezdomności: ucieczkę przed przemocą w rodzinie – 17,9%, odsetek ten wśród mężczyzn wynosił 1,0%.

Wykres 9. Przyczyny bezdomności osób bezdomnych I kategorii według płci w 2011 r.

